

**T.C.**  
**ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ÂŞIK ŞİİRİNDE MEKÂNLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Fatih KULUŞ**

**Danışman**

**Doç. Dr. Sedat BAHADIR**

**ARTVİN-2020**

## TEZ BEYANNAMESİ

Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **ÂŞIK ŞİİRİNDE MEKÂNLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Artvin Çoruh Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin .....ay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../07/2020

Fatih KULUŞ

## TEZ KABUL TUTANAĞI

### LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĐÜNE

Sedat BAHADIR danışmanlığında, Fatih KULUŞ tarafından hazırlanan bu çalışma 18/06/202 tarihinde aşğıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

**Başkan** : Prof Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

İmza:.....

**Jüri Üyesi** :Doç Dr. Sedat BAHADIR

İmza:.....

**Jüri Üyesi** : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR

İmza:.....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

/07/2020

Doç. Dr. Hamit ŞAFAKCI

Enstitü Müdürü

## İÇİNDEKİLER

|                    |     |
|--------------------|-----|
| TEZ BEYANNAMESİ    | I   |
| TEZ KABUL TUTANAĞI | II  |
| İÇİNDEKİLER        | III |
| KISALTMALAR        | IV  |
| ÖN SÖZ             | V   |
| ÖZET               | VI  |
| SUMMARY            | VII |
| GİRİŞ              | 1   |

## BİRİNCİ BÖLÜM

### MEKÂN, HALK ŞİİRİ VE SÖZLÜK ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

|                                          |    |
|------------------------------------------|----|
| 1.1. Halk Şiiri ve Âşık                  | 3  |
| 1.2. Şiirde Somut ve Soyut Mekân         | 6  |
| 1.3. Kavramsal Olarak Mekân              | 8  |
| 1.4. Sözlükler Üzerine Bir Değerlendirme | 11 |
| 1.5. Mekânların Açıklaması Hakkında      | 15 |

## İKİNCİ BÖLÜM

### ALFABETİK MEKÂNSAL KAVRAM TERİMLERİ

|                            |     |
|----------------------------|-----|
| 2.1. Somut Mekân Terimleri | 17  |
| 2.2. Soyut Mekân Terimleri | 164 |
| SONUÇ                      | 184 |
| KAYNAKÇA                   | 186 |
| ÖZGEÇMİŞ                   | 193 |

## KISALTMALAR

|         |                   |
|---------|-------------------|
| Bkz.    | : Bakınız         |
| C.      | : Cilt            |
| Çev.    | : Çeviren         |
| Doç.    | : Doçent          |
| Dr.     | : Doktor          |
| Ed.     | : Editör          |
| Haz.    | : Hazırlayan      |
| İng.    | : İngilizce       |
| Öğr.    | : Öğretim         |
| s.      | : Sayfa           |
| ss.     | : Sayfa sayısı    |
| S.      | : Sayı            |
| Sad.    | : Sadeleştiren    |
| TDK     | : Türk Dil Kurumu |
| Vb.     | : Ve benzeri      |
| Ve diğ. | : Ve diğerleri    |

## ÖN SÖZ

Türk halk şiiri adına mekânın önemini ve kullanım sıklığı anlatılan araştırmada öncelikle sözlük üzerine tanımlamalara göz gezdirerek dikkat edilmesi gereken hususiyetler ve noktalar incelenmiştir. Çalışılan sözlük bu önemli kural ve maddelerden hangilerini sağlamakta ve hangi sözlük grubu içerisinde yer alabilir diye bunun anlatımını tek tek yaparak araştırma için ön bilgiler sunulmuştur

Bir sonraki safhada halk şiirine kısaca değinilmiş ve mekân kavramına birçok bilim alanından yaklaştırmaya çalışmakla, çeşitli bakış açıları, yorumları ve düşünceleri sunmaya gayret göstererek şiir ve edebiyat ile olan etkileşimi ele alınmıştır. Sözlüğün olduğu bölümde ise alfabetik sıralama esas alınarak, kelimenin ilk harfine göre mekânsal kavramlar sıralanmıştır. Tanımdan sonra gerekli görülen noktalarda bir açıklamaya yer verilmiştir. Sonrasında ise bir halk şairinin ilgili mekânsal kavram ile alakalı bir dörtlüğünü de örnek olarak sunmaya çalışılmıştır.

İncelemede değişik kaynaklardan alınan şiir örneklerindeki yazım olduğu gibi korunmuştur. Bu açıdan günümüz Türkçesinde alışık olmadığımız bazı kelimeler de yer almaktadır. Bunun yanı sıra bilindiği üzere bazı halk şairleri divan şiirine bir eğilim gösterip aruz kalıpları ile şiirler kaleme almışlardır. Böylece, bu türdeki örneklerde halk şiirinin kendine özgü olan doğal anlatımından uzaklaşmıştır. Bu nedenle çalışmada bu tür örneklerle yer vermemeye gayret gösterilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana maddi-manevi destek veren arkadaşlarıma, aileme; kaynak ve kütüphanelerini benden esirgemeyen hocalarıma; kendi isteğimle seçtiğim bu konuyu bana araştırma şansını veren ve uzun yıllardır tanımdan mutluluk duyduğum danışman hocam; Doç. Dr. Sedat BAHADIR'a teşekkür ve minnetlerimi sunuyorum.

Fatih KULUŞ

ARTVİN-2020

## ÖZET

Mekân kavramı daha çok mimari ve coğrafi bir terim olarak bilinse de edebiyatımızda şiir içerisinde ana yapıyı sağlayan unsurlardan biridir. Roman ve hikâye gibi türlerde mekân üzerine birçok araştırma mevcutken; mekân ile şiir ilişkisi açısından ele alınan araştırmaların sayısı günümüzde çok azdır.

Halk şairleri yüzyıllardan beri gelen bir gelenekle bulundukları mekândan başka mekânlara seyahat halindedirler. Bu seyahat sırasında birçok dağ, göl, yayla, köy vb. mekâna da şahit olan halk şairleri bunlara şiirlerinde sıkça yer vermektedirler. Mekânsal kavramın bu denli bol olduğu bir alanda böyle bir çalışma yapılabileceği düşünülmüştür.

Türk halk şiirinde mekânsal kavramların çeşitliliği ve yine bu kavramların işaret ettiği farklı anlamlar; tanımlarla, alınan şiir örnekleriyle ve gerekli açıklamalarla bu sözlükte ele alınmaya çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Halk şiiri, âşık, âşıklık geleneği, mekân, kavramsal mekân.

## SUMMARY

Although the concept of space is mostly known as an architectural and geographical term, it's one of the elements that provides the main structure in poetry in our literature. While there are many researches on space in genres such as novels and stories; The number of researches in the context of space and poetry is very low today.

Folk poets have been traveling to other places from where they have been with a tradition that has been coming for centuries. During this trip, many mountain lakes, plateaus, villages, etc. folk poets, who also witnessed the place, frequently include them in their poems. We thought we could do such a study in a field where the spatial concept is so abundant.

The variety of spatial concepts in Turkish folk poetry and also the different meanings that these concepts point to; It is tried to be handled in this dictionary with definitions, examples of poetry and necessary explanations.

**Keywords:** Folk poetry, minstrel, minstrelly tradition, space, spatial concept.

## GİRİŞ

Hemen her ulusun kültüründe hayata dair bilgilerin aktarımında yazının keşfinden önce sözün büyüğü gücünden istifade edildiğinden bahsedilebilir. Şiirin ortaya çıkışı da aslında böyledir. Eldeki en eski yazılı kaynaklarla ya da dilden dile, ağızdan ağıza yayılarak bugüne kadar gelen şiir örnekleri yer almaktadır. Şiir, insanoğlunun sevgisini, acılarını, özlem ve yaşam deneyimlerini güçlü bir biçimde dile getiren bir sanat ürünü olarak değer kazanmıştır.

Şiir çeşitli türleriyle güçlü, iyi, kalıcı bir halde insanoğlunun zihninden dizelere aktarılan imgeleri onun ruhunu kaplayan coşkuları, yürek yangınlarını, etkileyici bir biçimde yansıtan bir insan yaratısıdır (Aksan: 2016: 15).

*“İnsan ve çevre ilişkilerini algılama ile ilgili çalışmalar, 1960 yıllarına kadar insan, doğal çevre ve insanın doğal çevreyi öğrenmesinin ilkelerini belirleyebilmesi, yaşam çevresinin öğrenilmesi ve kodlanması doğrultusunda gerçekleşmiştir”* (Göregenli, 2010: 18). Bu çalışmalar üzerinde en fazla kafa yoranlar, kültürel tarih ve coğrafyacılar ile mimarlar olmuştur. Çünkü düşünsel, kültürel, coğrafi, fiziksel ve sosyolojik şartlar, bireyleri ve dolayısıyla toplumları bu konuda düşünmeye ve bu düşünme neticesinde mekanları biçimlendirme anlayışına yönetmiştir. *“Bu unsurların çeşitliliği, insan ve çevresi arasındaki ilişkinin sosyolojiden edebiyata, psikolojiden kent bilimlerine kadar birçok disiplininin ilgi alanına girerek multidisipliner bir hal almasına sebep olmuştur”* (Solak, 2017: 14). Bu anlayış ile yola çıkarak, günümüzde yapılan birçok mekân çalışmaları ve isimlendirmeler, disiplinler arasında değerlendirilmiş ve bölgeden bölgeye, yöreden yöreye, farklılıklar oluşturmuştur.

İnsanların yaşadığı mekânlar ve bu mekânlara yükledikleri farklı anlamlar, isimlendirmeler, kişi ve çevre arasındaki etkileşimin önemli noktalarından biri sayılır. Fiziki bağlamda ise çevre, barındırmış olduğu kültürel unsurlarını ileten, etkileyen önemli bir ortamdır. Birçok anlamı ve beraberinde getirdiği pratikleri bünyesinde taşır. Bu nedenle içinde bulunan mekân, bireysellikten toplumsallaşmaya kadar gitmektedir.

Başlıklarda her ne kadar sadece mekân bahsi geçse de derdimiz kuşkusuz ki bu mekân göstergelerinin göndergesi, yani dil dışında işaret ettiği özel mekânlarıyla ilgilidir. Adların kökensel boyutlarına elbette zaman zaman başvurulmuştur; çünkü buradan elde

edilebilecek bilgiler; mekânın tarihsel, toplumsal ve kültürel geçmişi hakkında bize önemli veriler sunar.

Bu çalışmada Türk halk şiiri ve mekân arasındaki etkileşim irdelenmiştir. Kavramsal ve kuramsal çerçeve de anlamlandırılıp örneklerle desteklendirilmiştir. Literatür araştırması ve tarama tekniği ile oluşturulmuş olan bu çalışma, şiir-mekân etkileşimi ile ilgili yapılacak sonraki çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Türk halk şiiri mekânsal kavramlar açısından oldukça zengindir. Bu mekânlar belirlenerek şiirlerden örneklerle incelenmiştir. Kullanılan mekânsal kavramları kaynakçada da belirtilen sözlükler eşliğinde tanımlamaya çalışılacaktır. Bazı kavramlarda ise edebi, tarihi, gramer vs. yönünden açıklama ve yoruma da yer verilmiştir.

Halk şiirinde kullanılan mekânsal kavramların tespiti ile beraber karşıt, yakın, eş anlamlı mekânları ele alınmıştır. Başka dillerden, eski Türk kültüründen kalma mekân kavramlarının kullanımı ve diğer şiir türlerine göre halk şiirinin daha fazla mekân terimine sahip olduğunu göstermek amacı güdülmüştür. Bu mekânların insan ile olan ilişkisini gerek verilen şiir örnekleriyle gerek genel edebiyat kaideleriyle yorumlamaya çalışılmıştır.

Türk halk şiirinde genellikle, şairin yaşadığı bölgede kullanılan yerel ağızlardaki kelimeler de görülmektedir. Bunlara mekân terimlerinin de dâhil olduğu söylenebilir. Çalışmada antoloji kitaplarından, divanlardan ve sözlüklerden istifade edilmiştir. Adı geçen kaynaklarda mekân kavramları taranarak çalışmada kullanılmak üzere fişlenmiştir. Bu tez çalışması dâhilinde seçilen elde edilen veriler bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmiş olup çeşitli gruplamalar yoluyla incelenmiştir.

Doğan Kaya'nın *"Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü,"* Mehmet Narlı'nın; *"Şiir ve Mekân"* adlı kitabı ve İskender Pala'nın *"Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü"*nden metot yönüyle istifade edilmiştir.

Bu tezde farklı bölgelerin şair ve şiirlerinden örnekler verilmeye çalışılmıştır. Çalışmada çeşitlilik amaçlandığından örneklenen şiirlerde şairlerin başarısı ve yeteneği ikinci planda tutulmuştur. Klasik şiirde görmeye alışkın olduğumuz terkipli mekân kavramları, Türk halk şiiri temel alınarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme içerisinde soyut ve somut mekânlar ile yerel ağızlarda görebileceğimiz belli mekânlar tespit edilerek çalışmaya eklenmiştir.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### MEKÂN, HALK ŞİİRİ VE SÖZLÜK ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

#### 1.1. Halk Şiiri ve Âşık

Halk şiiri kavramı, halk içerisinde yetişen ozan-baksı geleneğini devam ettiren âşık veya halk şairi olarak bilinen ya da mahlas kullanmadıkları için adları bilinmeyen sanatçıların genelde hece ölçüsüyle meydana getirdikleri nazım türlerini kapsar. Halk şiiri kapsamı içerisine bireysel ve anonim ürünler girmektedir. Halk şiiri genel olarak üç ana isim altında ayrılır. Araştırmanın bu safhasında Türk halk şiirini üç ana noktada değerlendirebiliriz. Bunlar; Anonim, Dinî-Tasavvufî ve Âşık Edebiyatı olarak adlandırılabilir (Köprülü, 1999a: 179). Buna bağlı olarak halk şiirinin kökeni de Orta Asya'daki Türklerin törenlerine dayanır. Bilindiği gibi eski Türk inançlarında yemek için, ölüm için, kurban için vb. birçok olay için törenler düzenlenmekteydi ve o dönemde şaman, baksı, kam ve ozanlar gibi halkın saygı duyduğu tören icracıları ve konuşmacılar vardı. Halk şiirinin menşei de bu törenlerden ötürü günümüze dek çıkagelmiştir.

Halk şiiri, dünyanın her yerinde doğal, zorlamadan ve yapmacıktan uzaklaşıp halkın içten gelen duygularını sade bir şekilde yansıtan örneklerdir. Milli kültürümüzün yaşam biçimini, dünya görüşünü, zevkini ve içtenliğini, yansıtır. *“Türkler, beşikten mezara kadar türkü, mâni ve ninnilerle yaşamın her dönemlerinde iç içe yaşayan bir toplumdur”* (Aksan, 2016: 16).

Anadolu'da saz çalan, şiir okuyan ve halka hikâyeler anlatan kişilere *“âşık”* denir. Bu unvana sahip kişiler diyar diyar dolaşıp saz çalar ve irticalen şiir söylerler. Bu kişilere zaman zaman *“saz şairi”* dendiği de görülmektedir. Fuat Köprülü'ye göre halkın içinde, halka saz çalıp şiirler söyleyen kişilerin âşık adını almasında, tekke edebiyatı etkili olmuştur. Öyle ki bu şairler kendilerine kutsallık atfetmek, diğer şiir söyleyen insanlardan ayrılıp kendilerine ruhani bir hava katmak için âşık adını almışlardır. Çünkü şairlik, sadece dünya nimetlerini, bu nimetlerin güzelliklerini dile getiren kişilere atfedilen bir adlandırmadır (Köprülü, 1999b: 34).

Halk şairleri, toplumun birçok sorununu dile getirmek ve bu çerçeve içerisinde yaşamlarını idame ettirmek zorundadırlar. Sanatlarını icra ederken başka işle de meşgul olabilirler. Ancak gerçek sanatları elindeki saz ve dilindeki söz ile birlikte ortaya çıkar. Bu

anlamda da halk şairleri, yaşadıkları dönemde, toplumu bilgilendiren, uyaran aynı zamanda da eğlendiren birer önderdirler.

Halk şiirinin bulunan şekil özelliklerini, şiir geleneği olarak karşılaştırdığımızda, edebiyatımızdaki diğer alanlardan farklı bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Halk şiiri, geleneğe bağlı olarak binlerce yıldır dörtlüklerle ve hece ölçüsüyle yazılmaktadır. Halk şiiri çatısı altında kullanılan bir diğer ölçü de aruz ölçüsüdür. Edebiyatımızda halk şairlerimizin aruz veznini kullanmalarında Divan şiirine gösterilen önem ve kendilerine yöneltilen eleştirilerin etkisi de vardır. Halk şairleri, Divan edebiyatı çatısı altında yer alan şairlerden geri kalmadıklarını, onlar gibi aruzla şiir söyleyebildiklerini kanıtlamak için aruz ölçüsünün belli şekillerini şiirlerine aksettirmişlerdir. Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihni, Âşık Ömer, Gevheri, Dertli gibi halk şairlerimiz az da olsa aruz vezninde şiirler kaleme almışlardır.

Halk kavramı, yüzyıllardan beri ve devamında bir gelenek içinde oluşmuş olan bu yapıyı devam ettiren bir topluluk halini almıştır. Bahsettiğimiz bu gelenekselleşmiş yapının devamlılığını sağlayan bir diğer önemli nokta ise sözlü kültürümüzdür. Bu sözlü kültürün temelini oluşturanlar ve halk edebiyatının ana başlıklardan birkaçı da Âşık Edebiyatı, Âşıklık geleneği ve âşıkların sözlü geleneği olan halk şiiridir.

Kültürel kimliğimizin oluşmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında büyük bir iş üstlenen geleneksel anlatıların büyük bir rolü vardır. Binlerce yıl yaşamaya ve yaşatılmaya devam eden halk şiiri, kültürümüz içinde çok önemlidir. (Bahadır, 2015b: 23). Gerek yaratıcısı belli olan şiirler, gerekse anonimleşmiş şiirler, yüzyıllardır günümüze kadar ulaşmıştır. Bu durum, hem kültür zenginliğini hem de Türk dilini bugüne kadar taşımıştır. Bu bağlamda yer alan önemli değerlerin derlenmesi ve daha sonra da yazıya aktarılıp ilim dünyasına tanıtılması önemlidir. Halk şiiri, geçmişten günümüze var olan duygu ve düşüncelerini, eğitim ve öğretimlerini gelenek, göreneklerini ve birçok sosyo-kültürel boyutta farkındalık sağlayan bir kültür olmuştur. Anlatıldığı gibi toplumda önemli bir görev oluşturan bu kültür, düşünce ve hissedilen duygu ile anlaşılabilir dille yazılıp, kolaylıkla hafızalarda kalabilecek niteliktedir.

Halk şiiri geleneği, bilinen tarihi süreçteki görünümüyle beraber, paralel olarak değişerek gelişmesi neticesinde günümüze kadar gelmiştir (Artun, 1995: 2). Bu gelenek, sosyo-kültürel boyutuyla birlikte irdelendiğinde, halk şiirleri içerisinde bireysel konular ön

planda olsa da aydınlatıcı yönüyle toplumu eğiten ve öğreten halk şiirlerinin, bu yönüyle farkındalık sağladığını söylemek gerekmektedir (Yılar, 2007: 14).

*“Halk şiirlerinin günümüze kadar ulaşmasını sağlayan, oluşturdukları şiirlerle halka eğitici ve öğretici boyutta yaklaşan âşıklar, toplum içinde birer öncü ve yol gösterici olmuşlardır”* (Akkaya, 2010: 7). Bu yüzden şairler vermiş olduğu ürünlerde, toplumun ahlâkını ve gelenekselliğini daha da pekiştirerek, halkın eğitilmesine katkı sağlamışlardır.

Şükrü Elçin ozanlar ile ilgili olarak *“Aynı müşterek sade dilde ozan denilen şairler tarafından kobuz adı verilen sazlarla çalınarak terennüm edilen aşk ve tabiat şiiri koşuklarla büyük hadiselerin manzum hikâyesi destanlar veya matem münasebetiyle yakılan sagular, Türklerin estetik heyecanlarına tercüman oluyordu.”*(Elçin, 2004: 1) demektedir. Halk ozanları, Türk toplum hayatı içinde önemli görev yüklenmişlerdir. Yüksek zümrenin, içine kapanarak halkın anlamadığı, halkı söylemeyen mazmunlar ve kalıplar içinde sanat yaptıkları devrede halkın derdini, davasını, acısını, sevincini söylemiştir. *“Halk, ümidini, ümitsizliğini; isyanını, isteğini, kavgasını halk ozanları aracılığı ile onların mısraları ile söyleyegelmiştir. Ozanlar, türkü ve güzellemeleriyle birlikte halkı eğlendiren koçaklamaları, halkın yaşadığı acıyı dile getiren yuğları ile halk içinde ve devlet katında her zaman itibar görmüştür”* (Tecer, 1975: 10).

Belli bir birikim ve duygu yoğunluğuyla ortaya güzel şiirler çıkmıştır. Şairlerin çoğunluğu da bu şiirleri toplayıp divan haline getirme isteğinde olmuşlardır. *“Bu eserler, umumiyetle tahsil görmemiş aşiret, köy, kasaba, şehir insanları ile bu insanların yeniçeri ve tekke muhitleri gibi yine halktan ayrılmamış zümreleri arasında İslâm dini, tasavvuf ve buna bağlı tarikatlar, divân edebiyatı ve her türlü hayat hâdiseleri arasında dil, üslûp, zevk ve ülkü değişikliğine uğramış mahsullerdir”* (Elçin, 2004: 4). Halk şairlerinden az da olsa eğitim görenlerin şiirlerinde aruz veznini kullandıkları görülmektedir. Çoğu zaman seyahat etmeleri sebebiyle eski ozanları hatırlatan, düşman önünde, ordu saflarında söyledikleri destanlarla askerlere kahramanlık ve cengâverlik ruhu aşıl原因an bu âşıklar, kendilerine has estetiklerine rağmen divan edebiyatından kelime, bazen tamlama, mecazlar ve hatta şekiller almışlardır (Elçin, 2004: 10).

## 1.2. Şiirde Somut ve Soyut Mekân

Geçmişten günümüze kadar halk şiirinde, çoğu zaman, doğa ile ilgili olarak somut bir mekân algısı görülmüştür. Dağlar, Dadaloğlu, Koroğlu ve Pir Sultan Abdal gibi önemli şahsiyetlerin şiirlerinde asıl mekândır. Haksızlığa karşı başkaldırı içinde bulunan şairin direnişinde dağlar çok önemlidir. Dağlar bir bakıma örgütlenilen yerdir. Dadaloğlu'nun halk arasında yaygın olarak söylediği “*Ferman padişahınsa dağlar bizimdir.*” dizesi, örnek olarak verilebilir. Cenk için yapılan meydanlar, ovalar ve aman vermez zor geçitler de halk şairinin bir başka mekânıdır. Güzel kızların pınarda su doldurduğu köyler ve kasabalar şairlerin dillerindedir. Onlara göre gerçek mekân bir güzelin gönlünde yer almaktır. Âşık Veysel'in mekânı ise gündüz gece yürüdüğü “*iki kapılı han*”dır. Halk şairi, şiirine, düz ovalarda, turnasının uçtuğu gökyüzünde, ördeklerinin yüzdüğü serin göllerde, sevdiceğiyle göz göze geldiği çeşme başlarında, obalarda mekân kurdurur. Bu anlamda mekân, şaire ve şiire hayat katan bir yerdir. Şair, gezip hayat bulduğu veya hayalinde görmek istediği yer şiirlerine konu olmuştur. Hayalinde kurguladığı yer soyut; gerçek hayatta yaşadığı veya gezip gördüğü yer ise somut mekândır.

Yunus Emre'nin şiirlerindeki alan ise dinsel mekân olarak bildiğimiz “*öteki âlem*”dir. Bunun yanı sıra da cennetin üç-beş huriden meydana geldiğini, asıl amacın Allah rızası dairesinde yaşamak ve devamında da bu dünyaya da katkıda bulunabilme olduğunu anlatmıştır. Yunus'un dediği gibi her insanın dünyada gireceği en son mekân, bir “*mezar*”dan ibarettir.

Mekân, kişinin kendini gerçekleştirme biçimlerinden biridir. İnsan, doğduğu günden itibaren beraber olduğu mekân aracılığıyla kişiliğine yön vermekle birlikte mekânı da muhayyilesinde biçimlendirmektedir. Bu biçimlendirme, insanlık tarihi boyunca etkileşip değişerek devam etmiştir. Medeniyetlerin tarihi, az da olsa yerleşim yerlerinin değişimini etkilemiştir. İnsanlık, son yüzyıllarda, görülen büyük değişim neticesinde çok farklı yaşam alanlarını inşa etmiştir. Bu sayede mekânın insan hayatındaki önemi var olduğu süreçte değişmiş ve değişmeye devam edecektir. Bu durumda mekân, insanın her yönlü sosyo-kültürel varlığını etkilemektedir. Bu nedenle “*Çeşitli bilim alanlarında mekânla ilgili birçok alanda araştırmalar ve çözümlemeler yapılmaktadır. Bu çalışmalar, sadece mekânın biyolojik ve sosyolojik işlevlerini ele almamakta; aynı zamanda mekândan gelen ve mekâna uzanan simgeler ve imgeler üzerinde de durmaktadırlar*” (Narlı, 2014: 9).

Evleri bir mekân poetikası bağlamında şiirde incelerken fenomenolojik eleştiri ilkelerini uygulayan Gaston Bachelard şöyle der: “*Mekânlar, şiirsel imgeyi, ruh halinde aniden zuhur eden ve ruhi nedenselliktir. Bu bakımından çok iyi incelenmemiş bir özgünlüktür. Şiir, daha çok ruhla ilgilidir. Şiirsel imge ise daha az sorumluluk yüklenmiş ruhi olguya aittir.*” (Bachelard, 1996: 19).

Edebiyat ile mekân kavramının aralarındaki ilişki ve şairlerin eserlerinde eve yer ayırmalarının altındaki psikososyal hareketlenmeler konusunda Mehmet Narlı’ya göre, edebiyat ile mekânın arasındaki ilişki, mekândaki hafızayı ve yüzyıllardan beri gelen hafızalaşmış olan mekânı, anılar, hatırlamalar ve metafiziksel yollarla çözümlemeye; mekânın ana özelliklerinden biri olan yansıtma gücünü görmeye dayanır. Mekânın insan, insanın da mekân kavramı üzerindeki yansımalarını edebi çalışmalarda irdelemeden yapılan bütün saptama ve analizlerin eksik kalacağına işaret eden yazar, Bachelard’ın şiiri ortaya çıkaran kişinin mekânla olan etkileşiminin duygusal olarak belli bir boyutu aştığını söylemesine dikkat çekmiştir. Bachelard’ın düşünüş yapısına göre şair, ilk önce şiirsel mekâna keşifte bulunur sonrasında ise bunu ifade eder ve şiirsel mekân da bu şekilde genişler. Mekân şaire açılmanın devamında ise büyümenin ana öznesi olarak belirir. Bu yollarla değerlendirilmiş mekân eylem hâlini almıştır (Narlı, 2014: 31).

Geçmişten bugüne filozof ve düşünürlerin üzerinde durduğu olgu, günümüzde zamansal olarak hızın artması mekânı ya ağır ve geride bırakılması gereken bir şeye ya da silinmiş bir yapı içerisinde, görünmez ve sadece yüzeysel bir olguya dönüştürdüğüdür. İçinde bulunduğumuz bu hızlanma asrında şiirsel imgeler de bu hıza ayak uydurarak, mekânla arasında olan bağdan kurtulmak ve kendini zamanın akışına bırakmak şeklinde bir değişime uğramıştır. Zamanın fazlaca sürat katetmesiyle ilgili olarak Zigmunt Bauman, önemli bir çalışması olan “*Akışkan Modernite*” adlı eserinde bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: “*Modern zamanlar, öncelikle mekânın keşfedilmesinde kullanılan bir silah haline gelmiştir. Zaman ile mekân arasındaki bu modern mücadelede mekân, kendi içerisine kapanıp bir savunma savaşı yapmaktan ve izlemekten başka bir şey yapmıyordu.*” (Bauman, 2017: 33). İnsanlar için bu hızlanma ve devamında gelen tüketim sarmalının hem kendi içinde hem de mekânla karşı karşıya gelmelerinin her defasında bir ‘yabancıların karşılaşması’ hâlini aldığını ve somut olarak ele alınan mekânsal alan hakkında anlamsal içeriği tüketmiş olan insanoğlunun sadece kendisinin varlığını mekâna dönüştürdüğü çıkarımına ulaşabiliriz. Bu neticede verilen mesaj da bireyin kendisinde

başlayıp yine kendisine döner. Böylelikle bu konu bir iletinin ana unsurlarından mahrum bir hâldedir. Ayrıca bu açıdan bakacak olursak belli bir yörünge olmaksızın anlam, sadece bir değişim yığınınına dönüşecektir. Bunlardan hareketle günümüzde teknolojinin ortaya çıkardığı bu denli bir bozulmanın şiir ve şairin edebiyat içerisinde yer almasında da bir zemin kaybına neden olduğu çıkarımı yapılabilir. Bütün unsurlarıyla tam olarak kurulamamış şiirsel söylem terimlerinin içinde barındırdığı mesaj, kurulduğu an âdeta bir hiçliğe karışıp yok olmuştur. Gerçek veya hayali bir mekân yolculuğuna düşmeyen şiirin, şiirsel mekân kavramına sırtını yaslaması da bu nedenlerden dolayı mümkün olmamıştır.

Üzerinde durduğumuz konuyla alakalı olarak iki karşıt görüş vardır. Mekân ve insan bağlamında bu iki görüşün de temelini ele almak daha doğru olacaktır.

Beyhan Kanter'e göre ise: *“Yürekten anlatılan şiirler, mekâna sıkışmış bireylerin hayat algılarını ve trajedilerini anlatır. Bu durumda şiir, mekânla iç içe olduğunda mekân artık, yaşanılan bir yer olmanın ötesine geçerek simgesel ve imgesel kaynaklara doğru yönelir.”* (Kanter, 2013: 13).

Konuyla ilgili bir başka düşünce olarak Bachelard, şu değerlendirmelerde bulunmuştur: *“Üretiminde esaslı rol oynayan mutluluk mekânı'nın (evin) imgelerini inceler. Bu durumda da ayrıcalıklı bir yere sahip olan ev imgesini varlığımızın topoğrafyası olarak görür. Ev, bu sebeple gerçek bir kozmostur. Bu imgenin ise gerçek bir bütünleyici ruhbilim ilkesine dayanır”* (Bachelard, 1996: 28). Buradan anlaşılacağı üzere ev insan hayatında kazanılmış önemli şeylerin korunmasını sağlayarak bunları devamlı kılmıştır. Daha önce belirtilen diğer bakış açısıyla beraber Bachelard'ın konuya bakışı ve imgelere yönelmesi bu çalışmanın özüne daha uygun görüldüğünden bu minval doğrultusunda mekânları ele almak daha doğru olacaktır.

### 1.3. Kavramsal Olarak Mekân

*“Kavramsal mekân, en basit tanımıyla bir kişi veya bir grubun zihninde canlandığı veya gerçekte paylaştığı yerdir. Mekân, insan ilişkilerini içinde önemli bir fonksiyonu olan örgütlenmenin yapıldığı yerdir”* (Gür, 1996: s. 43-44). Bu durumda evren, mekânın en üst ölçeğidir, denilebilir. Hiyerarşik bir yapıya göre sıralarsak en küçük ölçekteki iç mekânla evrene kadar olan mekân kavramını çeşitli ölçeklerde sınıflandırmak mümkündür. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Kant'ın 'sezgi' nüansına yakın bir içerikte kurulan Bergson'un 'sezgi' sine bağlı kalarak mekânı, yine bir imge olarak duyuşsal algının bir

*tasavvuru biçiminde ele aldığını söylemeliyiz*” (<http://www.ekdergi.com/mekân-algisi-ve-siirsel-mekânın-kaybi/> Erişim Tarihi: 22.05.2019).

Mekânın insan için anlamı çoktur. İnsan etrafında gördüğü yani yaşadığı mekândaki her şeyi anlamlandırmaktadır. İlk başta insan için sıradan olarak görülebilen evler, sokaklar caddeler zamanla orada yaşayıp hatıralar, anılar biriktirdikçe anlam kazanmaya başlar. Artık sıradan olmaktan çıkıp anlam kazanır ve kendinden bir parça haline dönüşür. İnsan kendine ait olan kendinden olan şeylerden kopamazsa, var olan, anlam kazanan her bir nesneden kopamaz hale gelir. Şenol Göka mekân ile insan ilişkisi hakkında, “*İnsanların yaşadığı yere benzediğini ya da yaşadığı yeri kendisine benzettiğini*” söylemektedir (Göka, 2001: 8).

Mekân, insan ve toplum olaylarıyla aynı boyut içerisinde. İlk bakışta fiziki bir olgu olarak algılanan mekân, toplumdaki olaylara ve beşeri durumlara sahne olması neticesine bu durumu olumlu yöndeki düzeltme çabası sosyolojik bir olgudur. Mekân toplumsal olayların içinde geçtiği sosyal bir ortamdır (Alver, 2013: 19).

İbn Haldun, birçok insanın beraber yaşadığı şehirleri “*istenilen ölçüde refaha ve berekete ulaşmış ve artık rahat ve mutlu bir hayatı tercih eden toplumların edinmiş oldukları bir istikrar ve yerleşim yeri*” olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda şehirlerin amacı huzurlu, istikrarlı ve güvenli bir hayatı garanti altına almaktır (İbn Haldun, 2013: 631).

İnsan kendinden olan, varlığı, özü olan toprak üzerine doğmuştur. Toprak denilen alan, geçmişten bu zamana düşünüldüğünde bir ağaç kovuğu, otağ, mağara, orman, ev, sokak, mahalle ve kenttir. İnsan mekân denilen gerçekliğin içine doğmuştur ve buradan ayrılması mümkün değildir. İnsan bu mekânlar üzerinde aile kurmuştur, sosyalleşmiştir, alışverişini yapmıştır ve yaşlanmıştır. Varlığının vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir. Mekân olmadan insanın var olamayacağı gibi, insan olmadan mekân da var olmaz. Birbiri ile aralarında muhtaçlık ilişkisi vardır. Birbiri ile etkileşim içindedir. Mekân bize toplumsal olanı yansıtır, toplumu yansıtır. Bizi, bizden olanı, bizle olanı, ötekini, yabancıyı, yansıtan bir ayna konumunda olmuştur (Özkan, 2017: 40).

Her insanın olduğu gibi her kentin, mahallenin, caddenin, sokağın kendine özgü bir duruşu ve özelliği vardır. İlk insan olan Hz. Âdem’den bu yana mekân aslında hep vardı, sonra insan geldi dünyaya ve o günden bugüne insan ve mekân birbirinden hiç

ayrılmamıştır. Kâinat dediğimiz bu mekânda asırlarca büyük değişimler olmuştur fakat hiçbir insandan bağımsız olmamıştır. İnsanoğlu ilk oturduğu evi hatırladığında yıllar sonra yolu düşüp gördüğünde içi tuhaf olabilir ya da yıllarca oturduğu evden taşınmak zorunda kalırsa farklı farklı duygulara kapılabilir. Bunun adına ne denirse densin bu mekânın insan üzerinde bıraktığı etkidir (Göka, 2001: 19). Coğrafyacı Yi-Fu Tuan *“İnsanlar ve mekânlar arasında çok daha derin bir bağ olduğunu topophilia (yer sevgisi) kavramı da insanların bu mekânın doğasını değiştirecek kadar güçlü bir bağ olabileceğine işaret etmektedir”* (Aktaran: Akbalık, 2015: 9).

Mekânlar insan üzerinde derin anlamlar bırakır. İnsan anılar biriktirdiği hiçbir mekândan ayrılmak istemez, mekânlar insanlardan bir parça, bir ruh taşımaktadır. Kent de tıpkı böyledir. Mekânsal olarak bakıldığında kenti bu hâlinde algılamamızı sağlayan, o kentin caddelerini ve yapılarını oluşturan taş, tuğla ve çimento değildir ama yine de bu mekân bunlarsız hayal edilemez. Kenti oluşturan; içerisinde ve inşa edildiği alandaki, hâlihazırda bulunan ruhudur. (Özdenören, 2014: 101).

Kişinin bulunduğu dünya üzerinde mekânın ele alındığı yer, ister somut ister hayali bir seviyede olsun, her zaman önemli bir yer almıştır. İnsanoğlunun kendini ait olarak hissettiği mekân, o kişinin kimliğinden belli izler barındırmıştır. İnsanın ait olduğu sanatsal yaşantı, kültür ve değerler bir bakıma yaşadığı mekânda asıl anlamını bulmaktadır (Şengül, 2010: 537).

Kavram olarak mekânı toplumsal aşama ve geçişlerin hem bir ürünü hem de bir zorluk basamağı olarak tanımlanır. Mekânın farklılaşarak ve değişerek gelişmesi, o mekân içerisinde oluşan toplumsal etkileşimlerin de üretimine denk olduğu göz önünde bulundurulduğunda, mekânı üretebilme yeteneği, dolaylı olarak halk içindeki ilişkileri ve günlük yaşamı da şekillendirmek manasını taşır. *“Henri Lefebvre’e göre gitgide büyüyen kapitalizm akımının asıl mekânı soyut mekândır. Mekânın gerçekte ve bilinen kullanım değeri değil, değişmekte olan değeri önemlidir. Bu sebeplerden ötürü ne mekânın geçmişteki üretim ve kullanılışı ne de temsil ettiği kültürel faydaların tek başına bir önemi yoktur”* (Akbalık, 2015: 11).

Araştırmacı yazar David Harvey için mekân kavramı, varlık açısından farklı bir bölüm içerisinde değildir. Dünya üzerinde bulunan insanoğlunun yaşantısını biçimlendiren ve yine mekân tarafından da biçimlendirilen toplumsal bir boyut olarak niteler. Mekânsal

olgular, içinde toplumsal gelişmelerin meydana geldiği cansız nesneler hâlinde değil, toplumsal gelişmeleri, bu gelişmeler içerisindeki süreçlerin mekânsal olarak ele alınmasıyla aynı şeyleri içeren bir yapı olarak görülmüştür (Harvey, 2003: 11).

Beşeri faktörler, insanların yaşadığı alanlarda belirleyici unsurlar olarak göze çarparlar. Şehir hayatında, insanoğlunun tabii olana keyiflerince müdahale etmesi, tabiat hayatının kendi içerisinde yer alan denge mekanizmalarında sapmalara sebep olmuştur. Kır hayatında ise kişinin tabiata müdahalesi daha da sınırlı bir hâldedir. Tabiat ile uyumlu bir yapılanma ve yine buna bağlı olarak doğa ile uyumlu bir şekilde yetişen bireyler, kır hayatının belli başlı özelliklerini bize sunmuşlardır. Böylelikle mekân olarak ele alınan alanların varlık nedenleri ile oluşum şekilleri, onların bir bakıma kimlikleri olarak kabul edilebilir. mekânsal kavramların ontolojik yapıları ile kapladıkları alan arasında olan denge, farklı biçimlerde meydana gelmiştir. Şehirlerin inşa edilmesinde ve şekil alıp büyümesinde din, eğitim ve ekonomi gibi benzer unsurlar önemli görevler üstlenmişlerdir.

#### **1.4. Sözlükler Üzerine Bir Değerlendirme**

İnsanoğlunun hayatında yazının icadı önemli bir yere sahiptir, bu icat ile beraber sözlükbilimi de belli bir süre sonra insan hayatında gerekli bir hâl almıştır. Ön Asya ülkelerinde bilimsel araştırmaların yapılması ve bunların, Anadolu vasıtasıyla batı tarafından ele alınıp özümlemesi sonucunda, yıllar boyu biriken bilgiler ile sözlüklerin yazımına ihtiyaç duyulmuştur (Yıldız, 1998: 189).

Sözlükbilimi kısaca sözlük yazma, hazırlama işi veya sözlük araştırmaları bilimi olarak tanımlanır. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi hem tanımda hem de terimlerde genel bir anlaşmaya varılmış değildir. Pek çok kaynakta farklı terimler ve bu terimler için farklı tanımlar yapılagelmıştır. Sözlükbilimi başlangıçta sözcük bilimi (İng. lexicology) terimi ile karşılanmıştır ve bazı kaynaklarda hâlen bu terimle beraber anılmaktadır. Ancak günümüzde sözlükbilimi ve sözlükçülük için “*sözlük yazma*” anlamına gelen leksikografi (İng. lexicography) teriminde genel bir anlaşma söz konusudur. Buna rağmen bu terimin Türkçe karşılığı olarak sözlükbiliminin mi yoksa sözlükçülüğün mü kullanılması gerektiği henüz çözüme kavuşmamıştır (Doğru, 2012: 3).

Bugüne kadar “*sözlük*” kavramının pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Bir dilin bütün veya bilinen bir zamanda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabetik sıralama esas alınarak; tanımlarını yapan, açıklayan ve başka ileti araçlarının karşılıklarını veren esere, lügate sözlük denir (*Türk Dil Kurumu [TDK], 2011: 2157*). Şemseddin Sami ise lügati anlatırken “*Sözlük, bir dilin hazinesidir. Dilimiz sözcüklerden meydana gelmiştir ki bu ele alınan sözcükler dahi her lisanın kendisine ait bazı kavaide, tasrif ve terkip edilerek, insanın kendini ifade etmesine yardımcı olurlar. Şu an yedi dilin hazinesi sözcüklerle kavâ'id-i sarfiyye ve nahviyyesinden ibarettir.*” (Sami, 2009: 76). demektedir. Zeynep Korkmaz’ın da bu konuyla ilgili tanımı şu şekildedir: “*Belli bir lisandaki sözcükleri ele alarak, onların genel anlamlarını, sonradan kazandıkları yan anlamlarla farklı sözcükler ile kurdukları söylemlerdeki anlam daralmalarını, değişik şekillerde kullanımlarını gösteren ve o lisanın söz varlığını kendi içerisinde barındıran kitaptır.*” (Sami, 2010: 199).

Sözlük kelimesi tek bir dilin veya başka dillerin kelimelerinin bütününe ya da sadece belli bir bölümünü, genel veyahut daha dar bir gaye olarak barındıran, açıklama ve temsilleriyle beraber ortaya koyan ve çokça da alfabetik bir biçimde kurgulanıp ele alınmış eserlerin genel ismidir (İlhan, 2007: 15).

Sözlüğün amacının belirlenmesi ve hedef kitlesinin saptanması, kuşkusuz bir sözlük hazırlamadan önceki en önemli aşamadır. Bu ölçütlere göre dilin söz varlığı belirlenmeli ve bunlara göre de sözlükte yer alacak sözlükbirimler (madde başları) oluşturulmalıdır. Erdoğan Boz, sözlükbirimlerin belirlenmesine ilişkin olarak şu tespiti yapar: “*Sözlükbirimlerin ele alınmasında çoğunlukla geçerli olan bilinirlik ve kullanım sıklığı adı altındaki faktörler, sözlüklerin hazırlanış safhasında önceden belirlenen gaye ve hedef kitleye göre değişiklik gösterir fakat tüm bunların yanında bilinirlik ve kullanım sıklığını belirleyebileceğimiz güvenilir bir kaynak yoktur*” (Boz, 2006: 26). Bu nedenle çalışmayı hazırlarken ulaşılabilen şiirsel kaynaklar, kullanım sıklığı fazla olan mekânsal terimler ve zaman zaman kendi öznel düşüncemizin etkisi altında çalışmaya gayret gösterilmiştir.

Sözlüklerin hazırlanma teknikleri, hazırlanacak olan sözlüğün kullanım amacına göre değişiklik göstermektedir. Bir sözlüğü hazırlamadan önce mutlaka o sözlüğün hazırlanış amacı ortaya konmalıdır. Doğan Aksan ise “*Sözlüklerin hazırlanma safhalarında ele alınan gayeleri ve devamında bunların taşıdıkları nitelikler açısından çok çeşitli olduklarını*” (Aksan, 2009: 75). söyler ve sözlükleri şu kategorilere ayırır:

*“1. Bir ya da birden çok dilin sözvarlığını işleme bakımından:*

*a) tekdilli, b) çokdilli sözlükler.*

*2. Abece sırasının temel alınıp alınmamış olmasına göre:*

*a) ‘abecesel’ sözlükler, b) kavram (ya da kavram alanı) sözlükleri.*

*3. Ele alınan sözvarlığının niteliğine göre:*

*a) Genel sözlükler (ortak dil, yazı dili sözlükleri, ansiklopedik sözlükler).*

*b) Lehçebilim sözlükleri.*

*c) Eşanlamlı, eşadlı, ters anlamlı öğeler sözlükleri.*

*ç) Yabancı öğeler sözlükleri.*

*d) Tarihsel sözlükler,*

*e) Köken bilgisi sözlükleri.*

*f) Uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri).*

*g) Argo sözlükleri.*

*h) Deyim ve atasözü sözlükleri.*

*ı) Anlatıbilim sözlükleri.*

*i) Sanatçı ve metin sözlükleri.*

*j) Yanlış yerleşmiş öge sözlükleri.*

*k) Tersine sözlükler ve başka sözlük türleri” (Aksan, 2009: 76).*

Ele alınan çalışmanın sözlük kısmı, halk şiiri içerisindeki mekânsal terimleri kapsadığından ötürü uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri) kategorisi içerisinde yer almaktadır.

Bir sözlüğün amacı ve taslağı belirlendikten sonra sıra o sözlüğü hazırlama aşamalarına gelmiştir. Bir sözlüğün hazırlanmasının genellikle şu aşamalardan oluştuğu bilinmektedir:

*“A. Planlama (gereksinmenin saptanması, kaynak sağlanması, sözlüğün boyutunun belirlenmesi, uzmanların örgütlenmesi vb.)*

## B. Uygulama

- a) Veri toplanması
- b) Seçme ve düzenleme
- c) İlk metnin yazılması
- d) Metnin gözden geçirilmesi, düzeltmelerin yapılması
- e) Yeniden inceleme ve düzeltme
- f) Sayfa düzeni
- g) Sayfanın birkaç kez denetlenmesi
- h) Basıma hazırlık
- i) Basım ve ciltleme” (Aktaran: Doğru, 2012: 11).

Sözlük için belirleyici olan şey hakkında Ahmet Kocaman, sözlüğü anlatırken “Sözlüğün ana kitlesinin ele alınması ve bu doğrultuda bilgilerin toplanması olduğunu, bilinen yöntemlerde bilgilerin sözlük yazarının kişisel seçimleri neticesinde belirlendiğini vurgular. Sözlükbiliminin güvenilir olabilmesi için toplanan bilgilerin seçiminde şu ölçülerin kullanılması uygun olduğunu” beyan etmiş ve şöylece sıralamıştır:

“1. Gerçeklik: Sözlük en basit seviyede düzenleyicisinin dil yetisinde bulunan sözcükleri değil, gerçekte kullanılan sözcükleri içermelidir.

(Sıklıkta tutarlılık: ilgili alanın sık ve yaygın kullanılışları sözlükte bulunmalıdır.)

2. Kuralcılık: Sözlük yeri geldiğinde yaygın kullanım kurallarını açıklamalıdır.

3. Uygunluk: Anlam olarak uygun sözcükler seçilmelidir.

4. Kullanım/biçem düzlemleri: Sözlükte argo, yerel ağız, resmi, gündelik, eski vb. nitelemeler bulunmalıdır.

5. Eski-yeni sözcükler: Eski diye bilinen ama günümüzde de yaygın bir şekilde kullanılan sözcüklere yer verilmeli, bir ölçüde benimsenmiş yeni yapım sözcükler de sözlüğe eklenmelidir.

6. Genel-teknik sözlükler: Son derece teknik olanlar dışında, uzmanlık alanı dışında kalan, günlük dile girmiş teknik sözcükler genel sözlüklerin kapsamına alınabilir.

7. Kapsam: Dildeki bütün sözcükler ya da amaca uygun belli bir kesitin bütünü sözlükte yer almalıdır.

8. Yerel sözcükler: Dilin kurallarını yansıtan, ortalama konuşurun anlayabileceği yerel sözcüklere sınırlı bir yer ayrılabilir.

9. Sözlü/yazılı dil: Sözlük gereçleri çoğunlukla yazılı dilden toplanır; oysa sözlü dilden bilgi toplamak, yazılı şekillerin sözlü dildeki değişmelerini göstermek önemlidir. Gerçekten de veri seçiminde en önemli olay, dilin bütününe olabildiğince yaklaşılmaya çalışmak, bu amaçla sözlü ve yazılı dil kesitlerinden bilgi toplamaya özen göstermektir” (Kocaman, 1998: 112).

### 1.5. Mekânların Açıklaması Hakkında

Bir önceki konu başlığı altında sözlük için tanım ile beraber belirli kurallar ve yöntemler maddeler hâlinde ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kural ve yöntemlerin çalışılan araştırmada nasıl cevap bulduğunu, aynı zamanda sözlüğün hazırlanışında nasıl bir yol izlendiğini göstermek için maddeler hâlinde bilgiler vermek uygun görülmüştür.

\*Çalışmaya başlamadan önce belirli kaynaklara ulaşılmış ve sözlüğün boyutu da tespit edilmiştir.

\*Uygulama safhasında gerekli veriler toplanıp ilk metin yazımına başlanılmış ve devamında gerekli kontroller ve eklemeler yapılarak ilerleme kaydedilmiştir.

\*Çalışma alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

\*Üç harf ile ilgili belirli mekânsal kavrama rastlanmamıştır (Ğ-J-Ü harfleri).

\* Ele alınan çalışma, halk şiiri içerisindeki mekânsal terimleri kapsadığından ötürü uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri) kategorisi içerisinde yer almaktadır.

\* Sözlük kısmında aranan sözcükler kolay bir şekilde bulunmaktadır.

\*Gerekli olan yerlerde ansiklopedik bilgiler vermeye gayret edilmiştir.

\*Mekân tanımların kısa ve anlaşılır olmasına gayret gösterilmiştir.

\*Tanımları yaparken kaynakçada da belirtilen sözlüklerden çoğu zaman faydalanılmıştır.

\*Belirtilen mekân hakkında örnekleme olarak şiirden bir dördlük verilmiştir.

\*Şiirin hangi halk şairine ait olduğu aynı sayfada ve şiirin hemen sağ altında italik harflerle gösterilmiştir.

\*Genel olarak verilmiş olunan kelimelerin en sık ve kullanılır olanları ele alınmıştır.

\*Örnek olarak verilen şiirde mekân kavramının anlamı, iki şekilde de anlaşılmaya açıksa şiirde yorumun önem arz etmesinden ötürü ilk anlamıyla beraber ikinci anlamı da verilmiştir.

\*Şiirler gerçekçi ve yapaylıktan uzak bir hâlde ele alınmışlardır.

\*Gereken yerlerde kelimenin köken bilgisi de verilmiştir.

\*Toplumca bilinen asıl anlamı dışında başka bir mekânı işaret eden kelimeleri gerek edebi açıdan gerekse örnek olarak verilmiş olan şiir üzerinden açıklama ihtiyacı duyulmuştur.

\*Yararlı ve açıklayıcı ekler bulunmaktadır.

\*Eş anlamlı ya da yakın anlamlı olan mekânsal kavramlar tek tek ele alınmıştır.

\*Edebi, tarihi, dini ve toplumsal açıdan fazlaca önem arz eden şehir, kent vb. mekânsal kavramlar da çalışmaya dâhil edilmiştir. Bunun dışında bu tarz mekânları konu dışında ele alarak çalışmanın hacminin ve kapsamının sınırsız bir hâle geleceği düşünüldüğünden çalışmaya dâhil edilmemiştir.

\*Yerel olarak kullanılan mekânsal kavramlara da yer verilmiştir.

\*Eski diye nitelenen ancak günümüzde sıkça kullanılan mekânsal kavramlar ele alınmıştır.

\*Sözlük kısmının hacmini geniş tutmamak amacıyla, açıklama olarak “*gündelik, argo, resmî vb.*” ibarelere yer verilmemiştir.

## İKİNCİ BÖLÜM

### ALFABETİK KAVRAMSAL MEKÂN TERİMLERİ

#### 2.1. Somut Mekân Terimleri

-A-

**Ada:** Deniz ya da göl sularıyla çevrili, normal kara parçalarına göre daha küçük kara parçasıdır (TDK, 2011: 23).

İnsanlar için ada kelimesi hep kurtarıcı bir anlam taşımıştır. Denize düşen çaresi kalmayan bir insanın hayata tutunmak için kulaç atabileceği yegâne mekân olarak karşımıza çıkmıştır genelde; fakat şiirimizde bu mekân, genelde mecâzî bir hayata tutunmanın anlatılması için veya kötü, çekilmesi güç olarak kabul edebileceğimiz bir hayat denizinden kaçışın mekânıdır.

*“Kıyamet yaklaştı alâmet geçtik*

*Pirlere bağlanıp badeler içtik*

*Deryalar zapt etmez hataya düştük*

*İz bulup çıkacak **ada** kalmadı”* (Alim, 2012: 80).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Adliye:** Mahkeme yargılama işleriyle uğraşan daire (Devellioğlu, 2010: 12). Şairler tarafından devlet nezdinde adaletin yegâne sağlayıcısı olarak görünen bu kuruluş, kimi şiirlerde önünde adalet beklenen yer, kimi zaman da eleştirilen bir örgütlenme olarak görülmüştür. Örnek olarak verilmiş olan şiirin son dizesinde de şairin, adalet açısından ümit ettiği kararı, bu mekândan alamadığını görülmüştür.

*“Yaz Özcan’ım bugün bir hoş da makal*

*Tebrik et dostları duysunlar ahval*

*Duyrulmadı yazdığımız arzuhal*

*Neden **Adliyede** kapandı kaldı”* (San, 1987: 116)

*Âşık Hicrânî*

**Ağıl:** Evcilleşmiş küçükbaş hayvanların, içerisinde barındığı çit ya da duvar ile çevrili alan diye adlandırılmıştır (TDK, 2011: 23). Buna ek olarak eski Türkçe’de ağıl kelimesi “*agıl*” olarak söylenmektedir ve koyun yatağı anlamlarını karşılamıştır. Tüm bunlara ek olarak ağıl bir dış mekândır.

Mekân olarak, köy hayatında sıcak yaz gecelerinde genellikle evcil küçükbaş hayvanların rahat etmesi amacıyla belirli bir alan içinde geceleyin tünellemeleri, beslenmeleri için ayrılmış, bölgenin coğrafi şartlarına göre büyük ya da küçük olabilecek bir dış mekândan ibarettir. Olanaklara göre çit yapılmıştır fakat olanaksız durumlarda ise birkaç taş parçasının üst üste konularak bir daire şeklinde çevrelenmesi de aynı görevi görmüştür. Açık alandaki hayvanlar burada öğlenin sıcak vakitlerinde dinlenme fırsatı bulurlar ve etrafı çevreleyen taş veya çitin gölgesinde de serinlemişlerdir.

*“Dilberi görende akıl dağıla*

*Yanaklar çekilmiş kızıl ağ ile*

*Elalem göçünü çekmiş ağıla*

*Bize rahat yoktur gayrı bu yerde”* (Kaya, 1994: 48).

*Âşık Minhacî*

**Ahır:** Beşer tarafından yapılmış, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar için inşa edilmiş kapalı barınma ve beslenme yeridir.

Bir önceki kavramsal mekân olan ağıl ile benzerlik göstermektedir. Ağıldan farklı olarak ahır bir iç mekândır ve aynı zamanda kışın daha çok kullanılan bir mekândır. Soğuk günlerde hayvanların kendi vücut ısılarıyla ısıttıkları, dinlenme, yeme içme gibi gereksinimlerini karşılamış oldukları yerdir.

*“Millet geçti iki sıralı safa*

*Kadınlar erkekler ikişer defa*

*Ahırda gizlenmiş kuru Mustafa*

*Tosunun ardında mihmanımız var”* (Kaya, 1994: 142).

*Âşık Minhacî*

**Ahıska:** Gürcistan, Ermenistan ve Türkiye'nin arasında kalmış iki yüzden fazla köyü bulunan bir yerleşkedir. Rusların sürgün etmesiyle birlikte buranın halkı ülkemize göç etmek zorunda kalmıştır şu an ise bu vilayetten gelen halka Ahıska Türkleri denmiştir. Karapapak diye de bilinmektedirler ve genelde ülkemizin doğu sınırlarına yerleşmişlerdir. Kars ilimizde birçok Karapapak, Terekeme Türkü hali hazırda bulunmaktadır.

Yer olarak Ahıska, Türkiye sınırına yakın bir mesafede yer almaktadır. Ülkemizden de geçen Posof Çayı'nın her iki yanında konuşlandırılmış kent, karayollarıyla Tiflis, Batum ve Türkiye ile de bağlantılıdır. Bir diğer yandan batıda yer alan Türk hudutunun çok yakınına kadar gelen bu uzun demiryolu, Ahıska'yı doğu tarafından Gürcistan'ın Tiflis şehrine bağlar. ([http://www.ahiska.org.tr/?page\\_id=1839](http://www.ahiska.org.tr/?page_id=1839) Erişim Tarihi: 15.01.2019).

*“Bana da böyleymiş Takdir'in işi*

*Gafil gittim zalim düşmana karşı*

*Görüm **Ahıska** 'nın toprağı taşı*

*Belend olsun Nuh Tufan'a ağlasın” (Aslan, 1992: 48).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Akademi:** Yüksekokul (TDK, 2011: 59).

Yaşadığı şehrin güzelliklerini konu edinen ve bu mekânlara şiirlerinde değinen âşıklar vardır. Burada da Âşık Pervanî Eskişehir ilinin bilinen kültürel değerlerine ve içerisinde yer alan üniversitelerin çeşitliliğine dikkat çekmiştir. Eskişehir ili bu şekilde çağrıştırılmıştır.

*“Anadolu Üniversitesi, **akademisi***

*Sosyal tesisler ve top sahası*

*İmam-Hatipleri, nice dehası*

*Kültür varlığını gör Eskişehir” (Artvinli, 2001: 54).*

*Âşık Pervanî*

**Akdeniz:** Ülkemizin de sınırı bulunduğu bu deniz dünyanın en büyük iç denizi olma özelliğine sahiptir. Sıcak ve ticaret yolları üzerinde olması bakımından konumu açısından

önemli bir yere sahiptir. Diğer devletler tarafından bu denizin hâkimiyeti yüzyıllardan beridir istenilen bir gaye haline gelmiştir.

Mersin ilimizde de Akdeniz adında bir ilçe yer almaktadır, örnek olarak verdiğimiz şiirde ve genel manada da Akdeniz; ilçeden ziyade deniz anlamıyla çokça kullanılmıştır.

Hem turizm hem de ticaret hem de doğa güzellikleri açısından Akdeniz'in ülkemize getirisi oldukça fazladır.

Tarihi açıdan bakacak olursak; Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!*" sözü de ülkenin zor durumdaki hâlinde dahi bu bölgeyi ve medeniyet tarihimizi dış güçlere bırakmamak için söylenmiş bir sözdür. Bu da Akdeniz'in Türkler için ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir. Osmanlı döneminde ise Bahr-i Rum denmiştir.

*"Halaçoğlum der ki açıldı dilim,*

*Gördüm sahillerin kalmadı halım,*

*Bu yıl da sizlere uğradı yolum,*

*Dostunu görünce gülen **Akdeniz**..."* (Halaçoğlu, 1993: 110).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Âlem:** Alâmet ve nişanın konulması manalarındaki Arapça olarak a-l-m seslerinden vücut bulmuştur. Âlem kelimesi, tüm kâinatı yaratan yaratıcının varlığına ve birliğine delalet eden, onun bilinmesini sağlayan ana unsur manasındadır. Mekân olarak büyük bir alanı kapsayan âlem sözcüğü soyut ve somut olarak kabul ettiğimiz bütün mahlukatı içerisine alır (Karaman ve diğ., 2009: 17).

Âlem kelimesi; gezegenleri, galaksileri, kâinatları kapsayıcı nitelikte bir terimdir. İslam inancına göre de on sekiz bin âlemin olduğuna kanaat getirilir, bu da yaratanın bu kadar büyüklükteki yerleri ve mekânları yaratıp, belli bir düzen içerisinde işleyişini sağlaması, O'nun kudretini ve büyüklüğünü gösterir.

Alt kısımda verdiğimiz örnek de yaratanın büyüklüğünü, onun kudret ve Bâri sıfatlarını bize apaçık göstermektedir.

*“Var eden yarattı bütün âlemi*

*Aklın tek yolunu bilenler bizden*

*Sırdan belli çizmiş çekmiş kalemi*

*Ölenlere rahmet kalanlar bizden”* (Kaya, 2010: 47).

*Âşık Coşarı*

**Ambar:** Genellikle tahıl saklanan yer (TDK, 2011: 112). Ambarlar genellikle büyük ve hacimli yerler olurlar. Çiftçiler tarafından elde edilen hasat bu ambarlara doldurulur. Şairimiz de şiirinde aşk kelimesiyle ambarı birleştirerek sevgisinin büyüklüğünü şiirde dile getirmiştir. Köy hayatı ve şiirin karışımından hâsıl olan güzel bir tamlama, bu şekilde karşımıza çıkmıştır.

*“Yâr senin elinden görsen ne oldum.*

*Ne buldumsa senin yüzünden buldum.*

*Aşkın **ambarında** doldukça doldum,*

*Boşlandım gelmeye gereği yoktur”* (Alparslan, 2012: 38).

*Âşık Bahattin Kılıç*

**Anavatan:** İnsanın kendini ait kabul ettiği topraklara anavatan denir. Milletler tarih boyunca birçok olumlu ya da olumsuz sebepler vasıtasıyla göç etmeye, yer değiştirmeye çalışmışlardır. Örneğin kıtlık durumunda veya yeni topraklar almak için seferler sırasında insanoğlu ilkin doğduğu, büyüdüğü, bildiği yerleri bırakıp farklı coğrafyalara hareket etmişlerdir.

Günümüzde de milletlerin anavatanları hakkında çokça farklı görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Eski tarihlerde bırakıp gittikleri topraklar üzerinde hak iddia etmeleri veya içten içe bu coğrafyalar üzerinde aitlik hissetmeleri sonucunda bu meydana gelmektedir.

Milletler toprakları için savaşır, ölürler belki ama bizim milletimiz ve edebiyatımız için toprak demek anavatan demek çok daha büyük bir değeri ifade etmektedir. Şairin dediği gibi; *“Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır”*. Bu cümle milletimizin vatanına toprağına nasıl baktığını, onu nasıl sevdiğini en kısa şekilde özetler.

*“Sana **Anavatan** gibi bakılsın*

*Kahpe Yunan aramızdan çekilsin*

*Dört yanına Türk bayrağı dikilsin*

*Yabancı konuşan diller kalmadı” (Halaçoğlu, 1993: 61).*

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Arena:** Boğa güreşleri, yarış, oyun gibi gösteriler yapılan alan (TDK, 2011: 148). Bu kelime şiirde daha çok sosyal ve siyasi zıtlık ve çekişmelerin olduğu meydana ifade etmektedir. Âşık, şiirde ülkenin kötü gidişatını, adaletsizliği ve karmaşayı anlatmaktadır.

*“Memleket anarşi, şer **arenası***

*Şaibe altında Türk adliyesi*

*Günden güne artar halkın çilesi*

*Gözünden yaşını süzdüler Ata'm” (Artvinli, 2001: 52).*

*Âşık Pervanî*

**Arsa:** Üzerine yapı inşa etmek için ayrılmış yer (TDK, 2011: 157). Arsanın diğer alanlardan en büyük farkı yapı ve imar için ayrılmış olmasıdır. Hiçbir arsada tarımcılık faaliyeti görülmez ve arsaların da özelliğini belirtmek için ülkemizde arsa ofisleri vardır, alım satım işleri için kolaylık ve imarın hızlı bir şekilde yol alması bakımından önemlidir.

*“Ben de astım bu **arsaya** bir koyun*

*Feleğin zoruna dayanmaz oyun*

*Meydan-ı hünerde gel sen de soyun*

*Katı zor, oyunu bozar demişler” (Kabaklı, 2006: 96).*

*Levnî*

**Asiyab:** Değirmen veya su değirmeni anlamında kullanılır. Edebiyatımızda; işleyen çark gibi, her daim düzenli halde hareket eden bir devridaimin sembolü olarak kullanılır. Bununla beraber şiire bakacak olursak asiyabın o düzeninin bozulması durumu şairin de yaşantısını aksi halde etkilediğini görürüz.

“**Asiyab** tutuldu ben de tutuldum

Zalim felek bırak dolu doluyum

Gama kedere zaten kadroluyum

Halk etti yaradan bense kuluyum” (Baytan, 2016: 24).

Şair Mehmet Ali Efendi

**Asuman:** “Gökyüzü, semâ anlamındadır. Edebiyatımızda ise genellikle eski metinlerde felek diye zikredilmiştir. Bahsi geçen bu sözcüğün asman veya asüman biçiminde kullanılışları da vardır. Güneşin içerisinde olmasına itinaiden sevgilinin eşiği de asuman sayılmaktadır. Edebiyatımızda genellikle güneş o eşiğe gelip dilenir diye bilinmektedir. Buna bağlı olarak semadan her zaman bir şeyler yağar, yine edebiyatımızda sevgilinin eşiğinden ayrılan âşığın öleceği düşünülür. Bazen âşık kendi kendine bir asuman silüetine bürünür ve devamında acıyla, ıstırapla adeta yağmur gibi gözyaşı döker. Âşığın bu çilesi ve kanlı gözyaşlarıyla beraber sevilen ise ona tıpkı toprak gibi güler. “Asuman yer yer gök, felek, sema sözcükleri yerine de çokça kullanılmıştır. Yer yani bilinen anlamıyla zemin ile zıtlık kurularak şiirlerde yer aldığı gibi gök cisimleriyle de benzerlik kurularak metinlerde karşımıza çıkar” (Pala, 2014: 36).

“Cürmümde zenginim yer gök tacizdir

Günahımdan **asuman**lar acizdir

Hor gördüğün kullar senden azizdir

Belki dâhil ehli irfan içinde” (Alim, 2012: 70).

Âşık Seyit Yalçın

**Asya:** Türkiye’nin büyük bir çoğunluğunu da içinde barındıran, dünyanın en kalabalık nüfuslu ve en geniş yüzey alanına sahip olan kıtadır. Şiirde geçen ise II. Mehmed’in İstanbul’un fethine Peygamberimizden bir hadis ile örneklendirme yapılmıştır. “İstanbul elbet feth olunacaktır. Ne güzel kumandandır o kumandan ve ne güzeldir o askerler” hadisine layık olabilme düşüncesi ile beraber İstanbul’un fethi ve Asya kıtası ile Avrupa kıtası arasındaki şehri, şiirde İstanbul diye görmekteyiz. O dönemlerde Asya’nın gelişebilmesi için kilit şehirdir İstanbul.

*“Resûlümüz İstanbul’u hadisinde buyurdu,  
O kahraman Fatih’i bu şerefe düşürdü,  
Asya ile Avrupa’nın hududunu ayırdı,  
Anladım ki bu dünyanın kilid yolu İstanbul...”* (Halaçoğlu, 1993: 144).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Aşıyan:** Kuş olarak bildiğimiz bülbülün; evi ve yuvası anlamındadır, şiirlerde ev ve mesken anlamında da çokça kullanılmaktadır. Şairin sevgilisinin dallarında yuva kurması da meskeninin orası olduğunu kanıtlaması açısından önemli bir yer tutar.

*“Ruhum bir bülbüldür ey gülü lâlê,  
Aşıyan kurmuştur dallarında yar,  
Sana geys olalı bil sâcı leylâ,  
Gezmekteyim sahra çöllerinde yar”* (Işık, 1979: 28).

*Âşık Müdâmi*

**Avgâh:** Av açısından bereketli olabilecek av yeri.

*“Bu da yitirmiş ya şöhret şanını  
Kaybetmiş elinden ol vicdanını  
Her avcı tanımaz da avgâhını  
Sürü katıp, çobanlığa dolanır”* (Artvinli, 2011: 112).

*Âşık Pervanî*

**Avlu:** Bir binanın veya belli yapıların orta kısmında bulunan üstü genellikle açık olan, etrafı duvarla çevrili alan, hayat, hanay ve sahn (TDK, 2011: 192).

Avlu tasarımında, ev halkının, dışarıdan bağımsız olarak, açık alandan yararlanabilmeleri amaçlanır. Bu anlamda bir yapı içerisinde bir avlu olabileceği gibi birbiriyle bağlantılı birden fazla avlu da olabilir.

Kültürlerin sosyal ilişkileri ve mahremiyet üzerindeki anlayışlarına göre avluların tasarımı tarih boyunca çeşitlilik göstermiştir. Örneğin; Türk mimari anlayışında avlular yarı genel mekânlar olarak, yabancıların konutta karşılandıkları ve ilk olarak geçtikleri

yerlerdir. Tarih boyunca konutlardaki avlular kadının ya da ailenin konumu ve mahremiyeti esas alınarak inşa edilmiştir.

*“Tütünden göz açıp bakabilmedik*

*Ataştan bir yana çıkabilmedik*

*Yıkıldık **havlida** kalkabilmedik*

*Ecel bağlayuptur dizlerimizi” (Zeyrek, 2001: 107).*

*Âşık Mazlûmî*

**Avrupa:** Ülkemizin küçük bir bölümünü de kapsamakla beraber, genel manada ülkemizin batısında yer alan sanayi ve ekonomi alanlarında güçlü olan devletlerin bulunduğu kıtadır.

*“Resûlümüz İstanbul’u hadisinde buyurdu,*

*O kahraman Fatih’i bu şerefe düşürdü,*

*Asya ile **Avrupa**’nın hududunu ayırdı,*

*Anladım ki bu dünyanın kilid yolu İstanbul...” (Halaçoğlu, 1993: 144).*

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Ay:** Dünyanın tek doğal uydusu olma özelliği taşıyan büyük yıldızdır. Ay kelimesi coğrafi bir mekân olduğu kadar ışığı ile sevgilinin yüzünü de tasvir eder.

Pala ise, Ay ile ilgili şunları söylemektedir *“Bildiğimiz üzere gecelerin güzel olmasının asıl nedeni aydır. O, ışıyla bir aydınlık saçar ve geceye hak ettiği ihtişamı verir. Tüm bu güzellikler de şiirde geçen ayı sevgiliye benzetmeye neden olur. Başka bir benzetme sebebi de onun dünyadan uzak olması ve kimsenin ulaşamayacağı düşüncesidir. İstenilen bütün zamanlarda görülemeyişi, insanlar tarafından geceleri izlenişi de onu cazip kılar. Değindiğimiz bütün cümleler onu ulaşılmaz bir sevgili profiline sokar ve şiirlerde de sıkça karşımıza çıkmasına neden olur. Uzaktan bakıldığında ay üzerindeki siyah lekeler de yine sevgiliyi anımsatır. Bahsettiğimiz bütün bu benzetmelerde âşık olunan kadının çehresi aydan daha da güzeldir ve aynı zamanda daha parlaktır. Geceleri kapalı gecelerde ay bulutların arkasına saklanır, buluttan çıkması ise sevgilinin soyunması yönünde benzetilerek şiirlere girer. Son olarak bilindik bir doğa olayı olan ay tutulması da sevgilinin saçlarının yüzüne düşerek çehresini kapatması şeklinde bir benzetmeyi ortaya çıkarır” (Pala, 2014: 42).*

Âşık Meryem’den aldığımız dörtlükte de Perver Hanım’ın yüzünün aya benzemesi edebiyatımızda ve devamında halk şiirinde ne kadar çok kullanılan bir kelime olduğunun göstergelerinden biridir.

*“Perver Hanım vezir kızı*

*Ay kimi yanıyor yüzü*

*Yaktı beni kara gözü*

*Çatık kaşın yayda gördüm”* (Tekin, 1997: 21).

*Âşık Meryem*

### -B-

**Baba Ocağı:** Baba ocağı, evladın her zaman yanında olan anne-babanın olduğu; kişinin yıllardır ailesiyle geçirdiği mekânın tanımıdır. Erkek evlat askerdeyken baba ocağının hasretini çeker. Diğer yandan ise kadın için baba ocağı mutlu ve huzurlu gitmeyen evlilik aktinin sıkıntılı zamanlarında gitmek için son çare olarak görülen mekâna işaret eder.

*“Tuz misali her yemeğe ekildim,*

*Elekten elendim kaba döküldüm.*

*Nuh Nebi’nin haddesinden çekildim*

*Baba ocağından etti dûr beni.”* (Kabaklı, 2006: 191).

*Âşık Müdâmî*

**Bağ:** Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası (TDK, 2011: 224). İskender Pala ise bağı şu şekilde anlatır: *“Bağ ve bahçelerdeki güzellikler sevgiliye benzetilir. Yeşilden güzel ve tatlı meyvelerden bahsederken, bağ olarak ele alınan dış mekân da burada yer alır. Şair de aşkıdan bahsederken sevgilinin güzelliğini, genelde de çehresini ve yanaklarını tenasüp yoluyla bağa bahçeye benzetir.”* (Pala, 2014: 53).

Bağ ile kadın arasında güzellik açısından bir ilişki olduğu kadar bağın toprağı temsil etmesi ve üretkenlik açısından bir sembol oluşturması yine aynı şekilde kadın figürünün de doğurganlığı yine bu açılardan bakılınca benzerlik göstermektedir.

Artvin ilinin âşıklarından olan Coşari de bölgeye yapılan baraj ve sonrasında Çoruh vadisindeki üzüm bağlarının yok olmasını şiirinde dile getirmiştir.

*“Coşari der durmaz içim kan ağlar*

*Gurbette garibe set çeker dağlar*

*Çoruh Vadisinde göl oldu **bağ**lar*

*Bülbül ötmez kervan konmaz yurt olur”* (Kaya, 2010: 11).

*Âşık Coşari*

**Bağ Evi:** Bağda veya bağın yakınlarında konuşlandırılmış bağ sezonunda, yani sıcak aylarda barınmayı sağlayan küçük ev. Bağ evlerinin herhangi bir yere kurulabilmesi mümkün değildir bunun için ağaç ve yeşilliğiyle buna elverişli olması gerekmektedir devamında ise mevsim, sıcaklık, bölgenin eğim ve bakı durumu etkili olmaktadır.

*“Bin dokuz yüz yirmi dokuz Nisan’ı,*

*Artvin’de, bir **bağ** evinde doğmuşum.*

*Doğumumla iki mutsuz insanı,*

*Ve soyumu mutluluğa boğmuşum.”* (Gündoğdu, 2016: 28).

*Yusufelili Âşık Yetimî*

**Baharistan:** Baharistan’ın üç ayrı anlamı vardır, İran’da bir şehirdir ve aynı zamanda Molla Cami’nin eserinin adıdır fakat bize mekân belirtmesi açısından “*çiçekli ve yeşil olan yer*” manası yardımcı olacaktır.

Yunus Emre’nin bestelenmiş olan ve çokça bilinen bu şiirinde de baharistan kelimesi yer belirtmesi açısından örnek olarak alınmıştır.

*“N’oldu şu Yunus’a n’oldu*

*Aşkın deryasına daldı*

*Yine **baharistan** oldu*

*Niçin ağlarsın bülbül hey”* (Yağcı, 2011: 353).

*Yunus Emre*

**Bahçe:** Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer (TDK, 2011: 233).

Yerleşik yaşam kültüründe önemli bir yer tutan bağ ve bahçeler aynı zamanda kadınların da anlatılarda ‘faal olduğu’ temel yaşam alanlarındandır. Ev içi ve kişisel mekân olarak köşk ve ev dışı toplumsal bir alan olarak ele alabileceğimiz bağ ve bahçe kavramları, şiirimizde önemli bir yaşama ve görülme alanıdır.

Klasik şiir ve duygusallığın ağır bastığı halk şiirlerinde durum böyleyken günümüzde, bahçe, park gibi yeşil alanlara yönelen insanoğlu şehrin zayıflattığı insani ilişkilere; kimi, beton yığınlarının ortadan kaldırdığı doğal görüntülere; kimi sürekli çalışmanın oluşturduğu gergin ruh halinden, dinginliğe; kimi yoksunlukların acı sürecinden, her şeyin unutulduğu bir zaman aralığına; kimi doğal hayatla uyum içinde geçmiş çocukluğuna insanoğlunu yönlendirmiş olurlar.

*“Bağ ve **bahçelerin** aynı cennettir*

*Burada yaşamak cana minnettir*

*Riyâkarlık değil bir hakikattir*

*Huzûri yazdığın eş ‘ar örtülü” (Demirel, 2015: 235).*

*Âşık Huzûri*

**Bahr:** Geniş hacimli su kütlesi, deniz.

*“Vilayet bakımın şaha görünür*

*Maiyetinde yüz bin yoksul barınır*

*Adaletin **bahri** derya görünür*

*Ardı gelmez coşkun seldir efendim” (Alim, 2012: 203).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Bakkal:** Bakkal aslında günlük belirli ihtiyaç maddelerini satan kişi anlamındadır fakat satılan yer de kastedilmektedir, eskilerde ise bakkalhâne, bakkaliye gibi terimler kullanılmaktaydı fakat günümüzde dilin ekonomikleşmesi, yani bazı harfleri uzatmamak, tasarruf etmek amacıyla kullanılmamaktadır. Bu da bakkalhânenin bakkal terimi hâline gelmesine neden olmuştur.

Aşağıdaki şiirimizde de dönemin ekonomik sıkıntıları ile beraber şairin çektiği zorlukları şiirinde dile getirmiştir. Öyle ki borçları yüzünden bakkala dahi gidememektedir.

*“Felek sana bir tek sözüüm kalmadı*

*Açlıktan tavuğa buğday kalmadı*

*Bu yoksulluk yedi bitirdi beni*

***Bakkala gitmeye yüzüm kalmadı***” (Doğruyol, 2015: 12).

*Âşık Kara*

**Banka:** Karşılığında faizle para alıp veren bir kuruluştur. Kredi, iskonto, kambiyo işlemleri de yapan bankanın; muhafaza ettiği değerli eşya veya çeşitli belgeler bulundurmaktadır. Sözlükte “*Ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş*” (TDK, 2011: 250). olarak tanımlanmaktadır.

*“Hökümete gayıtlı el reyizi,*

*Defterhanesinde yazıldı yazı.*

*Beşyüz min liraya yeter nüfuzu,*

***Bankalarda itibarı söylenir.***” (Aslan, 1992: 229).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Bar:** Danslı, içkili eğlence yeri (TDK, 2011: 252).

Barlar; içkileri, vitrinleri ile göz alır ve aynı zamanda sokakları gecedan sabaha kadar yanan ışıkları ile insanları kendine çeker. Eğlenmeye gelenlerle, eğlendirenler; sınıf atlayanlarla, atlamak isteyenler; geleneksel mahalle dedikodularından kaçanlarla, dedikoduyu getirenler; hayallerini kaybedenlerle, hayalleri peşinde gelenler aynı mekândadırlar (Narlı, 2014: 252).

Şiirde ise Yetimî “*Girme bilmediğin bara dediler*” dizesinden kastı; bilindik üzere meylerin, içkilerin sunulduğu yer olmasından ötürü âşıkların da bâde içmesi bar ve âşığı aynı halka içinde hayal edebileceğimizi gösterir. “*bar*” kelimesinden kastedilen derin manada düşünecek olursak; asıl anlamı dışında bir mürşidin izinde gitmek veya bir tarikat yoluna girmek olabilir. Âşıkların bâde içme motifi ve modernizm ile beraber günlük hayatın eğlence mekânlarından olan barların beraber ele alınıp tasviri diye ele almak mümkündür.

*“Yaşamın sırrını çözmek istedim,*

*Onu çözer ancak para dediler.*

*Savaşıp bir yere geleyim dedim,*

*Girme bilmediğin **bara** dediler.”* (Gündoğdu, 2016: 172).

*Yusufelili Âşık Yetimî*

**Baraj:** Suların toplama yeridir. *“Elektiriği üretimi ve gerekli görülen yerlerin sulanması gayesiyle akarsu üzerine yapılan set”* (TDK, 2011: 252).

Köylerin doğal güzelliklerinden olan akarsu ve göller, insanların enerji ve içme suyu ihtiyacını karşılayabilmek için önüne betondan setler ve santrallerin kurulmasıyla, doğal güzelliğin yerini çimento ve kumların oluşturduğu betona bırakması da birçok köyü meslekleri aracılığıyla gezen, bu doğal güzelliklere yıllarca şahit olan âşıklar tarafından şiirlerde yer yer eleştirilmiştir.

Feymani'den alınan bu şiir kümesinde de aynı şekilde doğal güzellik olarak gösterilen akarsuyun önüne taşların, betonların, bentlerin çekilmesiyle beşeri bir yapının o doğallığı öldürmesi anlatılmıştır.

*“Feymani şaşkınlar yoldan saptılar*

*Bağ çözüldü birbirinden koptular*

*Büyük ırmaklara **baraj** yaptılar*

*Beyhude çağlayan sele acırım”* (Artun, 1996: 485).

*Âşık Feymani*

**Barigâh:** İzin alınarak gidilecek yer, çadır, yüce divan. Selçuklular döneminde saray yerine kullanılmıştır (Pala, 2014: 58).

Saray veya önemli bir yer olarak bilinen bu mekân, âşık için de sevgilinin yurdu ikamet ettiği yerdir. Bu nedenden ötürü şiirlerde daha çok sevgiliyi veya çok önem verilen birinin yurduna işaret etmektedir.

*“Ne demdir dost **barigâhı***

*Kimi güler kimi âhı*

*Bezetmiş Kadir İlâhi*

*Güler yeksânı bağların” (Erkal, 2010: 411).*

*Âşık Sümmânî*

**Başkent:** Bir devletin yönetim için seçilen merkezidir. Hükûmet merkezi veya başşehir. (TDK, 2011: 275).

Başkent, bir ülke için en çok önem arz eden şehirdir. Genelde birçok ülkenin başkenti devlet sınırlarının ortalarındadır çünkü savaş durumlarında siyasi strateji gibi kararların alındığı yer başkenttir ve korunaklı olmak durumundadır. Bu nedenle başkentler genel olarak devletin orta kısımlarındaki şehirdirler.

Öyle ki bizim kanunumuza göre başkent değiştirilemez, değiştirilmesi dahi teklif edilemez. Ülkenin idari, siyasi ve birçok kamu kurumunun merkezidir. Kısacası devletin kalbi, idare yeri, odak noktasıdır.

*“**Başkentten** bir kara haber işittim*

*Bu acı haberi duyan ağladı*

*Sarsıldı vücudum mateme battım*

*Bunu memlekete yayan ağladı” (Apaydın ve Çavuşoğlu, 2004: 90).*

*Âşık İlhamî*

**Başucu:** Yatılan bir yerin baş konulduğu bir yönü veya yakını (TDK, 2011: 280).

İnsanoğlu yanında, yakınında hep birini arar olmuştur, bazen kardeşleri bazen eşi bazen de çocuklarıdır aradıkları... Zor zamanlarında ihtiyaç duyulan biri veya birileri her zaman vardır. Başucu kelimesi de o ihtiyaç anında mecâzi olarak durulan beklenen yer manasındadır.

Şiirde de Halaçoğlu’nun eşinden başka kimsesinin yanında olmadığı anlaşılmaktadır. Şair yalnızlığından, yakınlarının ve evlatlarının vefasızlığından sitemde bulunmuştur.

*“Halaçoğlum derdin oturup yazar,  
Eşim **başucumda**, kendini üzer,  
Kardeşler, bacılar dolanıp gezer,  
Yavrum başka başka ilde, gelmedi...”* (Halaçoğlu, 1993: 67).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Bataklık:** Çok fazla derin üstü su ve yapraklarla örtülü haldeki bataklık bölge, aynaz (TDK, 2011: 281).

*“Çok **bataklıklar** taşahor düzü,  
Şenlettik cenaze benzedi yüzü,  
Tarlaya deli zay, huysuz öküzü,  
Korkmadan koşardık enstitülerde.”* (Gündoğdu, 2016: 46).

*Yusufelili Âşık Yetimî*

**Bayır:** Sürülmemiş, açılmamış, sert, katı, ham toprak (Devellioğlu, 2010: 83).

*“Ne sürüler görmüş **bayırın** düzün  
Yazın yayılarda kaybolur güzün  
Kalırsın ıssızca başında hüzn  
Göçerler dönerler tersine dağlar”* (Kaya, 2010: 100).

*Âşık Kara*

**Beden:** Kale veya binanın etrafına yapılan kalın duvar (Sami, 2011: 223).

Bir duvarın mekân olarak kabul edilmesi yanlış olarak görünebilir fakat bu duvarlar kalın olduğundan üstünde durulabilir, nöbet tutulabilir, barınılabılır yani kısaca bir mekân olarak ele alınabilir.

*“İbtida Bağdat’a sefer olanda  
Atladı geçti hendeği Genç Osman  
Vuruldu sancaktar kaptı sancağı  
İlleti **bedene** dikti Genç Osman”* (Kabaklı, 2006: 82).

*Kayıkçı Kul Mustafa*

**Bedesten:** Kıymetli, akmişe ve esliha ve mücevherât vesâire alış verişine mahsus örtülü ve mahfuz çarşı (Sami, 2011: 222).

Bedestenler doğu kültürünü yansıtan, sosyal hayatın canlılığını yüzyıllar önce insanoğluna yansıtan canlı mekânlardan biridir.

*“Mail’i vafedim sahavet kânı,*

**Bedesten** sofralı, donanma nanı,

*İskender Ağa’dır gönlü gani,*

*Âleme hisardır her sahaveti.”* (Aslan, 1992: 249).

*Çıldırli Âşık Şenlik*

**Belde:** Bir yer olarak köye, kasabaya veya şehire işaret edebilir. Coğrafi olarak küçük olan toprak parçalarını ifade etmekte kullanılan bir mekân terimidir.

*“Ermeni’de, Kürt’te, Çerkez, Lezgi’de*

*Bütün düvellere yedi **beldede***

*Acem’de, Türkmen’de, şanlı Gürcü’de*

*Çıkmamış bir güzel yar senin gibi”* (Alim, 2012: 202).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Benzinlik:** Benzin istasyonu (TDK, 2011: 310).

Kadınların toplum içerisinde zayıf görülmesinden yakınan kadın âşığımız, yapılması çok zor görülen işlerde dahi kadınların görev aldıklarını örnek gösterip, kadının gücünü şiirde dile getirmiştir.

*“Lokantaya garson geldi,*

**Benzinlikte** görev aldı,

*Taksi sürdü, şoför oldu,*

*Kadınların gezi vardır.”* (Köksel, 2012: 162).

*Âşık Nurşah*

**Berr:** Kara parçası, yer, toprak anlamlarına gelir. Arapça kökenli olan bu kelime ile ilgili berr-i yaban diye de bir tamlama vardır anlamı ise gurbet veya el toprağı olarak değerlendirilebilir.

Yüce kitap Kur’ân’da da bu kelime on iki ayette büyük kara parçası ve toprak olarak kullanılmıştır. (Karaman ve diğ., 2009: 60).

*“Bizim gibilere aşk, sevda düşmez*

*Ayrılık düşmez, yâre vuslat düşmez*

*Yârini sevenler bir **berre** düşmez*

*Feleğe şansımız dü-i şeş düşmez”* (Baytan, 2016: 44).

*Şair Mehmet Ali Efendi*

**Berzah:** İki nesne arasında duran engel, perde ve ayırıcı sınır manasındadır.

Dinî açıdan değerlendirecek olursak, insanın ölümüyle beraber mahşer yerine erene dek olan kabrin içini ve oradaki hayatı temsil eder (Karaman ve diğ., 2009: 60).

*“Bu son öyle bir yolculuk muhit **berzah** saha*

*İlk o mekânda duyulur melekü’l mevt nidası*

*Ya olur cennetten bir köşk ya cehennem gayyası*

*Mahşer mizan sırat nedir bundan haber sor bize”* (Artun, 1996: 295).

*Âşık Feymani*

**Beşik:** Yeni doğan bebeklerin konulduğu, sallanma özelliği sayesinde bebeklerin uykuya kolayca geçmesini sağlayan korunaklı küçük yatak. Türk dilinde çok eski zamanlardan beri bu haliyle kullanımı mevcuttur.

Özellikle bebeklik çağlarında anneler yavrularının üstüne daha çok düşer çünkü bebeğin herhangi bir sıkıntısı olunca bunu ağzıyla ifade etme yeteneğine sahip değil ve yine bebeğin yatıp kalkacağı bir saati de yok o yüzden çocuğun beşikteki yılları anne için oldukça zordur.

“Analar neler çeker, onu **beşik**lerden sor?

Mutfağa kaç kez girer, git de beşiklerden sor?

Yurdu korurken şehit olanın anasının,

Çektiği acıları girde eşiklerden sor? (Gündoğdu, 2016: 189).

*Yusufelili Âşık Yetimî*

**Beyt:** Lügatte hane manasında kullanılan bu kelime, sufilerin dilinde “kalp” anlamında da yer alır. Tasavvufta da Beytullah kalptedir. Bu anlamda bir canlıya kıyma, eziyet çektirme, fesat çıkarıp kötülükle uğraşmak Kâbe ve etrafındaki gibi kalpte de bu gibi dinen günah ve doğru bulunmayan davranışlara yer verilmemelidir.

“Küheylânım yedim yedim yederler

Olanca malımı talan ederler

Heves güves yaptırdığım odalar

Korkarım ki düşman konar **beyt** olur” (Sakaoğlu, 1993: 111).

*Dadaloğlu*

**Beytullah:** Yaradan’ın evi anlamındadır. Allah tabi ki bütün mekânlardan münezzehdir bundaki maksat Kâbe’dir. İslam dinine göre Kâbe’nin ortası ibadet yeridir ve büyük bir kutsallık taşır. Dünyada yaradana ibadet etmek için inşa edilmiş ilk ibadethane Kâbe’dir. “Varlığıyla şehri kutsayan Kâbe’ye “Beytullah” da denir. Dünyanın göbeği, bir “omfolos” olarak görülür” (Schimmel, 2002: 86).

“Âşığın kalbinde görüp yarayı

**Beytullah** yas tutmuş giymiş karayı

Derde haktan isteyelim çareyi

Dert olmaz elbette çaresiz gönül” (Süreyya, 2019: 51).

*Âşık Seyrânî*

**Beyt-ül Haram:** Kâbe’nin diğer bir ismidir. Mukaddes, korunulan ve sakınılan ev anlamı vardır. Mekke şehrinde Kâbe’nin bulunduğu alandaki mescittir, buna haram denilmesi o mekâna hürmet ve saygı göstermek maksadı içindir.

“Derûnûm firkatte, gönliim de gamda

Bezme bir lütfeyle bari son demde

Medine şehrinde, **Beytülharem**’de

Vara gül yüzünü göresin turnam” (Ozankan, 1960: 121).

Âşık Kusurî

**Bezme:** Sohbet ve muhabbet meclisi (Sami, 2011: 230).

“Hakiki âşıklar bu **bezme** girsin

Diledim Mevlâ’dan vuslata ersin

Sefayı zevkine ser veren versin

Yâr senin tadına doyabilmedim” (Alim, 2012: 120).

Âşık Seyit Yalçın

**Bina:** Yapı veya yapıt manasına gelen Arapça bir kelimedir. Kastedilen asıl anlam ise yeni evlenen iki insanın barınacakları bir yerlerinin bile olmamasından ötürü sevgilerine güvenip; Allah’tan başlarını sokacakları yer bekledikleri anlatılmıştır.

“Belki mevlam kura bizim **binayı**

Yitirmişem ela gözlü sonayı

Bayram gelsin ak ellere kınayı

Getir gözyaşım la ezim sevdiğim” (Aslan, 1992: 25).

Çıldırılı Âşık Şenlik

**Boğaz:** İki kara arasındaki dar deniz (TDK, 2011: 370).

Şiirde ismi geçen boğaz İstanbul Boğazı olabilir çünkü Hz. Eyüp ve boğaz kelimesi ile beraber zırhlı topların kullanılması akıllara İstanbul’un fethini getirmiştir. Bu boğazın önemi ise Avrupa ile Asya’yı birbirine bağlamasından ötürü oldukça fazladır.

“Vesaitler nehir gibi akılı

Evliyalar himmetine bakılı

**Boğazlarda** zırhlı toplar çakılı

Üzerinden Eyyup Ensar görünür” (Alim, 2012: 188).

Âşık Seyit Yalçın

**Bostan:** Sebze bahçesi (TDK, 2011: 381).

*“Geçtim bitmez sağıncıtan*

*Usandım yaz u kıştan,*

**Bostanlar** başın buldum

*Bostanım yağma olsun.”* (Süreyya, 2018: 34).

*Yunus Emre*

**Bucak:** Kenar, köşe, yer (TDK, 2011: 402).

*“Akşemseddin hazretleri koca Fatih hocası,*

*Uyumadı, gözyaşları dökdü fetih gicesi,*

*Ulubatlı Hasan idi o yüceler yücesi,*

*Evliyalar köşe **bucak** bütün dolu İstanbul...”* (Halaçoğlu, 1993: 144).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Burç:** Kale çıkıntısı ve kulesi, tabya. 2. Münferid kale, hisar kule (Sami, 2011: 226).

*“Bey babamın arşa yetsin nalesi,*

*Yıhıldı hisarı **burcu** galesi*

*Her yâda tüşende aslan balası,*

*Günde etsin bir mahana ağlasın.”* (Aslan, 1992: 241).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

-C-

**Cadde:** Şehir gibi yerleşim yerlerinde küçük yolların açıldığı büyük ana yola cadde denir.

*“Bilinir sonunda gidecek yerin*

*Silinir kaybolur gözündü ferin*

*Yürümez ayaklar tutmaz dizlerin*

**Caddeye** bahane yola bahane” (Kaya, 2010: 41).

*Âşık Coşari*

**Camekân:** 1. Camla ihâta olunmuş veya örtülmüş yer. 2. Tuhafçıların dükkânının önünde numunelik eşyayı ma'raz-ı temaşaya vaz' ettikleri camlı dolap (Sami, 2011: 367).

Bazı eski camilerde camekân içinde minber ve kürsünün olması; oranın artık dayanacak gücünün kalmadığını ve muhafaza altına alınması gerektiğini gösterir. Tarih karşısında ayakta duran camilerde bir başka camekân da caminin küçük bir minyatürünün caminin belli bir bölgesinde ziyarete gelenlere sergilenmesi sırasında insanların karşısına çıkar.

*“Her köşede vardır tablolar süsü,*

***Camekân** içinde minber, kürsüsü,*

*Mihrapta imamlar ne güzel sesi,*

*Bu dünya durdukça dur Ulu cami.” (Yılmaz, 2012: 75).*

*Âşık Dervişan*

**Cami:** Müslümanların toplanıp ibadet ettikleri mabed.

Arapça kökenli olup “c-m-a” seslerinden türeyen bu sözcük, dağınık olanı toplamak, bir hale getirmek gibi anlamları karşılamaktadır. Dini olarak bakıldığı zaman ise Müslümanların toplanarak ibadetlerini ettikleri yer manalarına gelmektedir.

İslam dininde kutsal olarak görülen camilerin inşası, temizliği ve bakımına çok önem verilmiştir. Allah’ın ibadethanelerini sadece iman sahibi kimselerin imar edeceği bildirilmiştir. Yaradanı için bir cami inşa edene Allah da cennetteki birçok köşkten ona o anda inşa eder. Bundan farklı bir biçimde camilerin zararına çalışan kişilerin de cehennemlik oldukları beyan edilmiştir (Karaman ve diğ., 2009: 73).

Camilerde Müslümanlar belirli kurallar içinde temizlik ve adablarıyla bulunmalıdırlar. Burada yapılan namaz ibadetleri normalinden yirmi yedi kat daha eftaldır. Müslümanların beraber ibadet etmesi bu kadar önemli bir olaydır.

Türkiye’de camiler ile ilgili görevler Diyanet İşleri Başkanlığındadır. Ekim ayının ilk günleri camiler haftası olarak bilinir ve yine camilerde bu mekânların önemi hakkında cemaate bilgiler sunulur (Karaman ve diğ., 2009: 74).

“Avşarören atmış **camî** temeli

Şirketten gayretli hocalar da var

Kul olan Hak için işler ameli

Ol mübarek Cuma gecelerde var” (Alim, 2012: 187).

Âşık Seyit Yalçın

**Cebel:** Arapça kökenli bir kelimedir ve dağ anlamına gelir.

“Arzeyleyip çıktım diyar gurbete

Nice **cebellerden** yolum var benim

Gece gündüz zarı figân eylerem

Tükenmez deryadan gönlüm var benim” (Aslan, 1992: 102).

Âşık İzani

**Cephâne:** Zırh ve sâire hıfzına mahsus mahal (Sami, 2011: 370).

“Humbara rast geldi yandı **cebhâne**

Kalmadı teslimden özge bahâne

Selim Paşa ile asker yan yana

Girdiler kal’aya yatsı karârı” (Sakaoğlu, 2016: 141).

Bayburtlu Zihnî

**Cem Evi:** Alevilerin dini ibadetlerini yerine getirdikleri, kadın ve erkeklerin beraber girebileceği sohbetli, müzikli törenlerin yapıldığı ibadethane.

Şiirde de zamanla beraber insanoğlunun ibadetlerinden uzak durmaya, günlük ruhi gereksinimlerini boşlamaya başladığını görüyoruz ve Pir Sultan Abdal’ın da cem ve cem evlerinden örnekler vererek buna dikkat çektiğini, bu yolun yanlış bir yol olduğunu okuyucuya anlatmıştır.

“Pir Sultan Abdal’ım, gözüümün yaşı

Bölük bölük oldu ciğerim başı

Evvel Hak ceminden kalkmayan kişi

Şimdi **cem evine** gelinmez oldu” (Öztelli, 1983: 419).

Pir Sultan Abdal

**Cemiyet:** Belli bir amaç etrafında toplanan insanların bulundukları yer, dernek.

Örnek olarak aldığımız şiirde cemiyet kelimesinden kastedilen birler, üçler, yedilerin bulunduğu kutsal meclis kastedilmiştir.

*“Hagigat elminde baksan lisana*

*Geçer bütün hüznün dert olur sene*

*Mecilis içinde ehl-i irfana*

*Mugaddes **cemyete** gatarım seni”* (Sakaoğlu, 2014: 669).

*Âşık Yıldızî*

**Cephe:** Üzerinde savaşın sürdüğü bölge (TDK, 2011: 454).

Cepheler, surlar, savaş meydanları gibi yerler Türk milletinin çokça alışık olduğu açık mekânlardır. Tarihini bu mekânlar üzerinde kan ile yazan bu milletin askerlerinin yanında her zaman kadını da adeta bir koruyucu gibi gölgesi olmuştur. Cephe gerisinde yiyeceğini içeceğini hazırlar, soğuk günlerde giydiği paltosunu yamalar, biten cephanesine takviye yapar, mermi taşır, bebeği evde beşikte olan Nene Hatunların yardıma gittiği, Mehmetçiğin ise tarih yazdığı mekânların başında gelir bu cepheler...

*“**Cepheye** mermi taşıdın*

*Anam bacım Türk kadını*

*Tarihe yazıldı adın*

*Başta tacım Türk kadını”* (Taşlıova, 1990: 12).

*Âşık Şeref Taşlıova*

**Cihan:** Dünya, âlem ve evren gibi manalara karşılık gelmektedir.

*“Asya'dan gelmiş aslımız*

*Oğuz boyundan neslimiz*

***Cihanda** yoktur mislimiz*

*Bu şan senin Türk gençliği”* (Taşlıova, 1990: 15)

*Âşık Şeref Taşlıova*

**Cimiz:** Güney bölgelerimizde aşırı sulu toprak ve bataklık gibi anlamlarda kullanılan halk terimidir.

*“Feymani namertte olmaz doğru iz*

*Yiğidin sözüne senet dedik biz*

**Cimiz** toprak mahsul vermez biliriz

*Ektiğin bibere çiğ de yazık” (Artun, 1996: 329)*

*Âşık Feymani*

-Ç-

**Çadır:** Oba ve otağ gibi anlamları bulunan bu mekân beşeri bir kuvvet ile elyapımı olarak meydana getirilebilir. Kültürümüzde deri, keçe, kıl dokuma gibi ürünlerle çadırlar yapılmıştır (TDK, 2011: 478).

*“Topraktan acizim aman binbaşı*

*İshâle uğrattı hiyrenin aşı*

**Çadırda** yatıyor neferin beşi

*Bu gün bulguru ulaştır canıma” (Yakıcı, 1988: 349).*

*Konyalı Âşık Mehmet*

**Çağrak:** Çakıllı yer anlamına gelir. Köy hayatında akla gelen hayvanlar, bitkiler ve açık mekânlar özlenmiş ve şiirde de bu dile getirilmiştir. Bir nevi geçmişine olan özlemi ve belki de bir parça pişmanlığı şiirde görülmüştür.

*“Özledim kazları çağrağı çimi,*

*Dölgahda mantari meşede çami,*

*Ahorda herzali harmanda gem'i,*

*Koyunu kuzuyu mali özledim.” (Kolukisa, 2016: 228).*

*Âşık Cinasî*

**Çardak:** Bahçe ve bağlarda genellikle görmeye alışkın olduğumuz ağaç dalları veya odunlardan inşa edilmiş barınak(TDK, 2011: 496).

Yunus Emre her zamanki gibi şiiirinde dünyalıktan değil de ahiretlikten yana olmuştur. Dünyanın bütün malını boş gören bu tasavvufi bakışta insanın ilk gereksinimlerinden olan barınma bile onun için sonradan gelmektedir. Çardaktan kast ettiği oturup barınacağı bir yerdir fakat onun anlayışına göre bunun çok önemli olmadığı görülmektedir.

*“Sofulara ver sen anı*

*Bana seni gerek seni*

*Benim hiç hevesim yoktur*

*Şol bir ev ü **çardak** için”* (Yağcı, 2011: 271).

*Yunus Emre*

**Çarşı:** Belli bir yerleşim bölgesinde, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri dükkân vb. iş yerlerinin bulunduğu yer.

*“Hökümet mültezim başından savar*

***Çarşıya** varınca zaptiye kovar*

*Hâlini arzetsen yatırır döver*

*Her tarafta birden yandık yâreden”* (Altınok, 2000: 82).

*Âşık Hüseyin*

**Çay:** Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu (TDK, 2011: 507).

*“ Coşkun **çaylar** durmaz akar hakkı söyler sonsuzca*

*Cümle mahluk zikre girer hepsi canlı cansızca*

*Böl geceyi yatma gafil bir gün giden ansızca*

*Her seherde tevhide gel bülbül bağdan ötmeden”* (Alim, 2012: 134).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Çayır:** Coğrafi olarak düz ve nemli bir yapıya sahip olan aynı zamanda üstünde de gür ot ve yeşilliğin olduğu alandır (TDK, 2011: 508).

*“Köyde tarla çayır işle boşuştuk*

*Bir dilim ekmeğin peşinde koştuk*

*Hiç sorma bu derde ne şekil düştük*

*Bir an rahat olamadım Doktor Bey”* (Kaya, 2010: 24).

*Âşık Coşari*

**Çemenistan:** Bkz. Bahçe.

Halk şiirinin daha eski örneklerinden olan bu şiirde biraz daha klasik şiirin etkisini görmekteyiz, baharın gelişinin tasviri ve devamında bahçeliklerin, yeşilliklerin anlatılması, hayali bir sevgilinin burada gezmesi klasik şiirde görmeye alışık olunan şeylerdir. Çemenistan kelimesi de yine daha çok eski edebiyatta kullanılmış bir kelimedir.

*“Yürü gönül azm et (sen) bir gülüstâna*

*O gülzârın gül- ‘izârı geçmeden*

*Yetir feryâdını çemenistâna*

*Andelibin nevbahârı geçmeden”* (Sakaoğlu, 2016: 127).

*Bayburtlu Zihnî*

**Çermik:** Doğal bir şekilde yerin altından çıkan suyun üzerine kurulan jeotermal yapı.

*“Köprüköy’de deli çermik seyrinde*

*Bir nazenin gördüm cama yakışmış*

*Boyu uzun kalça geniş ten beyaz*

*Şölve vermiş o seyrana yakışmış”* (Aslan, 1979: 95)

*Âşık Gülhani*

**Çiftlik:** Geniş bir alan içerisinde tarım, hayvan yetiştiriciliği ve konaklama gibi ihtiyaçları karşılayan insanlar tarafından yapılmış; genellikle etrafı çevrilmiş yer (TDK, 2011: 544).

“31 yılında okuldan çıktım,  
Yükseğe gidemem, çok yaşlar döktüm,  
**Çiftliğe** çekilip, boynumu büküdüm,  
Hatırlarım orda geçen günleri...” (Halaçoğlu, 1993: 112).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Çilehâne:** Dünyalık şeylerden arınıp kişinin kırk gün boyunca nefsi dini manada terbiye ettiği kapalı odadır.

Bilindiği gibi Anadolu toprakları üzerinde birçok tarikat kurulmuştur. İnsanlar bu tarikatlardan birine girmek istedikleri zaman bir yere kendini kapatır ve uyku, yemek gibi ihtiyaçlarını kısıtlı tutarak ibadet faaliyetlerini daha da artırır. Tarikatın şeyhi fatiha suresi ile o kişiyi bu kapalı alana sokar ve kişi orada kırk gün ibadet ile meşgul olur. Bu olaya çileye girmek denir, çıkmaya ise çileden çıkmak tabiri kullanılır. Bu zorlu sınavı başarı ile geçen kişiye de derviş denilir. Bu olaydan sonra derviş çile sırasında gördüğü rüyalarını şeyhine anlatır ve gerekli görülürse tekrar çileye sokulur, gerek görülmezse bir kurban kesilerek bu mutluluk paylaşılır (Pala, 2014: 102-103).

Tasavvuf konusunda ele alınan eserler incelendiğinde bahsini yaptığımız bu çile kültürü Hz. Musa’nın Tur Dağı’nda kırk gün boyunca ibadet edip, rabbinden vahiy beklemesi ile ilişkilidir (Karaman ve diğ., 2009: 98).

“Pâdişâh-ı aşka olalı nedim  
**Çilehâne** oldu mesken-i kadim  
Enelhak demedim entelhak dedim  
Melâmet dalında asdırdın beni” (Yüksel, 1987: 73).

*Âşık Seyrânî*

**Çimen:** Türk edebiyatında çimen, sevgilin görüldüğü, doğal güzellik açısından da seyredilecek yerlerdendir. Aslında çimen kelimesinin büyük bir kapsama alanı vardır; çimen çoğu zaman kır, bayır, mera, otlak vb. doğal mekânların da bir üst terimi olarak değerlendirilmiştir.

*“Kadir Mevlâm kudretini bildirir*

*Dâim ağlar(!) kullarını güldürür*

*Menekşeler külahını kaldırır*

*Yeşil çimenlerde yeler durmayıp” (Kabaklı, 2006: 51).*

*Kul Mehmet*

**Çin:** Nüfus ve toprak genişliği fazla olan, Asya kıtasında yer alan ülke.

Şiirin ilk satırında değinilen nokta; bizlere peygamber efendimizin “İlim Çin’de de olsa gidip alınız” hadisini hatırlatır. Bu da İslam dininin bilime ne kadar çok önem verdiğini bize göstermektedir. Âşık Yetimî de bu ilimi arayamadığı için duyduğu pişmanlıktan dert yanıyor. Okuyanın, bilgi öğrenenin altın gibi değerli olduğunu düşünmektedir.

*“Gezip, aramadan ilimi Çin’de,*

*Bol bol okuyarak kalmışsın zinde,*

*Eğer ben ‘sim’isen toplum içinde,*

*Sen yirmidört ayar zermişsin dostum.” (Gündoğdu, 2016: 181).*

*Yusufelili Âşık Yetimî*

**Çöl:** Suyun olmaması ve buna bağlı olarak canlı varlığının da çok az olduğu büyük kumluk alan.

*“Üçü uzun boylu gözlerin süzer*

*Üçü orta boylu zülfünü düzer*

*Dedim akça ceran çölde ne gezer*

*Al kınalı keklik indi pınara” (Kabaklı, 2006: 39).*

*Karacaoğlan*

**Çöplük:** İnsanların atıklarının toplanıp atıldığı yer.

“Kıymetimi yerden yere sürüttü

Altın idim **çöplük**lerde çürüttü

Yeşil tarla iken esti kuruttu

Yaprağım toprağa döktü bıraktı” (Düzgün, 1997: 125).

Âşık Reyhani

-D-

**Dabakhane:** Hayvan postlarının toplanıp işlemlerden geçirildiği yer.

“Tarihi bellidi mülkü binada

Elli altmış yetmiş seksen senede

On dokuz yıl yatıf **dabakhanada**

Endamında bir tek tükü bulunmaz” (Aslan, 1992: 214).

Çıldırli Âşık Şenlik

**Dağ:** Yerkürenin yüzey kısmındaki çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim olan ve geniş bir yüzeye yayılan kısım (TDK, 2011: 576).

Bu şekilde karşımıza çıkan mekânlar, genellikle coğrafi terim olarak ele alınan mekânlardır. Edebi eserlerin ilişkide olduğu ilk mekân doğal çevredir. Doğal mekânlar içinde dağların özel bir yeri bulunur. Dağ, yerle gök arasındaki bağın temel direğidir.

Dağ, bir mekân olarak önemli olduğu gibi Türkler için ayrıcalıklı bir kült olarak da ele alınmıştır. Geçmişten bugüne dağa atfedilen önemin izlerine Türklerin hüküm sürdüğü bütün coğrafyalarda rastlanılmıştır (Özdemir, 2013: 143). Buna bağlı olarak ilk Türkçe sözlük olan Divân-ı Lügat-it Türk’den bu kelimenin yüzyıllardır kullanımıyla ilişkili bir örnek verilecek olursa “*tağ tağka kawuşmas, kişi kişige kawuşur*” (Aktaran: Atalay, 1985: 447). atasözü o günlerden bugüne değin kendini korumuş ve insanların hayatında yer edinmiştir.

Âşık, “*Dağında, karında vatan, bu vatan*” derken bir mekâna işaret eder. Özellikle bu mekânı “*vatan*” kelimesiyle de pekiştirir. Bazı şiirlerde güç ve yücelik gibi güzel

kelimelerin simgesi olurlar. Bazı durumlarda ise sevdiğine kavuşamayan âşık için bir engel teşkil ederek şairler için mekânsal ayrılığın temel nedeni olarak görülmüşlerdir.

*“Bir cennettir dört bucağı vatanım,*

***Dağ**ında, karında vatan, bu vatan.*

*Her karışın sulanmış er kanından,*

*Her Türkün serinde vatan, bu vatan!”* (Yardımcı, 2007: 109).

#### *Âşık Metinî*

**Dağıstân:** Asya’da bir ülke olmakla beraber, bu dörtlükte o anlamda kullanılmamıştır. “-ıstan” ekinin kelimeye ülke manası katmasıyla, dağ ülkesi manası mevcuttur. Dağlar aslında yerle gök arasındaki bağıın temel direğidir. Bazen kurtuluş ve arınma, bazen de cezalandırma mekânıdır.

Yüksek bölgeler kutsaldır. Buna göre, göğe yakın olan her şey, aşkın olana, farklı yoğunluklarla bulaşır. ‘Yükseklik’, ‘üstünlük’, insanüstü olanın özellikleridir. Her yükseklik, belirli bir seviyeden kopuş; öteki dünyaya geçiştir; din dışı mekân ve insanlık durumunun aşılmasıdır (Narlı, 2015: 449).

*“Bahar eyyâmı gelse, bağ u bostan olduğun görsek*

*Soğuklar gitse, âlem gül gülistan olduğun görsek*

*Eritse karların, teshin edüb cıblansa sahrâlar*

*Libâsın giyseler dağlar, **dağıstân** olduğun görsek”* (Alparslan, 20009: 34).

#### *Âşık Mısdılı*

**Dam:** Üzeri kalınca bir toprakla kaplanmış olan, çatı veya kiremitin kullanılmadığı evin üst kısmıdır. Şiirde dam kelimesi, anlamca yakın olmaları bakımından; tütmesi ile beraber bacaya benzetilmiştir.

*“Köyde sakın sakın tütüyor **dam**lar*

*Elektrikler kesik yanıyor mumlar*

*Âşık yaşlanınca uzar akşamlar*

*Hele sabah ola belki hayrola”* (Kaya, 2010: 140).

#### *Âşık Coşari*

**Darphane:** Devletin para basan yerine denir. Halk arasında zenginliği tabir etmek maksadıyla darphane tabiri hâlen daha kullanılmaktadır. Şiirde ise şairin maddi olarak belli bir sıkıntı içinde olduğunu ve son çare olarak hanımının veya kızının kulağındaki değer biçtiği bir küpeyi satmayı düşünmektedir.

*“Aceb var mı bu sistemin çaresi*

*Atom bombasını geçdi yarası*

***Darbhâne*** değildir bunun burası

*Kulaktan küpeyi sökmesi kaldı”* (Alparslan, 2009: 87).

*Âşık Mısdılı*

**Darulfünûn:** Eski yıllarda üniversite yerine kullanılan kelimedir.

*“Dokuz yüz altmış altı Birinci kânun*

*On iki Pazartesi olmuştur medfun*

*Özden kayıbettik bir **darülfünun***

*Eseri tarihte mâzili kaldı”* (San, 1987: 150).

*Âşık Hicrânî*

**Dârüş-şifâ:** Şifa yeri, eski dönemlerde hastane görevi gören yer.

*“Bahar seli gibi dağlar başında*

*Gör nice duruldum nice bulandım.*

*Bir **dârüş-şifâdan** boşanmış gibi*

*Sürüyüp zenciri hayli dolandım.”* (Kabaklı, 2006: 115).

*Derdli*

**Defterhane:** Bir devletin hazine ve arazi işleriyle meşgul olan bölümüdür. (Devellioğlu, 2010: 193).

*“Hökümete gayıtlı el reyizi,*

***Defterhanesinde*** yazıldı yazı,

*Beşyüz min liraya yeter nüfuzu,*

*Bankalarda itibarı söylenir.”* (Aslan, 1992: 229).

*Çıldırli Âşık Şenlik*

**Değirmen:** Belli tahılların öğütölüp un hâline getirildiğı yer. Değirmen köylünün hasatının emekten ekmeğe dönüştüğü bir mekândır. Yaz boyunca çalıştığı, çabaladığı, umduğu verimi asıl olarak hasatta değil, buğdayının una dönüştüğü an alır çiftçi ve geçmişten beri değirmen kelimesi her zaman bereketi, üretimi hatırlatan bir mekân olarak literatürde yer almıştır.

*“Biçare Seyit'im geldim sana ya*

***Değirmen** denende dönmem binaya*

*Anlatsam derdimi Cevdet Sunay'a*

*İster cermelerim katlayıp koysun” (Alim, 2012: 214).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Delik:** Nesnelerin içindeki ovukluk, boşluk. Bir tahtakurusunun da şiirde ele alınabildiğı âşık şiirinde, yaşamasına uygun koşulların ve mekânların nereleri olduğı da görölmüştür.

*“Elime alayım çekeyim yayı,*

*Meskeni **delikler**, kuytular evi,*

*Nere değse kabartır, ağzının suyu,*

*Yakdın hep özleri tahtakurusu...” (Halaçoğlu, 1993: 128).*

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Demhâne:** İçki içilip eğlenilen yer. Günümüzün meyhâneleri, barları olarak algılanabilir, daha çok geçmiş yıllarda edebi açıdan şiirlerde denk gelinen bu mekân, âşıkların bade içtiğı kutsal mekâna da işaret edebilir.

*“Yetmiş bin bahçeli yüz bin bağbanlı*

*Doksan bin sunalı yüz bin mercanlı*

*Altmış bin bakire yüz bin nişanlı*

***Demhanede** bir cıbıla kâr olmaz” (San, 1987: 198).*

*Âşık Hicrânî*

**Deniz:** Yerkürenin yüzeyindeki çukur halde olan kısımlarını dolduran ve tuzlu olan su kütesidir (TDK, 2011: 627).

Sonsuzluk, bolluk ve derinlik gibi anlamları çağrıştıran deniz, insanoğluna birçok fayda sağlamaktadır. Mercan ve inci gibi değerli mücevherlere ev sahipliği yapan deniz, bitmez tükenmez bir hazine gibidir. Bazen coşar, taşar. Ancak onun helâk edicilik yanı da vardır. (Pala, 2014: 111).

*“Selam saygı hepinize*

*Gelmez yola gidiyorum*

*Ne karaya ne **denize***

*Gelmez yola gidiyorum”* (Balbay, 2018: 114).

*Âşık Veysel*

**Depo:** Toplumumuzda ardiye olarak da bilinen depo kelimesi genellikle insanların bir şeylerini saklamak ve muhafaza etmek için kullandıkları bir yapay mekândır (TDK, 2011: 632).

*“Öldür nefsi elde, belde, dilinde*

*Serini ver rıza Hakk’ın yolunda*

*Benzin **deposunu** taşın dalında*

*Sakının Ateşten niran içinde”* (Alim, 2012: 70).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Dere:** Çaydan küçük olan, ufak akarsu. Bahar mevsimi ile sevgilinin beraber görüldüğü bu şiirde elbette ki doğanın ve baharın olmazsa olmazı küçük çaylar ve dereler görülmektedir. Suyun hem hayat vericiliği, hem sesi hem de rengi bahar için çok uygundur bu da şiirin içinde olması gerektiğini, âşık şiiri için önemli bir dış mekân olduğunu göstermiştir.

*“**Dereler** mi çohtur yoksa ki dağlar*

*Âşık maşukunu nerede arar*

*Bahrlar, şemsler havada murglar*

*Cilası şevk veren güller nedendir”* (Aslan, 1992: 117).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Dergâh:** Farsça kökenli olan bu kelime yine Farsça’da kapı manasına gelen der ve yer manasında kullanılan gâh ekinin birleşimiyle ortaya çıkmıştır. “*Tasavvufî açıdan ise tarikat şeyhlerinin bulunduğu ve burada ilimlerini yaydıkları büyük tekke anlamındadır*” (Karaman ve diğ., 2009: 107).

İlim faaliyetlerinin sürdürüldüğü bu mekânların büyük olanına âsitane, daha küçük olanına ise zâviye ismi verilmiştir. “*Zaviyeler daha çok yol kenarlarında inşa edilmişlerdir çünkü yoldan geçen seyyah ve dervişlere konaklama ve istirahat imkânı da sunarlar*” (Pala, 2014: 112).

“*Şerit film gibi geçti kışla yaz,*

*Birde gördüm tüyler olmuş bembeyaz,*

***Dergâh-ı Mevlâ’ya ettikçe niyaz,***

*Dideler yaş döker lisanım ağlar*” (Işık, 1979: 22).

*Posoflu Âşık Müdâmi*

**Dernek:** Dernek kelimesi bir mekânı tam olarak anlatmasa da şiirde kastedilen şey derneğin binası veya dernek evidir. Bir toplantı için veya bir kuruluşun üyelerinin buluşmaları için ayrılan mekândır.

Divân-ı Lügat-it Türk’de bu kelime “*ternek*” olarak yer almış ve anlam olarak da işlerini konuşmak için milletin toplandığı alanı ele almaktadır (Aktaran: Atalay, 1985: 607).

“***Dernek*** kurduk daim işler,

*Boğa festivale başlar,*

*Âşık şairleri süsler,*

*Gelin görüin bizim yaylayı.*” (Bahadır, 2016: 177).

*Âşık Gülhanî*

**Deryâ:** Bkz. Deniz.

“*Çocuk senin can bedenini dağladım*

*Dîden yaşın deryâlarda çağladım*

*Sabah olsun bir eteklik bağladım*

*Zillerin sesine bir ses katarım*” (Erkal, 2010: 70)

*Erbâbî*

**Destigâh:** dest kelimesi “el”, gâh ise “yer veya mahal” anlamlarını karşılamaktadır, bu iki kelimenin birleşiminden ise tezgâh kelimesi mecazen bakılacak olursa işyeri kelimesinin manası ortaya çıkar.

*Erbâb-ı hiref ve sanatın dükkânlarında önlerinde bulunan tahta ve masa ki onun üzerinde iş görürler, kahveci ve meyhâneci gibi esnâfin büyük masaları ki meşrubat vesâire orada tehye olunur ve akçe oraya verilir, büfe (Sami, 2011: 478).*

*“Bez-i cân eden var işbu râhlarda*

*Nice tuzaklar var **destigâh**larda*

*İkinci üçüncü ordugâhlarda*

*Vasfı kabul değil tufan göründü” (Erkal, 2010: 503)*

Âşık Sümmânî

**Disko:** Bkz. Diskotek.

*“Biz çektik, onları koymadık darda,*

*Gözleri bizlerden kalacak varda,*

*Bir akşam **diskoda**, bir akşam barda,*

*Onlarla coşup da çağlayamam ki.” (Gündoğdu, 2016: 95).*

Yusufelili Âşık Yetimî

**Diskotek:** Müzik eşliğinde dans edilen ve eğlenilen mekân (TDK, 2011: 678).

Çağın ve teknolojinin gelişmesiyle beraber eğlence yerleri de yıldan yıla değişime uğramaktadır. Eski kuşak ile yeni kuşak arasında çatışma yaşanan bir kesit de budur. Eski kafa olarak düşünme, çağa ayak uyduramama gibi olaylar insanların yenilikleri garipsemesini, biraz da yalnızlaşmasını beraberinde getirmektedir. Nitekim şiirde de olduğu gibi köydeki dağ olarak verilen mekân ile diskotek olarak verilen mekânın zıtlığı ile aslında geniş anlamda düşünecek olursak; köy ile şehir mekânları arasındaki zıtlığa da bir bakımda dikkat çekilmiştir.

“Boşa yaymışlar sayını

Dağda güdersin koyunu

**Diskotekte** dans oyunu

*Balolarda zil bilmezsin*” (Artun, 1996: 84).

Âşık İmami

**Divan:** Kurul gibi topluluğun bulunduğu mekâna işaret eder. İslam kültüründe çeşitli birçok manada kullanımı mevcuttur. Osmanlı ve Selçuklu dönemlerinde lisan içinde kendine önemli bir yer bulmuş olan bu kelime günümüzde hiç yok denecek kadar az kullanılmaktadır. “Seki” kelimesi olarak da Anadolu’nun bazı bölgelerinde rastlamak mümkündür.

“Kış dedi bu taksir bu işe göre

Yarın günahkâram men üzü gara

Nice pünhan edim Hak’ka aşkâra

O **divanda** haceletim var benim.” (Aslan, 1992: 157).

Çıldırli Âşık Şenlik

**Divanhane:** Divanın yani mahkemenin kurulacağı yer.

“Sen de oldun Köroğlu’na barabar,

Her **divanhane**de şikayetçin var,

Şahlardan getline gelen fermanlar,

Hesap etsen çihar mine İsmayıl.” (Aslan, 1992: 230).

Çıldırli Âşık Şenlik

**Diya:** Ülke, yurt, dünya gibi belli coğrafyaları kapsayan terimler yerine kullanılır. İnsanoğlu yüzyıllardır bir sıkıntı bir çaresizlik karşısında bir “kaçış” olarak terk etme eylemine meyil duyarlar bu da şiirde de olduğu gibi başka bir diyara göçme, izini kaybettirme, bazı insanları görmek istememe gibi doğduğu büyüdüğü diyarı bırakıp, “farklı bir diyara gitmek” olarak görülmüştür.

“Başım alıp gidem hangi **diyara**

*Giysû-yi mutarrâ gönüm bağıdır*

*Yâran bu derdime bulunmaz çare*

*Sîne-i mecruhum hicran dağıdır.”* (İvgin ve Yardımcı, 1996: 59).

*Âşık Ceyhunî*

**Diyar-ı Gurbet:** İnsanın doğup büyüdüğü topraklardan uzak olduğu yer, gurbet diyarı.

“Sefil şenlik âha düşüb, aşk ucunnan zârdadı,

*Ol Huda'nın bir nişanı en ipdida nurdadı,*

*Ser gurban olsun Çıldır'a edeb erkân ordadı,*

**Diyarî gurbet** ellerde gadir bilen görmedim.” (Aslan, 1992: 143).

*Çıldırî Âşık Şenlik*

**Doğa:** Tabiat olarak nitelendirdiğimiz dış mekânda yer alan canlı ve cansız varlıkların hepsidir(TDK, 2011: 688).

“**Doğadaki** kurda kuşa tutkundur

*İlkbahar sonbahar kışa tutkundur*

*Coşari'yse dağa taşa tutkundur*

*Âşıklar gizlice içinden ağlar”* (Kaya, 2010: 35).

*Âşık Coşari*

**Doruk:** Daha çok dağ ile özdeşleşmiş olan bu kelime yüksek olan şeylerin en uç noktasını ifade etmekte kullanılan bir mekâna işaret eder (TDK, 2011: 706).

Şiirin bu dörtlüğünde dağların doruklarının çok yüksekte olduğu bu da aşığın karşısındaki engelin de o denli zor gözüktüğü anlaşılmaktadır. Dağlar çoğu zaman gücün ve özgürlüğün mekânları olsa da âşık için bazen büyük engellerin mekânı da olmuştur. Sevgililer arasında bulunan dağ, ayrılığı ifade etmektedir.

*“Bazen **doruk**ların duman seçilmez  
Bazen de çok ıssız gümân biçilmez  
Bazı yolun var ki hiç aman vermez  
Çobanlı, kavallı, koyunlu dağlar.”* (Yardımcı, 2007: 95).

*Kulosman*

**Dölek:** Düzlük arazi ve tarla anlamlarına gelmektedir.

*“Dadal’ın **dölek** düşürdüm yolumu  
Gördü gözümler kabul ettim ölümü  
Geldi geçti hiç sormadı hâlimi  
Âlâ güzel amma pek elvanlıdır”* (Sakaoğlu, 1993: 73).

*Dadaloğlu*

**Düvel:** Devletler, ülkeler.

*“Kırk çift öküz koşsam her baştanbaşa  
Yedi yılki vursam dağ ile taşla  
Yedi oğlum olsa **düvelde** paşa  
Gülmedi garip başım yine gönlüm hoş değil n’eyleyim* (Alim, 2012: 115).

*Âşık Seyit Yalçın*

**-E-**

**Ege:** Türkiye’nin yedi değişik bölgesinden biridir. Ege Denizi’nin de etkisiyle batıda bulunan belli bir bölgeyi kapsayan coğrafyayı kastetmektedir.

*“Diş düşmüş değişik sesi  
Çok zor çıkıyor nefesi  
Sendin **Ege**’nin efesi  
Sahillerde dönen Sülo”* (Kaya, 2010: 104).

*Âşık Coşari*

**Engin:** Ucu bucağı olmayan çok geniş alan anlamında kullanılır.

*“Ekseri ceylanlar durmaz **enginde***

*Ok vurur kirpikler hasret cenginde*

*Gerdanın boyası kaymak renginde*

*Olamaz sevdiğim bir senin gibi” (Alim, 2012: 202).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Enstitü:** Belli bir üniversite bünyesinde bulunan ya da kendi bağımsızlığı dâhilinde araştırma ve eğitime yer ayıran eğitim kurumudur (TDK, 2011: 802-803).

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından belli bir süre sonra köy enstitüleri açılmaya başlandı. Bu enstitülerde eğitime yetenekli olan köy çocukları okudular ve bu eğitimler sayesinde köylerinden dışarı çıkma fırsatını yakaladılar. Sonrasında ise ezberci bir eğitim anlayışı dışında düşünme, tartışma gibi ortamlar da sağlanmaktaydı bu açıdan özgür düşüncenin olduğu bir eğitim sisteminin koludur aslında enstitüler ve şairin de içinde bulunduğu bu ortamın ne kadar verimli olduğunu alt satırdaki dörtlükten anlıyoruz.

*“Atatürk, İnönü gibi bir şefe,*

*Sahiptik; koşarken çağdaş hedefe,*

*Barda dadaş idik, zeybekte efe,*

*Sel olup taşardık **enstitülerde.**” (Gündoğdu, 2016: 47).*

*Yusufelili Âşık Yetimî*

**Erkân:** Toplumun ileri gelenlerini ve onların bulundukları makam ve yeri temsil eder.

*“Biçâre bir kulum **erkâna** gelmem*

*Dost ile dem sürüp ber-murad olmam*

*Bilmeden görmüşem kurtara bilmem*

*Bir derin dalgalı sel kenarına” (Alim, 2012: 195).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Ev:** İnsanların içinde barınıp, korundukları yapıdır. Oğuzca'dan beri Türk dilinde bu haliyle yer almaktadır. Bu kelime günlük yaşantıda da şiirlerde de sıkça karşımıza çıkan bir mekândır. Çünkü ev korunma ve barınmanın ötesinde taşıdığı anlam ve işlevlerle toplumu toplum yapan ilk eğitim yuvasıdır. Diğer yandan insan ilk şahsi çevresini ev vasıtasıyla kurarken bir yandan da barınmasını bu mekânda gerçekleştirecektir. Tüm bunların yanında ise kendinden başkasının olamayacağı kendi isteğine bağlı özel bir alanın hazzını alacaktır. Böylece doğallığından da uzaklaşıp asıl ortamından mahrum kalacaktır.

Genel anlamda edebiyat sanatında ev mekânının korunma ve barınma işlevleri adeta yok olur. Edebi metinlerde bu mekân daha çok yalnızlık ve çaresizlik gibi karamsarlığı barındıran bir mekân halini de alabilir. Yine eserlerde karşımıza çıkan ev terimi aile içindeki sevgi ve şefkati barındıran saklı bir kutu halindedir. Ev sahibi sıfatıyla da ait olduğu kişinin sahiplenme duygusuna katkı sağlamaktadır (Narlı, 2014: 62-63).

*“Böyle Ruhsat alıp ruhsat vermeyi*

*Böyle erkân ile eve girmeyi*

*Böyle kâkül kesip zülûf düzmeyi*

*İnce bele şalı kime düzüyon?”* (Kabaklı, 2006: 138).

*Âşık Ruhsati*

**Evgah:** Yer, mahal.

*“Men ezzinem sar avlar*

*Sar çeşmeler saraylar*

*Nic’oldu tüleh terlan*

***Evgah**ında sar avlar.”* (Aslan, 1992: 177).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Evlek:** Tarım için kullanılan toprak parçasının tohumu ekme maksadıyla bölünmüş alanlarından her biri (TDK, 2011: 837).

*“**Evlek** evlek mantarların kabarsın,*

*Yemlik bitsin, madımaklar güversin,*

*Kar erisin, pırçalığı uyarsın,*

*Sarı çiğdem irilesin geleyim.”* (Kaya, 1997: 71).

*Sızırılı Âşık Coşarî*

**Evren:** Gök varlıklarının tamamını karşılar, kozmos, kâinat, cihan gibi anlamlara gelir (TDK, 2011: 838). Her canlının bir gün ölümü tadacağını, ölümün varlığını tefekkür ederek sağlığını; sağlıkla beraber de hoş sohbetin de bir nimet olduğunu ve bunun da kıymetinin bilinmesi gerektiğini örnek şiirimizde görüyoruz.

*“Değişmez **evrenin** yasası böyle*

*Nice canlıları vurmuş arkadaş*

*Sağlığın eldeyken hoşsohbet eyle*

*Bakarsın saatler durmuş araş”* (Kaya, 2010: 16).

*Âşık Coşari*

**-F-**

**Fabrika:** Belli maddelerin makine gibi araçlarla işlenerek insanların tüketimine hazır hale getirildiği sanayi kuruluşudur (TDK, 2011: 845). Fabrika; üretimin, sürekliliğin ve ilerleyişin sembolüdür, dönemin siyasi şartlarında seçim zamanlarında fabrikalar partiler için bir seçim vaadiydi, Çobanoğlu da “*her tarafta fabrikalar*” diyen siyasileri “*bir de bizim ile bakın*” satırıyla sizin gördüğünüzü biz neden görmüyoruz diyerek eleştirmiştir.

*“Gün gelir ki bir gün arar,*

*Oy zamanı işe yarar,*

*Her tarafta **faprikalar**,*

*Bir de bizim ile bakın.”* (Kafkasyalı, 1998: 191).

*Âşık Murat Çobanoğlu*

**Fakirhane:** İnsanların karşısındakine incelik ve alçakgönüllülük göstermek için ev kelimesi yerine kullandıkları mecâzi bir sözcüktür.

*“Hicran kadehinde var meyhanemiz*

*Zahire lekeli batına temiz*

*Yine Ruşen oldu **fakirhanemiz***

*Zulmetler çarağı hoş safa geldin”* (San, 1987: 157).

*Âşık Hicrânî*

**Fakülte:** Üniversitenin bünyesinde bulunan uzmanlık ve öğrenim konusu açısından ayrılmış birimlerinden her biri(TDK, 2011: 848).

*“Çile çekdi başım daha ne görsün,*

*Dertli şiir yazma kalemin dursun,*

*Mevlam istediği muradı versin,*

**Fakülte** kazanıp gülesi Hacer...” (Halaçoğlu, 1993: 52).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Festival:** Bir bölgenin en ünlü olan ürününün tanıtımı ve reklamının yapılması amacıyla her yılın belli zamanlarında yapılan şenlik ve eğlence yeridir. Festivalde reklam önemli olduğundan ötürü turistlere de önem verilmektedir. Festivalin yapıldığı yer buna olanak sağlamaktadır. Şiirde Artvinli olan âşığımız festival kelimesinden Artvin’de düzenlenen Âşıklar Festivali ya da Kafkasör mevkiinde yapılan boğa güreşi festivalini dile getirmiştir. Bundan ötürü festivallerin yapıldığı alan, yer ve mekân halk şiiri için önem arz etmektedir.

*“Elimden tutarsa Hazret-i Hızır,*

**Festival** yaklaştı ozanın hazır,

*Hatam varsa eğer dilerim özür,*

*Desinler Engünî şaştı Başkanım.”* (Bahadır, 2016: 61).

*Âşık Engünî*

**Feza:** Bkz. Sema.

*“Konuşmaların gitti fizaya,*

*Az kala ki yatacaklar nizaya,*

*Partiyi birden düzdün hizaya,*

*Onlar ağlarken sen güldün başkanım.”* (Bahadır, 2016: 62).

*Âşık Engünî*

**Firengistan:** Eski bir kelime olduğundan, zamanında Frenkler batıda çokça hüküm sürmüşlerdir bizim dilimizde de Frenkler’in bulunduğu topraklar Firengistan diye

anılmıştır. Bugünkü batı ülkeleri ya da Avrupa ülkeleri olarak tanımlayabiliriz. Osmanlılar zamanında Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri isimdir. Şiirlerde “*Frenk ülkesi*” olarak da karşımıza çıkmaktadır.

*“Geçtik **Firengistan** bir tahtığâha*

*Atlas kumaşına yerişmez paha*

*Cumhur cevap verir her padişaha*

*Ferahında mahir marifet gördüm” (Aslan, 1992: 49).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Firma:** Tüzel olması dikkate alınmadan kurulmuş ekonomik etkisi olan birim (TDK, 2011: 879). Dönemin şartları dolayısıyla ekmek bulmanın bile zor olduğu ekonomik sıkıntıları anlatan bu dörtlük, şairin de köyü terk ederek büyük şehirlere göçü ve devamında iş için firmaların binalarını aramasını görmekteyiz.

*“Biçare Seyit'im terkledim köyü*

*Eşimle aznaştım çekemezem deyu*

*Yedi kölen ağlar bir ekmek deyu*

*İşveren **firma**yı bulmaya geldim” (Alim, 2012: 109).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**-G-**

**Gar:** Tren vasıtasıyla seyahat eden insanların belli ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla inşa edilmiş istasyon (TDK, 2011: 902). Şiirde kastedilen “*tren*” insanın süregelen hayatı, “*gar*” ise varacağı son nokta; kabirdir. Bu yolculukta durağın nerede olduğu belli değildir.

*“Coşari yorgun düşmüşüm bu devranı sürende*

*Bir **gara** ulaşacağız hepimiz bu trende*

*Bitiyormuş yakıtımız ayağımız frende*

*Nereyedir bu yolculuk nerede bu son durak” (Kaya, 2010: 72).*

*Âşık Coşari*

**Garb:** Bilinen asıl anlamı batıdır. Güneşin battığı yer ve yönü belirtmekte kullanılır (Devellioğlu, 2010: 319).

*“Kalbine doldurmuş ilahi gurbi*

*Deryadan ummandan coşkundur harkı*

*Cevherle doldurmuş şark ile **garbı***

*Sarraflar namına tel açtı gitti” (Alim, 2012: 90).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Gazino:** Yeme ve içme hizmeti sunulan; gösteri izlemek, müzik dinlemek için gidilen eğlence mekânı(TDK, 2011: 909).

Şiirde âşığımız; özentilik, Avrupai yaşayış ve dinin yasaklarının delinmesiyle beraber, toplumun ve geriden gelen gençliğin iyi bir yolda olmamasından dert yanmaktadır.

*“Moda deyip mâhremini açanlar*

***Gazinoda**, barda ömrü geçenler*

*Eroin, alkola para verenler*

*Verenler şeytandan geri kalmıyor” (Yardımcı, 2007: 240).*

*Ozan Çelebi*

**Gecekond:** İmar ve inşası için izin alınmamış, kişinin kendine ait olmayan arsalar üzerine acele yapılmış küçük konut(TDK, 2011: 912).

*“Yaktı beni harap etti*

*Ah şu bizim gecekondu*

*Dert bitmedi ömür bitti*

*Ah şu bizim **gecekondu**” (Düzgün, 1997: 90).*

*Âşık Reyhani*

**Geçit:** Genellikle iki dağ arasını birbirine bağlayan geçilecek yer (TDK, 2011: 917).

Dadaloğlu'nun asi kimliği bu dörtlükte de yine karşımıza çıkmaktadır. Geçit ve belleri tutması da onun otoriteye ve düzene olan başkaldırısının, meydan okumasının dizelere yansımış hâlidir.

*“Dadaloğlu der ki halim yamandır*

*Dağ başları yine tozdur dumandır*

*Hak bilir ya bugün hodri meydandır*

*Tutmak gerek **geçit**leri belleri”* (Aygün, 2018: 33).

*Dadaloğlu*

**Gezegen:** Isı kaynağı olan Güneş'in etrafında dolanan ve ondan aldıkları aydınlığı yansıtan gök cisimleridir (TDK, 2011: 940).

*“Tembellik karışmış, bizim ellere,*

*Geleceği, ayar etme dünlere,*

*Venüs'e, Merkür'e, **gezegen**lere,*

*Bir dünya kuruyor, elin adamı!”* (Yardımcı, 2007: 189).

*Âşık Kazanoğlu*

**Gor:** Eski dilde mezar anlamında kullanılan sözcüktür, günümüzde kelime ülkemizdeki bazı coğrafyalarda hâlen varlığını sürdürmektedir. Bunun yanı sıra ek olarak bir bilgi vermek gerekirse edebiyatımızın önemli karakterlerinden Köroğlu'nun isminin de gor kelimesinden geldiği (Goroğlu) düşünülmektedir.

*“Ülemalar sarar evgah postuna*

*Götürürler müselleğe destine*

*Şecer atı miner haber üstüne*

*Açılır gaberde **gor** bizim için.”* (Aslan, 1992: 181).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Gök:** Dünyanın üzerini kaplayan boşluk alana gök denir, şiirlerde mavi rengiyle anılmaktadır bu da temizliğin açıklığının habercisi olarak bilinir.

*“Ne yerdeyiz ne gökteyiz*

*Dün ü günü fırlatmayız*

*Elim ermez hasretmeyiz*

*Kul olmağa geldim sana”* (Kabaklı, 2006: 51).

*Kul Mehmet*

**Göl:** Oluşumu genelde volkanik ve tektonik olaylarla ilişkili bir halde olan, etrafı toprak parçası ile çevrili durgun bir görüntüdeki su örtüsü(TDK, 2011: 959).

*“Beklemem yardımı düşsem bir göle*

*Tutmam muhanneti dal da getirse*

*Aşlını gösterir ot kökü bile*

*Yerinden koparıp sel de getirse”* (Alim, 2012: 199).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Göze:** Yeraltından çıkan doğal suyun kaynak yer, yeryüzüyle suyun ilk temas ettiği yer.

*“Kaynağından tez kuruyan su gibi*

**Gözeden aşağı indim vurdular**

*Yeni uçan serçe yavrusu gibi*

*Bir çalıda dala kondum vurdular”* (Kaya, 2010: 112).

*Âşık Coşari*

**Gurbet:** İnsanın doğup büyüdüğü belli bir dönem orada yaşadığı yerin dışında olan uzak yer.

*“Daima ağlarsın, neden gülmezsın?*

*Benim bu halimden bir şey bilmezsın.*

*Gitmişsin gurbete, geri dönmezsın.*

*İşte, bu gurbette bana yol olur.”* (Alparslan, 2012: 9).

*Âşık Bahattin Kılıç*

**Gurbet Eli:** Belli sebeplerin de etkisiyle aile ocağından uzak kalan insanın yaşadığı yer, memleket.

*“Dünyadan bihaber olan gezer ahlı havayı,  
Namerdinen yoldaş olan sürmez zevki sefayı,  
Düşmüşem **gurbet ellere** çekem cevri cefayı,  
Eylik etsez eyliğiz itirmem yağın bilin.”* (Aslan, 1992: 141).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Gülistan:** Gül bahçesi. Birçok açıdan sevgili ve gül birbirine benzemektedir. Bazen sevgilinin şehri de kendisi gibi gülistana benzetilir. Edebiyatımızda sevgili dışında gülistan kelimesi Hz. İbrahim’in ateşe atıldığı an birdenbire kendini güzel bir gülistanda bulması da önemli bir telmih kaynağıdır (Pala, 2014: 173).

*“Kaldı ateş içre İbrahim Halil  
Tevekkül babını eyledi delil  
Ataşı **gülistan** eyledi Celil  
Gördüler söndü nar böyle de kalmaz.”* (Turan, 1988: 48).

*Âşık Hıfzı*

**Gülizar:** Al yanaklı kadın anlamında olsa da bazen kırmızıyı kast etmesi nedeniyle gülün olduğu yer manası da çıkmaktadır.

*“Okumadan yazar iken  
Mürekkepsiz süzer iken  
Elden ele gezer iken  
**Gülizara** düştü nidem”* (Baytan, 2016: 48).

*Şair Mehmet Ali Efendi*

**Gülşen:** Bkz. Gülistan.

*“Bizim dağlar seyran olmuş bana ne  
Anlamadım hallerini gidirem  
Dört etrafı **gülşen** olmuş bana ne  
Deremedim güllerini gidirem”* (Düzgün, 1997: 167).

*Âşık Reyhani*

**Güneş:** Üzerinde bulunduğumuz gezegeni sıcaklığı ve aydınlığıyla hayata bağlayan gök cismidir. Edebiyatımızda ise genel olarak sevgili, etrafa parlaklık saçmasından dolayı güneşe benzetilmiştir. Güneş; dünya için en büyük enerji kaynağıdır. Aynı zamanda yaşamın devamlılığı için olmazsa olmaz bir yapıdır. Bu devasa yapı mükemmel bir enerji potansiyelini içinde saklamaktadır. Her gün dünyadaki canlılara hayat bahşeder. Dünya üzerinde gelişen coğrafi ve iklimsel olaylara da çokça etki etmektedir.

*“Güneş bile donmuş Ay ışık vermez*

*Gök kubbe çökecek yerinde durmaz*

*Tufana dönüşmüş göz gözü görmez*

*Dereler ah çeker seller kan ağlar.”* (Yardımcı, 2007: 368).

*Âşık Taştan*

**Güney:** Dört ana yönden birisidir. Genel olarak bakacak olursak kuzey yönünün zıttı bir yönü işaret eder (TDK, 2011: 1008).

*“Göçmen kuşlar artık güneye uçar,*

*Kar yağınca malar kalırlar nâ-çar,*

*Yörükler yayladan engine göçer,*

*Göçlerde görünmez kuzular gayrı.”* (Halaçoğlu, 1993: 114).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**-H-**

**Hac:** Dini terim olarak Mekke’de bulunan ve Müslümanların dünya üzerindeki ilk mabetleri olma özelliğini taşıyan Kâbe’yi, bunun yanında yine o şehirdeki belli kutsal mekânları yılın belli bir bölümünde ziyaret edip belli ritüelleri yerine getirmek demektir. Bu kelime böylelikle birden çok mekânı da kapsamaktadır. Dilimize pelesenk olmuş hacca gitmek eylemi de bir mekâna işaret eder. Tüm bunların yanı sıra hac, İslam dininde farz olarak kabul edilir (Karaman ve diğ., 2009: 187).

*“Veli’de ziyaret etmişti **Hac**’ı*

*Ona ganim olsun nutgu tutuldu*

*Üç gün talan oldu mallar satıldı*

*Kimi mindi kimi düşha düş oldu.” (Aslan, 1992: 175).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Halvet:** Dini açıdan kadın ile erkeğin nikâh vasıtasıyla birbirine bağlanıp sonraki safhada ise kimsenin olmadığına emin oldukları, baş başa kaldıkları mekândır. (Karaman ve diğ., 2009: 202-203).

*“Dilber ile biraz **halvette** kaldım*

*Gönlüm meftun oldu yoldan yanıldım*

*Destursuz gül yanağından gül aldım*

*Dedim nizam var mı dedi ki var var (San, 1987: 121).*

*Âşık Hicrânî*

**Halvethâne:** Kişinin yalnız kaldığı yer. Bu anlam dışında hamamlardaki en sıcak bölme diye de bilinmektedir (Pala, 2014: 186).

Halvethâne, çilehâne olarak da bilinir. Mürşit dünyalık duygu ve isteklerinden arınabilmek için ışığı az, konfor bakımından kötü olan bir odaya girer. Bu odada genelde kırk gün geçirilir. Kişi halvethânede az yiyip az uyur. Genelde ibadet ve kendi iç dünyasıyla meşgul olur. Halvethâne geleneği birçok tarikatta yer alır, her birinin kendine göre farklı bir halvet ritüeli bulunmaktadır.

*“Kâmiller çekildi **halvethaneye***

*Zalimler elinde kaldı dünyamız*

*İtâat kalmadı ana babaya*

*Ey almaz yarayı aldı dünyamız” (Erkal, 2010: 384).*

*Âşık Sümmânî*

**Hamam:** Para karşılığında yıkanma işinin yapıldığı yer (TDK, 2011: 1037). Hamamlar Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. İslam’ın temizliğe önem vermesi

beraberinde hamamları da gerekli hâle getirmiştir. Yüzyıllar önce batılıların kokular sürüp kendi kokularını bastırmaya çalıştığı zamanlarda bizim topraklarımızda hamamlar varlığını sürdürüyordu.

*“Sen, intihar eden ne ilk, ne sondun,  
Sular kesilince havuzda dondun,  
Ordan çıkarılıp **hamama** kondun,  
Sen, alınacak bir baçtın Mehlika.”* (Gündoğdu, 2016: 174).

*Yusufelili Yetimî*

**Han:** Seyir güzergâhları üzerinde, seyahat edenlere konaklama ve barınma imkânı sunan yapıdır (TDK, 2011: 1040).

*“Taşlıova hangi **handa** yatayım  
Uzat bir kerecik elin tutayım  
Sen bir gülstün ben dalında öteyim  
Bülbülün bin name okuşu gibi”* (Artun, 1996: 491).

*Âşık Şeref Taşlıova*

**Hane:** Bkz. Ev.

*“Habib Emircem’le Hızır Lâle’ye  
Pirin ocağında kutlu **haneye**  
Bir ismi çağrılır Timurtaş diye  
Ol iki canânın dilleriyiz biz.”* (Altınok, 2006: 281).

*Âşık Turâbî*

**Hapis:** Bkz. Hapishane.

*“Rüzgarlar çatını açsın  
Odanda baykuşlar uçsun  
**Hapislerde** ömrün geçsin  
Bir kere soran olmasın.”* (Kolukısa, 2016: 159).

*Âşık Cinasî*

**Hapishane:** Cezaya çarptırılmış suçluların kapatıldıkları yer, cezaevi (TDK, 2011: 1044).

Halk şiirinde de hapse düşmüş şairler de az da olsa vardır. Bu şairlerde mekânın şaire yaptığı psikolojik etkiyi görebiliriz.

Hapse giren kişinin tabii olan hareketleri, hapis dışında bıraktığı değerleri gözlemesidir. Hapis insanı ettiklerinden ayıran bir cezadır. Tüm bunlara rağmen her mahkûm da hapis psikolojisini farklı bir şekilde algılar. Hapishane, bazen kanunların öngördüğü bir ceza; bazen devenin güdülmesi gerektiği türünden bir sabır mekânı veya berbat feleğin, zorba düzenin kuyusudur (Narlı, 2014: 292).

Hapishanenin etrafının duvarlarla çevrili olması buraları kapalı kılar. Duvarlar, içeridekinin dışarıyla ilişkisini tam olarak kesen önemli bir unsurdur. Duvarın yarattığı psikolojik algı ise “aşamama”dır (Erkal, 2012: 166).

*“Kişi göremezsın boş gezen, sarhoş,*

**Hapishanesi**yse yıllardır bomboş,

*Sohbetleri tatlı, şiveleri hoş,*

*Yusufeli’ni çok seveceksin, gel.”* (Gündoğdu, 2016: 36).

*Yusufelili Yetimî*

**Hâristan:** Çalılık ve dikenlik olan yer. Edebiyatımızda gül sevgiliyi temsil ettiğinden ötürü o gülün olduğu bahçede sevgili ile arayı açan dikenler ve çalılar da elbette vardır.

*“Âteşe gül ol dese âteş gülistanlık eder*

*Güle baksa kahr ile güller **hâristanlık** eder*

*Mûra kılsa iltifat mûrlar Süleymânlık eder*

*Taşa arslan ol dese taş elbet arslanlık eder”* (Düzgün, 2011: 167).

*Âşık Dertli*

**Harman:** Tahılın biçildikten sonra üzerlerine bir nesne geçirilerek tanelerin çöplerden ayırma işleminin olduğu açık alan (TDK, 2011: 1051).

Tarım için doğa koşulları ve mevsim çok önemlidir. Bunun yanı sıra tarıma ilk etki eden şey ise sudur. Çiftçiler her yıl ne zaman yağmur yağacağını kestirerek faaliyetlerini

sürdürürler şiirde ise o yılın tarım açısından iyi olmadığını, hasat ve harmanın yapılamadığını anlamaktayız. Şair de bunun sebebi olarak bahar aylarında yağın yağmurların o yıl olmadığını ve tarımdan istedikleri ürünleri alamamaları bize anlatılıyor.

*“Hüseyin’im nettik Kadir Mevlâ’ya*

*Bizi hasret koydu bağa **harmana***

*Kaderimiz buymuş Ümüş ağlama*

*Baharımız kara geldi bu sene.”* (Altınok, 2000: 5).

*Âşık Hüseyin*

**Has Bahçe:** Osmanlı zamanında sarayın bir kısmı olarak bilinir, özel kişilerin gezip dolaştığı, sarayın bahçesidir bu yüzden de has bahçe ismi verilmiştir. Şiirde de âşığın kendisine bülbül benzetmesini yaparak en özel en güzel güllerin yani mâşukların olduğu has bahçeye girmesi ve oradaki bir güle olan aşkını anlatması; gül diye tabir ettiği sevgiliyi daha da yücelterek has bahçe içerisindeki en güzel güle olan aşkını dile getirmiştir.

*“Ulu tanrım etme sen bizi melül,*

*Nazar kıl garibe Ya Rabbi Celil,*

*Girmiş **has bahçeye** olmuş bir bülbül,*

*O sebepten gönlüm, güldedir gülde.”* (Kaya, 1997: 23).

*Sızırılı Âşık Hasan*

**Hastane:** Belli şikâyetleri sonucunda hasta tanısı konan kişilerin tedavi ve iyileştirme süreçlerinin yapıldığı özel veya kamuya ait sağlık binası (TDK, 2011: 1056).

*“Vatanım Türkiye, islâmdır yurdum,*

***Hastaneye** yattım çok hülya kurdum,*

*Yardılar bağzımı aldılar derdim,*

*Şükür mevlâmıza, zor da gelmedi...”* (Halaçoğlu, 1993: 66).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Hava:** Bkz. Sema.

*“Dereler mi çohtur yoksa ki dağlar*

*Âşık maşukunu nerede arar*

*Bahrlar, şemsler **havada** murglar*

*Cilası şevk veren güller nedendir” (Aslan, 1993: 117).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Havra:** Yahudilerin ibadet ettikleri yerdir. Sinagog kelimesiyle aynı manaya gelmektedir. Belli bilgiler ışığında ilk Havra’nın milattan önce yapıldığı düşünülmektedir. Yahudiliğin ilk yıllarında ibadet olarak sadece kurban kesme törenleri yapıldı. Zamanın etkisiyle beraber diğer ibadet şekilleri de vücut bulup uygulanmaya başlandı. Kur’ân’da bu gibi ibadet mekânlarının Allah lafzının sık kullanıldığı yerler olduğu anlatılmaktadır. Havralardaki ibadet merasimlerini haham adındaki Yahudi din görevlileri yönetmektedir (Karaman ve diğ., 2009: 218).

*“Yine tazelendi eski hevesler,*

*Herkes bir taraftan terörü besler,*

***Havra**, kiliseden yükselen sesler,*

*Totemi, ikonu, çanı bozuklar.” (Yardımcı, 2007: 349).*

*Âşık Selâmi*

**Havrez:** Düzgün sürülmemiş, aralıklı sürülmüş tarla. Dönemin insanları için belki de tek geçim kaynağı olan tarım, tarlanın yanlış sürülmesi dahi bir şiirde karşımıza çıkmaktadır, bu da halk şiirinin ne kadar geniş bir alanının olduğuna delildir.

*“Altmış buldu yaşıım,*

*Neler gördü bu başım,*

*Yarın tırpan girecek,*

***Havrez** etme kardaşıım.” (Kolukısa, 2016: 148).*

*Âşık Cinasî*

**Havuz:** Beşeri yollarla içine su doldurulup yüzme ve çevreyi güzelleştirme amaçlanan üstü açık küçük su kütlesi(TDK, 2011: 1066).

*“Sen, intihar eden ne ilk, ne sondun,*

*Sular kesilince **havuzda** dondun,*

*Ordan çıkarılıp hamama kondun,*

*Sen, alınacak bir bahtın Mehlika.” (Gündoğdu, 2016: 174).*

*Yusufelili Yetimî*

**Hayber:** Arap yarımadasında bulunan bu kasaba İslam dini için önemli yerlerden biridir. Hicretten sonraki yıllarda İslam daha çok kalbe girmeye başlamıştı, tam da bu yıllarda Hayber Kalesi’nin fethedilmesi de hem dini olarak hem de tarihi olarak bu küçük kasabanın kitaplarda yer almasını sağlamıştır.

Bu bölgenin halkı Yahudiydi ve İslam karşıtı Araplar ile işbirliği içindeydiler Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir seferler düzenleyip almaya çalışmışlardır kaleyi fakat sonrasında Hz. Ali tarafından kale alınmıştır. Bu da Alevi-Bektaşî kültüründe kahramanlığın ve yiğitliğin simgesi olmuştur.

*“Yüzünden min bela çeksem üstüne seferim var*

*Âlemin sırrına yeten bir âzim siperim var*

*Üçyüz altmış altı bendin kim bilir kapısını*

**Hayber**’den tahkim muhakkim davran ki çeperim var” (Aslan, 1992: 136).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Helâ:** İnsanların lavabo ihtiyaçlarını gördükleri yer. “*Modern helâ*” tabiri ile şiirde iğnelenen kişinin zamanla değiştiğini, bunda köyden şehre göçün etkisi ve özenme unsuru konu edinmiştir.

*“Dün, köyde aranan gözde nökerdin,*

*Boyunduruklarda anız sökerdin,*

*O günler her تنها yerde çökerdin,*

*Şehre geldin modern **helâ** ararsın.” (Gündoğdu, 2016: 72).*

*Yusufelili Yetimî*

**Hendek:** Bir engel aracı olarak; boylu boyunca ve derince kazılmış çukur (TDK, 2011: 1083).

Genç Osman Destanı'ndan alınan bu dörtlükte geçilmemesi için yapılan bir hendeğin Genç Osman tarafından geçilmesi ve sonrasında sancağı kalenin bedenine dikmesi anlatılmıştır çok abartılı olmasa da bu kahramanlık özellikleri ve övgü her destanda karşımıza çıkabilecek unsurlardır.

*“İbtida Bağdat’a sefer olanda*

*Atladı geçti **hendeği** Genç Osman*

*Vuruldu sancaktar kaptı sancağı*

*İleti bedene dikti Genç Osman”* (Kabaklı, 2006: 82).

*Kayıkçı Kul Mustafa*

**Hisar:** Kale, etrafı istihkâmlı kale, bent (Devellioğlu, 2010: 427). Hisarların etrafı kalın ve yüksek duvarlarla çevrili olduğundan girilip çıkılması ve ele geçirilmesi zor mekânlardandır.

*“Düldül ata minif Zülfikar tahan*

*Nice sarp gayalar **hisarlar** yahan*

*Kâfirin başını ateşe yahan*

*Ali kimi aç aslanı neyledin.”* (Aslan, 1992: 184).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Hotel:** Ücret karşılığında insanların misafir edildiği yapı.

*“Köylü yurdun efendisi*

*Edep erkân yol bizdedir*

*Be hey şehir sosyetaesi*

*Her evde **hotel** var bizdedir”* (Artun, 1996: 84).

*Âşık Hacı*

**Hozan:** Dinlenmeye bırakılmış, birkaç yıl işlenmemiş tarla (TDK, 2011: 1113). Kalbin hozana benzetilmesi çok görülmemiş bir benzetmeye örnektir. Yukarıda verilen

tanımda birkaç yıl işlenmemiş tarla olarak verilen hozan; aşığın da kalbine yıllardır birinin girmediyini gösterir ve her geçen yıl kalbin daha da boş olacağının habercisidir.

*“Kaptan derim gam bahrinde yüzene*

*Bârekellah benim halim yazana*

*Yıkılmış gönlümüz benzer **hozana***

*Bu yılki güz, geçen güze benzemez” (San, 1987: 107).*

*Âşık Hicrânî*

**Hurşit:** Bkz. Şems.

*“Mislin bu ana dek görmemiş cihan*

*Medhime layıksın ey mahıtaban*

*Sanki melek hüsnün diyemem insan*

***Hurşidi** ol mah-ı ayı değersin” (Aytekin, 2014: 71).*

*Âşık İzhari*

**Huzur:** Din ve siyaset gibi konularda saygı duyulan, önem gösterilen kişinin bulunduğu yer, makam.

*“Fani dünya uyma gönül her şöhreti şana gel*

*Defterini doğru doldur mahşer-i meydana gel*

*Her nefeste emrolunur iman ile bana gel*

*Hangi yüzle **huzra** varam ol şah-i hünkâra ben” (Alim, 2012: 139).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Hücre:** Mahkûmların tek başlarına kapatıldıkları karanlık ve küçük oda (TDK, 2011: 1118). Mahkûm olan kişilerin hapisane adına en ağır cezası hücreye kapatılmaktır. İnsanoğlu sosyalleşme ve konuşmaya ihtiyaç duyan bir canlı olduğundan tek başına bir odada aylarca ve belki de yıllarca kalması onun ruhsal psikolojik sağlığına olumsuz yönde etki etmektedir.

“Suçsuz yere bir **hücreye** atıldım

Kırıldı kalemler ferman ağlıyor

Kendi dostlarımca taşa tutuldum

Bendeki dertlere derman ağlıyor.” (Yardımcı, 2007: 167).

Hilmi Şahballı

## -I-

**Iskat:** Iskat kültürümüzde ölen birinin borçlarının bir başkasına devri veya birkaç kişinin bu borcu üstlenmesi durumunda söylenen kelimedir. Iskata oturmak, ıskatına oturmak diye bilinmektedir.

Her ne kadar bir yeri belirtmese de eskiden din büyüklerinin bu borcun alınması için bir mecliste oturup müşavere etmelerinden ötürü mekân olarak ele alınabilir. Şiirde de Reyhani “*ıskatına oturduk*” deyimini kullanmış ve düşüncemizi de kuvvetlendirmiştir.

“Reyhanî’yim **ıskatına** oturduk

Yarı buçuk bir salavat getirdik

Şeker çuvalına sardık götürdük

Ne ey oldu kardeş öldün kurtuldun” (Düzgün, 1997: 205).

Âşık Reyhani

## -İ-

**İkametgâh:** İnsanın yaşadığı evin adresi, kısaca insanın ikamet ettiği yer.

“Aklımın güneşi ruhumun sesi

Çıkacak canımın en son nefesi

**İkametgahımın** açık adresi

Zarfımın damgası pulu sevdiğim” (Kaya, 2010: 33).

Âşık Coşari

**İki Cihan:** İnsanoğlunun yaşadığı günümüz dünyası ile ölümünden sonra ebedi hayata başlayacağı ahiret dünyası şiirlerde iki cihan olarak kendine yer bulur.

*“Şenlik deyer bu muamma bir yahın gelsin size,  
İkiyüz mevcut düzmüşem, biri teşbihdi yüze,  
Muhammet Mustafa Mürsel dört nişan verdi bize,  
Hem dünyada, hem ahretde, **iki cihanda** da var.”* (Aslan, 1992: 148).

*Çıldırli Âşık Şenlik*

**İl:** Şehrin niteliklerini taşıyan büyük yerleşim yeri (TDK, 2011: 1170).

*“Savuşub gideyim ben bu illerden,  
İsmim unutulmaz oldu dillerden,  
Şu karşımızdaki tozlu yollardan,  
Yel gibi geçerim, seyr eyle babam.”* (Halaçoğlu, 1993: 50).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**İmam Evleri:** Pir Sultan Abdal’ın şiirlerinde kullandığı bu mekân hakkında tam olarak bir bilgi yoktur. Genel olarak bir mekân mıdır yoksa özellikle belirtilen bir yer midir kesin sonuç kestirmek güçtür.

*“C. Öztelli bu konuyla ilgili olarak “İran Şah’larının bulunduğu ya da On İki İmam’ların herhangi birinin bulunduğu yer olabilir. Bu, şairin doğuya gittiğini gösterir.” Notunu düşmüş kitabında. A. H. Avcı’nın kitabında ise bu deyişle ve İmam Evleri’yle ilgili herhangi bir açıklama yer almıyor. “İmam Evleri”, sanki özel bir yer(ler) değil, genel bir adlandırma, belki sığınılan tekkeler, gereksinim giderilen, toplanılıp cem yapılan zaviyeler. Deyişte belirtilen evler bu havaya daha uygun görünmektedir”* (Uğur, 2015: 236).

*“Senin dervişlerin geçer kabâdan  
Giydikleri hırkaları abadan  
Her nereye baksam Otman Baba’dan  
Görünür **İmam evleri** görünür.”* (Uğur, 2015: 234).

*Pir Sultan Abdal*

**İn:** Tabiatı yaşayan hayvanların doğal zorluklardan kaçınması için girip barındıkları dağ, tepe oyuğu, mağara. Divan-ı Lügat-it Türk’de ilk hâliyle “yin” şeklinde Türklerin dil hazinesinde görülmektedir (Aktaran: Atalay, 1985: 791).

*“Tilki gibi inden ine*

*Hortlak gibi sinden sine*

*Şeyh her gece biner cine*

*Zomzomlanır hoş sallanır”* (Sakaoğlu, 2016: 65).

*Bayburtlu Zihnî*

**İskele:** Deniz taşıtlarının yanaştığı, çoğu tahta ve betondan yapılmış, denize doğru uzanan yer (TDK, 2011: 1208).

Şiirin ilk satırında iskelenin bulanması deyişi Kıbrıs adasında çıkan kanın denizi bulandırması anlamındadır ve on dokuzuncu yüzyılda çıkan kargaşanın resmedilmesidir.

*“Evvel iskeleyi bulandırdı*

*Anlayınca halkı yaktı yandırdı*

*Vaktin valisini kelp inandırdı*

*Bir yumruk yedi kim manend-i afet”* (Sakaoğlu, 2014: 364).

*Kenzî*

**İskân evi:** Şiirde, konakladığı yerden ayrılmak zorunda bırakılan bir göçebe topluluğu konu edilmektedir. Saim Sakaoğlu’nun belirttiğine göre, “Orta Anadolu’da iskân edilmek istenilen göçmenlere, başta Uzun Yayla olmak üzere Avşarların yaz aylarında konakladığı” yerler verilmiştir. Ahmet Z. Özdemir de, bu göçmen grupları arasında özellikle Çerkezlerin olduğuna değinir. Kırım Savaşı’nın ardından Kafkasya’dan gelen Çerkez muhacirleri, Padişah Abdülaziz tarafından Uzun Yayla’ya yerleştirilmiştir. Buna bağlı olarak “aşağıdan gelen iskân evi”nin Avşarların yaylasına yerleşmeye gelen diğer göçebeler olduğu anlaşılmaktadır. Dadaloğlu’nun şiirlerine göre Avşarlar, adaletsiz gördükleri bu toprak paylaşımına ve iskâna karşı koymak amacıyla dağa çıkmışlardır (Ayaydın ve Cebe, 2011: 62).

“Aşağıdan **iskan evi** geliyor

*Bezîrgânlar kaç yığîde gülüyor*

*Kitabın dediği günler oluyor*

*Yoksa devir döndü âhir zaman mı?”* (Aygün, 2018: 26).

*Dadaloğlu*

**İslambol:** Osmanlı döneminde İstanbul için kullanılan kelimedir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fethettiğinde gayrimüslimler Müslüman halka göre çok daha fazlaydı, zamanla bu gayrimüslimlerin bir kısmı başka yerlere göç etti ve Müslümanlar da şehre gelmeye başladı bir süre sonra Müslüman halk, gayrimüslim halka nüfus olarak üstünlük sağladı bundan ötürüdür ki Müslümanın fazla olduğu şehir, yani İslambol denmiştir.

“*Felek yâd illere düşürdü beni*

*Gurbet diyarına döndürdün yüzü*

**İslambol** illeri elvedâ sizi

*Kalsın seyrangâhım olan bağlar hey”* (Elçin, 1998: 44).

*Gevherî*

-K-

**Kâbe:** Küp anlamına gelen Kâbe, Mekke’de Mescid-i Haram denilen Cami-i Şerif’in ortasında yaklaşık 13 metre yüksekliğinde, 11-12 m. eninde taştan yapılmış dört köşe bir binadır (Karaman ve diğ. 2009: 308).

Kâbe günümüze kadar birçok kere yıkılmış ve tamir edilmiştir. Kâbe, her sene üzerinde ayetlerin yazılı olduğu siyah bir örtü ile örtülür. İslam’ın beş şartından biri olan ve imkânı olanlara farz kılınan haccın önemli bir safhası olan tavaf, Kâbe’nin etrafında yedi kez dönülerek yapılır. Kâbe yeryüzündeki Müslümanların kiblesidir, namazlar Kâbe’ye yönelerek kılınır.

Edebiyatta aşk, sevgi, güzellik, kavuşma vs. imajlar için Kâ’be adı çokça anılır. Özellikle tenasüp yoluyla çok kullanılır, Sevgilinin yüzü ve mahallesi Kâ’be’ye benzetilir. Âşık orada dolaşmakla Kâ’be’yi tavaf etmiş olur (Pala, 2014: 245).

Tasavvuf erbabına göre, iki türlü Kâbe söz konusudur. Birisi Hz. İbrahim'in taştan topraktan yaptığı, çok defalar yıkıldığı halde tamir edilen ve yeniden yapılan maddi Kâbe'dir. İkincisi ise Allah tarafından bina edilen insan gönlü, kalbidir (Cebecioğlu, 2005: 331).

Kâbe tasavvufi olarak vuslatın olduğu mekândır aslında ve şiirin örnek olarak verdiğimiz bu kısmında da Âşık Sümmanî, Kâbe'ye ulaştığını dile getirmektedir.

*“Gurbete gidenler azığın alır,*

*Kimisi gider de kimisi kalır,*

*Kimi sevap için **Kâbe**'ye varır*

*Kâbe kapınızda bilmez misiniz”(Erkal, 2012: 167).*

*Âşık Sümmanî*

**Kabir:** Cenazelerin toprak altında gömüldüğü yere kabir denir.

Kabir 100-150 cm. derinliğinde, kıbleye dik açı oluşturacak şekilde kazılır ve kıble tarafına ölünün konulabileceği şekilde oyularak lahit açılır. Ölü kıble tarafından kabre indirilerek bu lahde konulur. Çeşitli sebeplerle lahit yapılması mümkün olmaması halinde, cenazenin kabrin tabanına konulup, üzerine toprak dökülmesini önleyecek tedbir alınabilir. Lahit kapatıldıktan sonra kabre toprak dökülerek doldurulur ve kabir balık sırtı şeklinde yerden bir karış veya daha fazla yükseltilir. Orada bulunanların da kabre toprak atması müstehaptır (Karaman ve diğ., 2009: 309).

Kabir, karanlık ve olumsuz bir mekân olarak anılır ve bu mekândan korkulur. Bu mekânda ceset; akrep ve yılan gibi insanın kafasında olumsuz bir etki bırakan hayvanlara teslim edilecektir. Öte yandan dünyaya gelen insanoğlunun son gireceği mekân da burası olacaktır.

*“Der Seyit'im gam derdimin hepisi*

*Gelen geçer yoktur yurdun tapısı*

*Gönül karargâhı **kabrin** kapısı*

*Ulu divan bir makamdır unutma”(Alim,2012: 63).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Kabristan:** Birden fazla kabrin bulunduğu yere kabristan denmektedir. Kültürümüzde bayram günlerinde veya arife günlerinde kabristan ziyaretleri sıkça gerçekleştirilmektedir.

*“Aklı olan nasihati tutarlar.*

*Gururu, kibiri kalpten atarlar.*

**Kabristana** sıra ile yatarlar.

*Sordum dediler ki kirası yoktur.”* (Alparslan, 2012: 148).

*Âşık Bahattin Kılıç*

**Kabr-i Şerif:** Medine’de peygamberin olduğu kabirdir. Değerli kabir, şerefli kabir gibi anlamlara gelmektedir. Hz. Peygamber öteki dünyaya göç ettikten sonra kendi evi ile mescidi arasındaki bir yere defnedilmiştir.

*“Medine’ye vardım makamın gördüm,*

**Kabr-i şerifine** yüzümü sürdüm,

*Oturup yüzlerce salavat verdim,*

*Canımın cananı canım Muhammed.”* (Halaçoğlu, 1993: 98).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Kademhâne:** Ayakyolu, tuvalet gibi anlamlara gelmektedir.

*“Bir cıcıklı **kademhâne** yaptılar*

*Bir karanlık mağaraya depdiler*

*Ne oyunlar oynadılar Kıptîler*

*Havlusuna kezzap dökmesi kaldı”* (Alparslan, 2009: 51).

*Âşık Mısdılı*

**Kafes:** “Tel veya demir çubuktan yahut tahta pervazlarından mamûl mahfaza ki, rü’yete ve havanın işlemesine mâni olmaksızın hasr ve hapse âlet olur” ( Sami, 2011: 830).

Genel olarak kafesler, hayvanların barınıp korunmaları için tasarlanmış küçük mekânları aklımıza getirir fakat halk şiirinde biraz daha tasavvufi bir düşünceyle soyut olarak daha fazla karşımıza çıkmaktadır.

Tasavvufî düşüncede ruh kuşu, beden kafesinde esirdir. Ölmeden önce ölmenin sırrına erenler, mevt-i tabii öncesi bu esaretten nisbî olarak kurtulurlar (Cebecioğlu, 2005: 338). Halk şiirimizde de tasavvufun etkisiyle can, kafesten uçup giden kuşa benzetilir.

*“Kendine göre bir yuva kurmuşsun,*

*Ama zannetme ki evin beyisin.*

**Kafese** konulmuş bir erkek kuşsun,

*Güya, ailenin sen herşeyisin.* (Gündoğdu, 2016: 116).

*Yusufelili Yetimî*

**Kafeterya:** 1. Müşterilerin kendi kendilerine servis yaptıkları lokanta. 2. Çay, kahve vb. içeceklerle bazı yiyeceklerin satıldığı yer (TDK, 2011: 1265).

*“Hüseyin de aslan tipi,*

*Dokuz oda on altı kapı,*

**Kafeteryanın** bitmiş tüpü,

*Alan gelsin Hansaray’a.”* (Bahadır, 2016: 77).

*Âşık Engünî*

**Kahve:** Bkz. Kahvehane.

*“Geceler subha dek sayıklar çoğu*

*Bir baş **kahvelerde** alır soluğu*

*Ba’zısı zor ile alır çubuğu*

*Ba’zısı da çıkar kola otlakçı”* (Sakaoğlu, 2016: 154).

*Bayburtlu Zihnî*

**Kahvehane:** Çay ve kahve gibi içeceklerin servis edildiği, insanların sohbet edip oturdukları mekândır. Kahvehaneler bizim yakın geçmişimizde her zaman ve yaygın bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Bazı oyunlar oynanması veya boş bir şekilde vaktin geçirilmesinden ötürü Âşık Feymani de şiirin bu kısmında genç nesle tavsiyelerde bulunmuş, çalışmak, üretmek varken boşa vakit geçirmemek gerektiğini anlatmaktadır.

*“Faydası olmadık işe çalışma*

***Kahvehane** tembel yeri alışma*

*İçki kumar pisliğe bulaşma*

*İflah olmaz böyle kal, dikkat eyle” (Artun, 1996: 293).*

*Âşık Feymani*

**Kâinat:** Yaratılmış olan her şeyi kapsar, büyüklük olarak ilk sıradaki mekândır; gezegenler, yıldızlar, âlemler vs.

*“Sebep ne ki, gurbet ele yollandın*

*Karayı çıkardın, neden allandın?*

*Sen âşıksın, **kâinata** dallandın.*

*Bundan sonra hâlim bilsen ne olur?” (Alparslan, 2012: 94).*

*Âşık Bahattin Kılıç*

**Kale:** “İçine asker kapanıp düşmana mukâvemet etmek üzere kalın ve muhkem duvarlardan yapılmış geniş ve her taraftan silah atmaya müsâit, burçları ve tabyaları olan binâ-yı metîn, hısn, hisâr” (Sami, 2011: 832).

Korunaklı bir mekânı bize hissettirmesinden ötürü kalelere zapt edenlerin zamanla beraber bu savunma ve korunma mekânlarını ellerinden yitirmeleri zamanın yer ve mekâna etkisini göstermektedir.

*“Dadaloğlu’ m yoktur sözün hilesi,*

*Hangi tarihtedir bunun çilesi,*

*Ayas, Payas, Mimis, Tumlu **kalesi**,*

*Beş kaleye hükmedenler nic ’oldu?” (Sakaoğlu, 1986: 29).*

*Dadaloğlu*

**Kamer:** Bkz. Ay.

*“Vaşfin anlar bir seni*

*Şemsten ziyalı billem*

*Bir **kameri** bir seni*

*Min güzele men vermem Birsen’i”* (Aslan, 1992: 41).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Kamp:** Çadır, baraka vb. eğreti araçlardan oluşturulan konak yeri (TDK, 2011: 1290).

*“Gücün yok ki; savşasın*

*Tüm engelleri aşsın*

*Yürü, **kampa** ulaşasın,*

*Yürüsene, esmer çocuk!”* (Yardımcı, 2007: 191).

*Âşık Kazanoğlu*

**Kân:** Maden yeri, maden kuyusu, maden damarı, bir madenin bulunduğu ve çıktığı mahal (Sami, 2011: 878).

*“Kalmadı mücâhid İslâm mükedder*

*Eksik olmaz gine **kândan** mücevher*

*Mevla ’m kılar ise fırsat müyesser*

*O zaman gör rahat vaktin Nikola”* (Zeyrek, 2001: 70).

*Âşık Mazlûmî*

**Kapalıçarşı:** İstanbul’da içi esnafların dükkânlarıyla dolu üzeri kubbelerle kaplı tarihi bir alışveriş meydanıdır. Dünya’nın en eski turistik yerlerinden biri olan bu mekân turistler tarafından günümüzde de ziyaret edilmektedir.

*“Her yanı denizde vardır limanı*

*Yareler oynatır aşkın yalmanı*

***Kapalıçarşı**’nın huri gılmanı*

*Safası Cennet’e misal görünür”* (Alim, 2012: 188).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Kaplıca:** Yeraltından çıkan çeşitli mineraller ile dolu kaynak suyunun yeryüzünde üzerine bir tesis kurulmasıyla beraber insanlara doğal sıcak su, yüzmeye, yıkanma gibi imkânlar sağlandığı yer. Yüzyıllardır insanoğlu için doğanın sunduğu bu şifa kaynağı her yerde görülecek bir kaynak değildir. Jeolojinin ve bölgedeki kayaçların içinde bulunan ana mineraller kaplıcaların oluşmasında en büyük etkenlerdendir.

*“Saymakla bitmez hecesi*

*Sandıklı’nın kaplıcası*

*Nohut haşhaş leblebisi*

*İlçemizde Afyon ilim” (İvgin, 2004: 42).*

*Âşık Yoksul Derviş*

**Karadeniz:** Ülkemizin kuzey kısmında yer alan Karadeniz binlerce yıl evvelinde bir göl halindeyken İstanbul Boğazı’nın açılmasıyla beraber bir deniz hâlini almıştır. Günümüzde de birçok nehir ve çay gibi akarsuların beslediği Karadeniz; ülkemiz balık avcılığı alanında; özellikle de hamsi balığıyla destek olmaktadır. Bu desteğe rağmen bilinçsiz avcılık ve kirlilik sebebiyle de yine birkaç balık türünün bu denizlerde soyunun tükendiği bilinmektedir.

Suyunun tuzluluk oranı diğer denizlere göre daha tatlı olmakla beraber turizm için de pek elverişli değildir. Alt kısımdaki düzlükte de gördüğümüz gibi Karadeniz’in suyu dalgalı ve coşkundur. Tüm bunların yanında kıyı kesimlerinde kumsallar çok az ve derinlik fazladır. Bu nedenlerden ötürü yüzmeye çok elverişli değildir.

*“Şimdi Kırat’ıma biner aşarım*

*Karadeniz gibi yanar coşarım*

*Sinesine eğri kılıç döşerim*

*Göndersin Ayvaz’ı göresim geldi” (Süreyya, 2018: 29).*

*Köroğlu*

**Karakol:** Belli bir yerde güvenlik güçlerinin içinde bulunduğu korunaklı yer. Karakol binaları Osmanlı Devleti’nde 18. yüzyılda başlayan batılılaşma süreci İstanbul’un mimari dokusunda da etkili olmuştur. II. Mahmut döneminden itibaren belirli bir program çerçevesinde inşa edilen karakollar, batılılaşma sürecini ve bu mimari değişimi en iyi

yansıtan resmî yapılardandır. İstanbul'un asayiş ve güvenliğini sağlayan kolluk kuvvetleri bu binalarda da görev yapmaktaydılar.

*“Kul Mustafa **karakolda** gezerken*

*Gülle kurşun yağmur gibi yağarken*

*Yıkılan Bağdat seni döverken*

*Şehitlere serdar oldu Genç Osman”* (Kabaklı, 2006: 82).

*Kayıkçı Kul Mustafa*

**Karargâh:** Ordunun uzun bir süre veya geçici olarak konakladığı yer (TDK, 2011: 1321).

*“Hainler gönlünde **karargâh** kurdu*

*Haramiye uğrak olmuştu yurdu*

*İnsanlık bağına bahçıvan kurdu*

*Vefa ekti cefa biçti desinler.”* (Gülçınar, 2004: 33).

*Âşık Ayten Gülçınar*

**Kara Yer:** Mezarı, kabri temsil eden mecazi bir sözcüktür. mekân olarak bir toprağın kastedilmesinden ötede o toprağa olan özlem ve sevgi vardır. *“Benim sadık yârim kara topraktır”* deyişi gibi bu dizeler de herkesin anlayamayacağı metafizik âleminde bir göçüşün hasretliğidir.

*“Esfendiyar Zaloğlu'yla ceng etdi*

*Firavun tanrılık davası gütdü*

*Nemrut gale yaptı göğe oh atdı*

*Şenlik **kara yerdir** mekânın senin.* (Aslan, 1992: 164).

*Çıldırli Âşık Şenlik*

**Karye:** Osmanlı zamanında köy kasaba tarzı küçük yerleşim yerlerinin yerine kullanılan sözcüktür.

“Minhac’ım pekçok **karyeler** gezdim

Nice bir dilberin vafını yazdım

Gayrı bu sevdanın ipini üzdüm

Astım bir köşeye sazı kaç gündür” (Kaya, 1994: 74).

Âşık Minhacî

**Kasaba:** Şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezi, belde (TDK, 2011: 1341).

“**Kasabayı** günde on kere tarar

Ölgün hastaların hâtrın sorar

Maksadı açıktır bir yolcu arar

Azdırdı yüzünü yıktı da gitti” (Apaydın, Çavuşoğlu, 2004: 100).

Âşık İlhamî

**Kâşane:** Büyük, süslü köşk, saray vb. yapı (TDK, 2011: 1346).

“Çok rakı taşımış mey-hânelerden

Çok sürpüntü çekmiş **kâşanelerden**

Çok kasnak yüklenmiş çingânelerden

Yarım rub’ arpa ile boylamış Van’ı” (Sakaoğlu, 2016: 156).

Bayburtlu Zihnî

**Kasır:** Köşk, kâşâne, saray benzeri yapı (Devellioğlu, 2010: 568).

İnsanoğlunun yaz olunca serin havayı aramasını kışın ise sıcaklık dilemesi ile gözünü topraktan başka bir şeyin doyuramayacağını biliriz. Şiirde de köşklerin, kasırların, sarayların dahi insanoğlu için yetmeyeceğini; her zaman daha iyisini isteyeceği bir nankörlükten bahsedilmektedir.

“Birisi aratır kuru hasırı,

Birisi beğenmez köşkü, **kasırı**,

Biri senden bilir batsa nasırı,

Dili avrat, huysuz evlat, kaypak dost.” (Gündoğdu, 2016: 113).

Yusufelili Yetimî

**Kaza:** Kaymakamın yönettiği ilçe, nahiye.

*“Kazaları dâhil cennet her yeri*

*Barajı dolduran var nehirleri*

*Dervişan Gülhani tüm şairleri*

*Gerçekleri söyler dili Artvin’in.” (Yılmaz, 2012: 23).*

*Âşık Dervişan*

**Kenan:** Yakup peygamberin memleketi. Bugün Filistin’de Sayda, Sur dolayları ile Suriye’nin bir bölümünü içine alır. Nuh peygamberin oğullarından veya torunlarından olan “Ken’an” adına izâfeten bu ismi almıştır. “Mâh-ı Ken’ân (Yusuf peygamber)” ve “Pîr-i Ken’ân (Yakup peygamber)” tamlamalarını kurar. Edebiyatta bu iki peygamber dolayısıyla anılır (Pala, 2014: 266).

*“Karşıdan görünür dilberin köyü*

*Senden ayrılmıştı Seyit’in soyu*

**Kenan** illerinde Yusuf’un tayı

*Bal mı verdim dillerime sevdiğim” (Alim, 2012: 106).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Kenef:** Lavabo, ayakyolu için kullanılan kelimedir.

*“Bakmaz mısın keneflerin hâline*

*Müzahraflığına izmihlâlâline*

*Zehirli mikroplar binmiş dalına*

*Kokusu ayyuka çıkması kaldı” (Alparslan, 2009: 50).*

*Âşık Mısdılı*

**Kent:** Köy, ilçe gibi yerlerden büyük olan yerleşim alanı, şehir.

*“Yapılsın camiler ilvan konaklar*

*Yürüsün tekkeler türlü yemekler*

*Yerdeki insanlar, gökde melekler*

**Kentime** geliyor bak Mursaloğlu” (Doğruyol, 2015: 12).

*Âşık Kara*

**Kerbela:** Hz. Hüseyin'in şehit edildiği yer olması sebebiyle hem klasik hem günümüz edebiyatında ağırlıklı olarak Alevi-Bektaşî şairler tarafından şiirlerde sıkça kullanılan bir kelimedir. Örnek olarak verdiğimiz dörtlükte de Pir Sultan Abdal Kerbela'dan bahsetmiştir.

Irak'ta bulunan bir bölge adıdır. Bağdat'ın 100 km. Güneybatısına düşer. Şimdi burada aynı adla anılan bir şehirdir. Peygamberimizin torunu imam Hüseyin'in şehid olduğu yer. Kabri de oradadır. Hüseyin'in bu sahrada çok acıklı bir şekilde ve susuz bırakılarak şehîd edilmesini anlatan birçok eserler yazılmıştır. Bu nedenle Kerbelâ'dan sık sık bahsedilir (Pala, 2014: 267).

Şii-Alevi- Bektaşî kesimlerce bu kent kutsal, olayın olduğu gün de yas günü kabul edilir. Babası Muaviye tarafından halife olarak atanan Yezit'i kabul etmeyen Hüseyin ve yakınlarına burada saldırılmış, Hüseyin'in başı kesilip Yezit'e gönderilerek gövdesi başsız gömülmüştür. Katliamda Fırat'ın suyunun kesilerek bölgenin susuz bırakılması nedeniyle, suyu bulunmayan yerler için de Kerbela denir. Kerbela olayı, Alevi- Bektaşî toplumunda temel kırılmayı oluşturmuş; egemen yapıdan kopuş ve temel karşıtlık zemini kesinleşmiştir (Uğur, 2015: 164-165).

*“Hünkâr Hacı Bektaş Veli aşkına*

*Büyük bahçende açılan güller aşkına*

**Kerbelâ'da yatan imam aşkına**

*Görünür İmam evleri görünür” (Öztelli, 1983: 143).*

*İmami*

**Kerhane:** Genelev.

*“Sufatı dürzüsen dini muhalif*

*Karın **kehanada** sahapsız galif*

*İndi zamparadanbir oğlum oluf*

*Sermayesiz kârdı ticaret Molla” (Aslan, 1992: 53).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Kevn-ü mekân:** Cümle âlem, kâinat.

*“Evvel âhir sensin, dönmezem senden*

*Meyl-ü muhabbetin çıkar mı candan*

*Gönül göç eyledi **kevn-ü mekândan***

*Beklerim yollarını gel efendim gel” (Öztelli, 1983: 65).*

*Pir Sultan Abdal*

**Kevser:** Kurân-ı Kerim’de geçen en kısa suredir ve bereket, hayır gibi anlamlara gelmektedir. Bu sure peygamberin erkek çocuğunun daha bebekken vefat etmesi sonrası inmiştir ve bunda da bir hayır ve bereketin olduğunu gösterir.

Suredeki ilk ayette geçen “*kevser*” adı, kimi hadislerde Cennet’te bir ırmağı, kimi hadislerde ise Peygamberin Miraç’a çıktığında ona gösterilen ve kendine tahsis edilen bir havuzu ima eder. Bu ırmağa (ya da havuza) Nahr al- Muhammed (Muhammed’in nehri) dendiği için sureye Nahir Sûresi de denir. Hadislere göre Muhammet Peygamber Kevser’i anlatırken, “*O, Rabbimin bana (cennette) verdiği bir nehirdir; onda çok hayır vardır. O bir havuzdur; kıyamet günü ümmetim gelip ondan içecektir, onun kapıları yıldızlar sayıncadır.*” Demiştir. Hadislerde belirtildiğine göre, çok geniş olan bu havuzun suyu sütten daha ak, kokusu miskten çok daha güzel, kadehlerinin sayısı da gökteki yıldızlardan daha çoktur. Ondan bir kere içen, bir daha sonsuza kadar susamayacaktır (Uğur, 2015: 256).

*“Horasan’dan kalktı sökün eyledi*

*Elestü deminin yeli geliyor*

*Urum abdalları akın eyledi*

*Boşandı **Kevser**’in seli geliyor” (Uğur, 2015: 257).*

*Pir Sultan Abdal*

**Kible:** Sözlükte “*cihet, yön*” gibi anlamlara gelen kible, dinî bir kavram olarak, Müslümanların namazda yönelmiş oldukları yön, Kâbe manasına gelir. Müslümanların kiblesi, Mekke’de bulunan Kâbe’dir. Kur’ân-ı Kerim’de “*Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidâyet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mabet), Mekke’-deki (Kâbe) dir.*” Buyurulmaktadır. Kâbe’yi görenler için kible, Kâbe’nin bizzat kendisidir. Kâbe’yi

görmeyenler için, Kâbe'nin bulunduğu taraftır. Kâbe'nin göğsü doğru ve dünyanın merkezine doğru uzantısı da kabledir. Namazda bu cihete yönelmeye istikbâl-i kible denir (Karaman ve diğ., 2009: 329-330).

*“Ey gönül sıtkile yalvar, o Ganî Mevlâya sen,*

*Al abdesti, gıl namazı daima **gıblaya** sen*

*Hak Tâlâ gulunu sinar, sakın sen olma asi,*

*Şükür eyle Hak'tan gelen her türlü belâya sen”* (Aslan, 1992: 145).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Kıblegâh:** Kiblenin olduğu yön, kible yeri.

*“Alemleri var eden Hak penahısan*

*Dergâh-ı alemin **kıblegâh**ısan*

*Mağrip marşık zir-i zemin şahısan*

*Yerin göyün arşın kürşün kararı”* (Aslan, 1992: 204).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Kır:** Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır (TDK, 2011: 1412).

İnsanoğlunun şehir hayatından bulanıp doğaya kaçması yıllar geçtikçe daha da fazlalaşmaya başladı. Kır düğünü, emeklilik sonrası bir doğal mekânın sakini olma gibi düşünceler gün geçtikçe artmakta, bugün kırsal, içinde yaşayan insan için bir sıkıntı kuşağı, ona özenenler içinse sürekli ertelenen bir köye dönüş, köye dönüşle birlikte öze dönüşün de kurgulanmış bir ütopyası gibidir.

*“Yüzünü süsleyen cins cins otlarla,*

*Yaşam kaynağıdır **kır**, mezra, tarla,*

*Kiraz, elma, armut, dut, ayva, narla,*

*Değerli ne varsa sendedir, toprak.”* (Gündoğdu, 2016: 59).

*Yusufelili Yetimî*

**Kıta:** Yeryüzündeki altı büyük kara parçasından her biri, ana kara (TDK, 2011: 1427). Dünya üzerinde şu anda bulunan kıtalar milyonlarca yıl evvel birbirlerine bitişik haldeydiler ve dünyanın bu haline “*pangea*” ismi verilmişti. Yıllar geçtikçe kıtalar birbirlerinden ayrılıp uzaklaşmaya başladılar ve günümüzdeki hâllerine geldiler fakat yapılan araştırmalara göre dünya üzerindeki kıtalar tekrar birbirlerine yaklaşmaktadırlar.

Şiirde geçen üç kıtadan kastedilen Osmanlı’nın zamanında topraklarını genişleterek Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına hükmetmesi ve bu yerlerde olan kuvvetini anlatmaktadır.

*“1917 doğum günümüz,*

*Hakka şükür olsun islâm dinimiz,*

*Üç kıtaya dağılmıştır ünümüz,*

*Okuyup tarihi gördük bunları...”* (Halaçoğlu, 1993: 112).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Kıyı:** Herhangi bir su birikintisi ve akarsu ile kara parçasının birleştiği yer.

*“Varlığından kime ne*

*Sayısı olmayanlar*

*Çıkamaz bir limana*

*Kıyısı olmayanlar”* (Kaya, 2010: 97).

*Âşık Coşari*

**Kiler:** Anadolu’da insanların evlerinde yiyecek erzaklarını bir nevi depoladığı oda, yer. Kilerler mutfak dolaplarından farklı olarak gıdalarımızın saklanmasına yardımcı olan alanlardır.

*“Sen bir kal’asın ki kal’a-i hâkân*

*Müstahkem metînsin her mehde şâyân*

*Yoktur senin gibi bir cennet mekân*

*Çünkü sensin Arabistan **kilari**”* (Sakaoğlu, 2016: 142).

*Bayburtlu Zihnî*

**Kilise:** Hristiyanlık dini için insanlar tarafından ibadet edilen mabet. Kilise her bir Hristiyan'ın önce tanrı; sonra da birbirleriyle buluştuğu yerdir ve başka dinlerin mabetlerinde olduğu gibi herhangi bir binanın kendisinden daha derin ve güçlü bir anlama sahiptir.

Birlik, topluluk, cemaat vb. anlamlarına gelen; “*eklisya*” kelimesinden türeyen kilise, bir terim olarak, Hz. İsa'nın getirdiği inanç sistemini benimseyenlerin dinî törenleri, yaptıkları tapınak ya da mabet demektir. Ayrıca bu kavram ilk dönemlerde oluşmuş Hristiyan mezheplerini de ifade eder (Karaman vd. 2009: 335).

“**Kiliseler** hep yıkıldı

*Putları yere döküldü*

*Nurdan bir sancak dikildi*

*Muhammed doğdu bu gece*” (İvgin, 2004: 18).

*Âşık Yoksul Derviş*

**Kodes:** Halk dilinde daha çok kullanılır ve hapishane, hücre gibi anlamlara gelir.

“*Mazlumun hakkını aşırma sakın,*

*Boş sözlerle kafa şişirme sakın,*

*Doğru yola yönlen şaşırma sakın,*

*Sonra alıp atarlar bir **kodese***” (Bahadır, 2015a: 115).

*Âşık Kevserî*

**Kom:** Bir kimseye ait küçük yerleşim yeri, çiftlik (TDK, 2011: 1466).

“*Burax Bursasını Adanasını*

*Vuramadum evun badanasını*

*Öldi Qarabaşın qadasını*

***Komun** duvarına astım uriyer*” (Kaya, 2010: 101).

*Âşık Coşari*

**Konak:** Çok odalı büyük ev.

*“Taş **konağın** kapısını örtmeyin*

*Ulu yol’un ırızgını kesmeyin*

*Emmiye dayıya kirtip küsmeyin*

*Gelin dostlar helallaşmak günüdür” (Altınok, 2000: 8).*

*Âşık Hüseyin*

**Konstantin:** Bizanslıların ilk hükümdarının ismi Konstantin’dir. Ondan sonra başa gelen krallara da Konstantin ismi verilmiştir. Günümüzde İstanbul olarak bildiğimiz şehrin o zamanki ismine kral kendi adını vermiş ve Kontstantin veya Konstantiniyye gibi isimlerle anılmıştır. Fatih Sultan Mehmed’in bu şehri fethi ile beraber bu isim İslambol adını almıştır, günümüzde ise İstanbul olarak bilinmektedir.

*“Gönül n’iden **Konstantin**’in pulunu*

*Kıl ziyaret Fatih şahın ilini*

*Denizler bağlamış düşman yolunu*

*Her yanı sur-kale Hisar görünür” (Alim, 2012: 188).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Köşk:** Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır (TDK, 2011: 1507).

*“Amber ile miskin olsa*

*Dağlar kadar aşkın olsa*

*Cevahirden **köşkün** olsa*

*Oturacak yurt değilsin” (Tekin, 1997: 44).*

*Âşık Meryem*

**Köy:** Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri (TDK, 2011: 1509).

“Güya bizi temsil eden şu beyler

Birbirine düştü kıran kırana

Yol su bekler iken kasaba **köyler**

Adam sende deyip duran durana” (Demir, 2015: 74).

Âşık Sefil Kadimî

**Kubbe:** Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet (TDK, 2011: 1515).

“Gördüm **kubbesi** çatılı

Yeşil türbesi atılı

Elinde sancak dutulu

Bakdım Şâh-ı Merdân indi” (Tekin, 1997: 39).

Âşık Meryem

**Kumarhane:** Çeşitli kumar oyunlarının oynandığı yer.

“Televizyon yolunu tuttu

Köylü köyünü unuttu

Kahve **kumarhane** gitti

Köyden kurtulduk çok şükür” (Düzgün, 1997: 86).

Âşık Reyhani

**Kurs:** Resmî ve özel kuruluşlarca ilgililere belirli bir konuda bilgi, beceri ve davranış kazandırmak amacıyla düzenlenen derslere dayanan ve belli bir süresi olan eğitim etkinliği (TDK, 2011: 1532).

Kurs kelimesi tek başına bir mekân belirtmese de alttaki dörtlükte kursun verildiği yer kastedilmiştir. Mollalarla kursun alındığı yer bir tekke veya dergâh olabileceği gibi gözle görünmez bir âlemde başka bir kutsal meclis, kutsal mekân da olabilir. Şiirde genel anlamda Yunus Emre’ye bir methiye ve onu örnek alma ağır basmaktadır.

“Mollalarla görmüş **kursu**,  
Bil Tabduk’dan almış dersi,  
Hakikatte kurmuş kürsü,  
Yunus Emre’*m gibi olun.*” (Sakaoğlu, 2014: 623).

Âşık Ali Rahmani

**Kuytu:** Issız, sessiz ve göze çarpmayan, تنها yer (TDK, 2011: 1550).

“Elime alayım çekeyim yayı,  
Meskeni delikler, **kuytular** evi,  
Nere değse kabartır, ağzının suyu,  
Yakdın hep özleri tahtakurusu...” (Halaçoğlu, 1993: 128).

Âşık Mehmet Halaçoğlu

**Kuyu:** Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindirik biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanan çukur (TDK, 2011: 1550).

Kardeşleri Hz. Yusuf’u kıskandıkları için güzel otlaklarda oyun oynama bahanesiyle ortadan kaldırmak istiyorlardı. Babaları Hz. Yakub’dan izin aldıktan sonra onu uzaklara götürüp bir kuyunun içine atmış ve eve döndüklerinde ise bir kanlı gömleği delil göstererek onun farklı bir nedenden hayatını kaybettiğini fakat ellerinden de bir şey gelmediğini, çaresiz kaldıklarını babaları Hz. Yakub’a iletmışlerdir. O da elden gelen bir şey yok diyerek bu durumu kabullenmiştir ama yüreğindeki acı her geçen gün daha da fazlalaşmıştır, Allah’ın hidayeti ile Yusuf kuyudan canlı çıkar ve yıllar sonra babası ile üzerinde Mısır emiri unvanı ile karşılaşır.

“Çalışıp Hakk’ın yoluna,  
Yeteni sen bilir misin?  
Yusuf’u derin **kuyuya**,  
Atanı sen bilir misin?” (Kafkasyalı, 1998: 165).

Âşık Murat Çobanoğlu

**Kûhî Dağ:** Dağlık yer.

*“Babası der, bey içinde bey idi*

*Başı karamanlı **kûhî dağ** idi*

*Mehemmed'im ol divanda sağ idi*

*Uyan Mehmed'im, sînem bülbülü” (Öztelli, 1983: 69).*

*Pir Sultan Abdal*

**Külhan:** Hamamlarda suyu ısıtmak için ateş yakılan yer, hamam ocağı (Devellioğlu, 2010: 614).

Hamamların altında yer alan ve içinde büyük bir kazan bulunan ısıtma bölümü, külhan ve hamam arasında ısıtma bağlantısı kuran mermer zemin altından geçen bölümlere cehennemlik, külhanı yakan kişiye külhancı adı verilir. Kimsesizlerin barındığı bu mekânlar zaman içinde kendine has bir kültür ve argo oluşturmuştur. Külhanbeyi, külhanbeylik, külhanbeyi ağzı, külhani gibi kavramlar bu kültürün eseridir.

*“Vatan tutacağım gayri **külhanda***

*Minhac ne murada erdi cihanda*

*Şad olup gülmedim devr-ü zamanda*

*Viran beklemeye karımız mı var” (Kaya, 1994: 67).*

*Âşık Minhacî*

**Külliye:** Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane vb. yapıların bütünü (TDK, 2011: 1557).

Bu yapıların ilk zamanlarda sadece dini yapılar olurken daha geç tarihlerde sosyal yapılar da bu düzene ait olmuşlardır. Külliye, İslam toplumunun vakıf hukuku sistemi ve hayrat kavramını geliştirmesiyle ortaya çıkmıştır.

*“Kervansaray **külliyesi***

*Sayızdır evliyası*

*Şol Eba Poşi velisi*

*Afyonkarahisar'ında” (İvgin, 2004: 44).*

*Âşık Yoksul Derviş*

**Kümes:** Tavuk, horoz vb. hayvanların insanlar tarafından konulup beslendiği yer. Şehir hayatında pek rastlanmasa da kırsalda insanlar kümes hayvanlarını hem gereksinimlerini karşılayabilmek için hem de ekonomik katkısından ötürü beslemektedirler.

*“Okuyup karadan seçmez*

*Kuş olup deryadan uçmaz*

*Fes, püskül eline geçmez*

**Kümesi** bilir kocalık” (Doğruyol, 2015: 17).

*Âşık Kara*

**Kürsü:** Oturulacak yüksekçe yer (Devellioğlu, 2010: 618).

Camilerde vaizin vaaz vereceği yere kürsü denir, burası cami cemaatinin görebileceği yüksekçe bir yerdir.

*“Vâ’izi kürsüde eğlenmez oldu*

*Söylediği sözler anlanmaz oldu*

*Kûşe-i câmi’de dinlenmez oldu*

*Hâfızın Kur’an’ı hıfzı tekrârı”* (Sakaoğlu, 2016: 147).

*Bayburtlu Zihnî*

**Kürş:** Bu kelime gök cisimlerinin dünyadan görünen yuvarlak şeklindeki halini ifade eder.

*“İki cihan mahı şefaât kânı*

*Yerin göyün arşın kürşün rahmanı*

*Cümle müşkül dertlilerin dermanı*

*Din sultanı Muhammed’i neyledin.”* (Aslan, 1992: 183).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Kütüphane:** İçinde çeşitli kitapların bulunduğu içinde çalışma ve okuma salonlarının bulunduğu yer.

Kitap kelimesinden türeyen kütüphane kelimesi; her toplum ve zamanda insanlara bilgi kaynağı bir mekân olmuştur. Dini ve ilmi açıdan insanoğlunun gelişmesine katkı sağlamasının yanında okurlara başvuru kaynakları ile kaynakçalara ulaşma olanağı sağlayarak bilgi verme hizmetini de yerine getirirler.

*“Etrafa açıldı şifahaneler*

*Hemi medreseler **kütüphaneler***

*Yapıldı her yana hamamlar hanlar*

*İşte Karacahmet Sultan dediler” (İvgin, 2004: 34).*

*Âşık Yoksul Derviş*

**-L-**

**Lalezar:** Lale bahçesi. Kırmızı olmasından ötürü lale sevgilinin yanağını tasvirde sıkça kullanılmaktadır. Aşkın gözyaşlarını akıttığı yerler de lalezar olarak bilinmektedir. Lâle, Türk kültüründe, bir devre ad vererek, baş tacı olacak kadar sevilip benimsenmiş, geçmişte ve günümüzde zarafetin, inceliğin ve masumiyetin sembolü olmuş bir çiçektir.

*“Dirime emlaksın, ölüme mezar,*

*Değerli ne varsa sendedir, toprak.*

*Süsündür bahçe, pak, gülzar, **lalezar,***

*Değerli ne varsa sendedir, toprak.” (Gündoğdu, 2016: 59).*

*Yusufelili Yetimî*

**Liman:** Gemi ve diğer deniz taşıtlarının barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak (TDK, 2011: 1586).

*“Her yanı denizde vardır **limanı***

*Yareler oynatır aşkın yalmanı*

*Kapalı Çarşı’nın huri gılmanı*

*Safası Cennet’e misal görünür” (Alim, 2012: 188).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Livane:** Artvin ilinin eski adıdır.

*“Ey **Livane**’nin gür sesi seni dinleteceğim*

*Dağa taşa kurda kuşa daim anlatacağım*

*Gönlü duygu denizidir şiirin Türkçe adı*

*Mesafem uzaktır Kaya nasıl ulaşacağım”* (Kaya, 2010: 74).

*Âşık Coşari*

**Loca:** Genelde tiyatro ve gösteri salonlarında genel izleyicinin dışında özel olarak başkalarına ayrılan, genelde yüksekte bulunan izleme yeri.

*“Dertli Kâzım ne söylersin engine*

*Kuşlar uçar birbirinin dengine*

*Şimdi rağbet mala mülke zengine*

*Yüksek olur şah olanın **locası**”* (Atılğan, 1998: 130).

*Âşık Dertli Kâzım*

**Lojman:** Bir kuruluş veya iş yerindeki çalışanlara parasız veya az bir kira karşılığında verilen konut (TDK, 2011: 1591).

Halkın yoksulluğu karşısında belli bir kesimin hayatını adeta bedava yaşamasını konu edinen âşık, bu durumdan duyduğu düşünceleri iğneleyici bir dille şiirine aktarmıştır.

*“**Lojmanlar** bedava, oturan razı*

*Dış memleketlere yaparlar gezi*

*Halkı aldatmaya kılar namazı*

*Abdestsiz kılanlar size diyorum”* (Artvinli, 2001: 81).

*Âşık Pervanî*

**Lokal:** Belli bir amaç etrafında bir araya gelen topluluğun bulunduğu kahvehaneye benzer mekân. Buna örnek olarak bir şehirdeki yerel gazetecilerin bulunduğu kahvehane tarzı bir mekânı örnek verebiliriz. Gazetecilik mesleğinde bir amaç vardır bu da haber yapmaktır onlara mahsus edilmiş toplanılan, buluşulan, konuşulan ve tartışılan bu mekân da lokaldır.

*“Her kuytu her köşeleri*

***Lokalleri** kahveleri*

*Uğradığın her yerleri*

*Yokluyorum yâr nerdesin?” (Gülçınar, 2004: 77).*

*Âşık Ayten Gülçınar*

**Lokanta:** Yemek pişirilip satılan yer, aşevi, restoran (TDK, 2011: 1591).

Toplum içerisinde kadınların zayıf görülmesinden yakınan kadın âşığımız, yapılması çok zor görülen işlerde dahi kadınların görev aldıklarını örnek gösterip, kadının iş gücünü şirde dile getirmiştir.

*“**Lokantaya** garson geldi,*

*Benzinlikte görev aldı,*

*Taksi sürdü, şoför oldu,*

*Kadınların gezi vardır.” (Köksel, 2012: 162).*

*Âşık Nurşah*

**-M-**

**Mabed:** İnsanların inançları doğrultusunda ibadetlerini topluca gerçekleştirmek için birleştikleri kutsal sayılan, ibadet edilen yer.

Yeryüzünde ilk yapılan mabet, Mekke’de, ortasında Kâbe bulunan Mescid’i Haram’dır (Karaman vd. 2009: 352).

*“Şeref-i İslâmla yaptırdı cami,*

*Fethiye isminde **mabedin** namı,*

*Cuma namazının icra sitamı,*

*Bizans ’ın zünnürün kesti Alp-Arslan.” (Işık, 1979: 40).*

*Âşık Müdâmi*

**Mağara:** Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in (TDK, 2011: 1602).

Allah Resulü ile sadık dostu Hazreti Ebu Bekir, hicret yolculuğunda müşriklerin takibinden kurtulmak için sığındıkları mağaranın kapısında iki nöbetçi gibi, iki güvercinin gelip beklemeleri ve örümceğin de harika bir tarzda, kalın bir ağla mağara kapısını örtmesi hadislerde karşımıza çıkmaktadır. Hatta Kureyşlilerden biri arkadaşlarının “*Mağaraya girelim.*” tekliflerine “*Nasıl girelim? Burada bir ağ görüyorum ki, Hazreti Muhammed doğmadan bu ağ yapılmış gibidir. Bu iki güvercin işte orada duruyor olsa orada dururlar mı?*” gibi bir cevap vermiştir. Şiirde de peygamberin yaşadığı bu mucize olaya telmihte bulunulmuştur.

*“Bahçıvanı görmüş bağı gizletmiş*

*Orda olan varı yoğu gizletmiş*

*Mağaraya vurmuş ağı gizletmiş*

*Saniyede kapısını ör demiş” (Açıkgöz, 1990: 50).*

*Âşık Deryami*

**Mağaza:** Büyük dükkân (TDK, 2011: 1602).

Âşıklar deyişlerini aslında kendi iç mağazasındaki kelimelerden birleştirip okurlar. Birbirlerinin bilgisini, kelime hazinelerini tartarlar. Bir atışmadan örnek aldığımız bu dörtlükte de bu olay görünmektedir.

*“Yahşi latif bezminize girmeğe geldim bugün*

*Hem sizinle hoş muhabbet kurmağa geldim bugün*

*Mağazanda mal görünmez yoksa bir sarraf mısın*

*Güherimi siz mihenge vurmağa geldim bugün” (Aytekin, 2014: 113).*

*Âşık İzhari*

**Mağrip:** Batı. Şiirimizde kendi anlamının dışında uzak bir yeri anlatmak için de kullanılmaktadır.

*“Deliler kırklarla dolaşır katar*

***Mağrip**te soyunur maşrıkta yatar*

*Tanyıldızı gibi görünür batar*

*Beş vakti Kâbe’de kılanı var” (Alim 2012: 152).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Mah:** Bkz. Ay.

*“Yoktan verdin gökten şemsü **mahl**arı*

*Yerde kalmaz mazlum kulun ahları*

*Tek bir damla sudan verdin şahları*

*Şah-ı Hünkâr beni sana yâr eyle” (Alim, 2012: 77).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Mahalle:** Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri (TDK, 2011: 1603).

*“Kız peri misin negin*

*Yoksun yine neredesin*

***Mahalleden** geçersin*

*Bir haber vermiyorsun” (Doğruyol, 2015: 46).*

*Âşık Kara*

**Mahfil:** Camilerde etrafı parmaklarla çevrili yahut yerden yüksek yapılmış olan yerlere verilen bir isimdir (Karaman vd. 2009: 353).

Mahfil kısmı cami içerisinde olan cemaatin pek kullanmadığı bir yerdir fakat kandil geceleri, bayram namazları ve cuma namazlarında cemaat yer sıkıntısından dolayı mahfile çıkar. Ramazan ayında ise bayanlara ayrılan bu bölüm bir perde vasıtasıyla mahrem olarak kabul edilir ve erkeklerin göremeyeceği ve giremeyeceği bir yer haline getirilir, bayan cemaat de teravih namazlarını bu bölme içerisinde eda ederler.

“Bir dem döner Cebrail’e

Rahmet saçar her **mahfile**

Bir dem gelir gümrak olur

Miskin Yunus hayran olur” (Yağcı, 2011: 275).

Yunus Emre

**Mahkeme:** Bir yargıçtan veya bazen savcı ve yargıçlardan oluşan bir kurulun, yargı görevini yerine getirdikleri yer, yargı yeri (TDK, 2011: 1605).

“Aciz oldum güzellerin yanında,

Gözüm yoktur bu dünyanın deminde,

Davetiye geldi ayın onunda,

**Mahkemede** duruşmamız ne zaman?” (Kaya, 1997: 73).

Sızırılı Âşık Hasan

**Mahpus:** Hapis olunan yer, hapishane.

“Varılmıyor artık yaya

Merdivenler yalçın kaya

Adımları saya saya

**Mahpuslarda** çürüyorum” (Doğruyol, 2015: 43).

Âşık Kara

**Mahzen:** İçinde eşya saklanacak yer; yer altı, bodrum (Devellioğlu, 2010: 660).

Eski devirlerde insanlar hırsızlık olaylarından korktukları için değerli eşyalarını yaşadıkları evin, bahçenin altına sakladıkları.

“Kadı paşa dir mülük idim ben

Ben Konya’yı yirken nerde idin sen

Doldurdum altınla üç tane **mahzen**

Harciderim bu inada bir zaman” (Halıcı, 1982: 118).

Âşık Şem’î

**Makam:** Sözlükte “ayakların bastığı yer, oturulan yer, menzil, merhale, konak” anlamlarına gelen makam kelimesi tasavvufta, kulun tekrar etmek suretiyle kazandığı ve kendisinde özellik haline getirdiği edebler ve ahlâk veya kulun riyazet ve mücahade ile uğraştığı derece demektir. Haller, Allah vergisi iken, makamlar kulun çalışması iledir. Ayrıca velilerin mezarlarına veya hatıralarını taşıyan yerlere de makam denilmektedir (Karaman ve diğ., 2009: 355).

*“Şikeste gönlümüz gam-keder alır*

*Gelenler gitmekte bir kul mu kalır*

*Ruhlar **makamına** kafes boşalır*

*Ayrılır cesetler can gider bir gün” (Alim, 2012: 133).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Makber:** Bkz. Kabir.

*“Bu meydânda nice beyler görüldü*

*Nice bin melikler geldi yoruldu*

*Âkıbeti bir **makbere** verildi*

*Ne yaşandı sanki kıtaldan başka” (Alparslan, 2009: 32).*

*Âşık Mısdılı*

**Meclis:** Bir konunun toplanılıp görüşüldüğü yerdir.

*“Arif lezzet almaz böyle faniden*

*Başa bir felaket gelir aniden*

*Muhabbetler başlar malayaniden*

***Meclise** girecek oda kalmadı” (Alim, 2012: 80).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Mecra:** Akarsu yatağı anlamına gelmektedir. Genelde yer yön gibi bir mana belirttiğinden mecâzi olarak kullanılmaktadır.

“Yüce Mevlâdandır gücü kuvveti,  
Zahiri değildir sırrı hikmeti,  
İlahi **mecradır** erki, kudreti,  
Mürşidin müride barıdır bu aşk.” (Yılmaz, 2012: 13).

Âşık Dervişan

**Medine:** İslam adına önemli şehirlerden biridir, Arap yarımadasında bulunan bu şehir ilk Müslüman devletin kurulduğu yerdir. Günümüzde de Hz. Peygamberin kabri bu şehirde bulunmaktadır.

Hz. Peygamber, Mekke şehrinden göç etmeye zorlandığı zaman Medine’yi uygun görmüş ve oraya yakınlarındakilerle beraber göç etmişlerdir. Eski adı Yesrib olan bu kentin ismi Hz. Peygamber tarafından “*Medinet’ül Münevvere*” olarak değiştirilmiştir. Yaklaşık iki yüz yıl boyunca da Osmanlı yönetimi altında bulunan bu kent, günümüzde Suudi Arabistan toprakları içerisindedir.

“Neyleyim dünyada şöhret şanımlı  
Bir yâre vermişem var imkânımı  
**Medine** şehrine dödür yönümü  
Yol gösterip azm-ı raha ver beni” (Alim, 2012: 85).

Âşık Seyit Yalçın

**Mekân:** Yer, bulunulan yer (TDK, 2011: 1645).

Her toplum için mekân kelimesi bir dış mekân ile başlamıştır. İlk insanlar dışarıda doğdu ve mağaralarda oyuklarda barınarak oraları kendi mekânları olarak bellediler. Çağın ve insanoğlunun gelişimiyle beraber kent ve şehirler meydana geldi bununla beraber insanoğlunun mekân algısı da değişime uğradı. Şehir, hem mekânları ayarıştıran hem de sosyo ekonomik sınıflar için farklı farklı mekânlar üreten bir yapı hâlini aldı.

“Cevherini her sarrafa satmazsın,  
Gece gündüz gamda yanıp yatmazsın,  
Belli bir **mekânda** karar tutmazsın,  
Her dem daldan dala konarsın, gönül!” (Kabaklı, 2006: 77).

Âşık Kâtibî

**Mektep:** Yazı yazacak yer, okul (Devellioğlu, 2010: 702).

Mektep insanın ailesinden sonra alacağı eğitimin ilk safhasıdır. Ketebe kökünden türeyen mektep bilindiği anlamı dışında Kur'an öğretilen yer manasına da gelmekteydi. İslam dininin yayılmaya başladığı yıllarda okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı, İslam dini ve siyasi sistemin birlikte getirdiği birtakım ihtiyaçlar okuma yazmanın teşvikinde önemli rol oynamıştır. Mektepler başlangıçta yazı okulları olarak ortaya çıkmış, okuma ve yazma öğretimini Müslümanlar ele almaya başlayınca kadar Kur'an ve dinin öğretildiği başka bir mekteple bir müddet yan yana devam etmişlerdir

*“Anla nasihatim tut teker teker*

*Kıymetin biline bal ile şeker*

*Yaşlılar yanaşmaz yola yan çeker*

**Mektepteki sabi sübyana sığmaz”** (Alim, 2012: 172).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Memleket:** Bir kişinin doğduğu büyüdüğü topraklara memleket denir fakat alttaki örneğimizde bir ülke, il, kasaba gibi belli bir toprak parçası kastedilmiştir.

*“İnsanı zedeler yuvayı yıkar*

*Başlıca hayatı çıkmaza sokar*

*İsraf ile nice **memleket** çöker*

*Tasarrufa eğil israfı önle”* (İvgin, 2004: 106).

*Âşık Yoksul Derviş*

**Menzil:** Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan yer, konak (TDK, 2011: 1654).

*“Müminler Hakk’a çalışır,*

*Bir gün **menzile** ulaşır,*

*Gelen gidene alışır,*

*Yollar Mevlâ Mevlâ diye.”* (Kafkasyalı, 1998: 143).

*Âşık Murat Çobanoğlu*

**Merek:** Köy ve taşralarda ahırlara bitişik veya ahırın içinde hayvanların yiyeceklerinin depolanıp saklandığı yer.

*“Sevdâ benim ile eyleme henek*

*Süleyman Köşkü’dür yaptığım **merek***

*Yüze taksim etti bu gamı felek*

*Tam doksan dokuzu Hicran’a çıktı” (San,1987: 114).*

*Âşık Hicrânî*

**Mescid:** Secde edilen yer anlamına gelen mescid, Müslümanların mabetlerine verilen bir isim olup, cami kelimesi ile eş anlamdadır. Kur’ân’da mescid kelimesi, çoğul şekli olan mesâcid ile birlikte çok defa geçmiştir.

Türkiye’de küçük mabetlere mescid, büyüklerine cami denilmektedir. Yeryüzünde ilk yapılan mescid, Mekke’deki, ortasında Kâ’be’nin de bulunduğu Mescid-i Haram’dır. İslam tarihinde ilk mescid, 622 tarihinde Mekke’den Medine’ye hicret sırasında Medine yakınındaki Kuba köyünde yapılan Mescid-i Kuba daha sonra Medine’de yapılan Mescid-i Nebî’dir (Karaman ve diğ., 2009: 376).

*“Sabaha dek gözyaşını döktüler*

*Sabah **mescid** kapısına çıktılar*

*Dedesinin divanına baktılar*

*Ali’yi Düldül’e binerken gördüm” (İvgin, 2004: 19).*

*Âşık Yoksul Derviş*

**Mescid-i Haram:** Mekke’de ortasında Kâ’be’nin bulunduğu Cami-i Şeriftir. Halk arasında Harem-i Şerif de denir. “*Harem*” denilmesi bu camiye saygının zorunlu olması sebebiyledir. Mescid-i Haram, emniyet ve güven yeridir, oraya giren güvendedir. Yeryüzünde yapılan ilk mesciddir. Mescid-i Haram ismi Kur’ân’da 15 defa geçmiş, namazda Mescid-i Haram cihetine yönelinmesi müşriklerin Mescid-i Haram’a sokulmaması emredilmiştir. Mü’minlerin Mescid-i Haram’dan men edilmesi ve burada savaşılmaması yasaklanmıştır. Mü’minlerin Mescid-i Haram’a gelmelerine engel olunmasının zulüm olduğu bildirilmiştir. Mescid-i Haram, Peygamberimiz (a.s.)’in devrinden itibaren zaman zaman tamir edilmiş veya yeniden yapılmıştır. Kâ’be’nin çevresindeki revaklı,

kubbeli kısım Osmanlı Padişahı II. Selim zamanında, mescidin son genişletilmesi ise Suudlular tarafından yapılmıştır. Mescid-i Haram'da kılınan namaz diğer mescidlerde kılınan namazlardan yüz bin kat daha fazla sevaptır (Karaman, vd. 2009: 377).

*“Mescid’i Haram’ı andırır şanı*

*Hikmetle doludur bütün her yanı*

*İçinde ne güzel o şadırvanı*

*Her ilhamı veren var Ulu cami.” (Yılmaz, 2012: 75).*

*Âşık Dervişan*

**Mesken:** İnsanların yaşadıkları bulundukları yer, ev.

*“Andelibsiz bağlar gülşen olamaz*

*Bunda gamlı gönüller şen olamaz*

*Bu diyarlar bize **mesken** olamaz*

*Gel efendim Şam’a doğru gidelim” (Elçin, 1998: 204).*

*Âşık Gevherî*

**Mevzi:** Bir askerî birliğin yeri veya bu birlik tarafından ele geçirilen bölge (TDK, 2011: 1670).

*“Ne zorlukla kurulmuştur bu vatan,*

*Düşün! Şehidini toprakta yatan,*

*Her yerde **mevziler** olmuştur al kan,*

*Bayrak bizim, yıldız bizim, ay bizim.” (Alparslan, 2012: 24).*

*Âşık Bahattin Kılıç*

**Mezar:** İnsanların öldükten sonra gömüldükleri çukur, gömüt anlamlarını taşır. Mezarlıklar hem Türk hem de İslam açısından önemli bir değer görürler. İnsanlar her zaman mezarlara karşı saygılarını gösterirler. Bu olay dışında yanlış bir algı da insanlarımız arasında yer etmiştir; herhangi bir mezarı belli söylentilerden ötürü çok kutsal saydığımız, içindeki kişi hakkında efsaneler uydurduğumuz, dilek dileyip çaput bağladığımız da çokça olmuştur.

Türk milletinin özellikle dağ başlarında, tepelerde, ulu ağaçların yanında türettiği kült merkezli mezarlardır. Bu mezarlara dair hiçbir ciddi bulgu olmamasına rağmen halkımız atalar kültü, mezar kültü, dağ kültü, taş kültü vb. birçok kült bağlantılı olarak bu mezarları birer ziyaret yeri olarak kabul etmiş, bu mezarlar etrafında türlü türlü inanmalar oluşturmuş ve çeşitli uygulamalarını bu mezarlarda gerçekleştirmiştir (Peker, 2015: 18).

*“Gelin arkadaşlar yanıma gelin,*

*Bir kurşun sıkın da **mezara** gömün,*

*Sekiz yüz çadırda sekiz yüz gelin,*

*Al çıkardı, kara bağlar, ne deyim?”* (Sakaoğlu, 1993: 61).

*Dadaloğlu*

**Mezaristan:** Çok sayıda mezarın olduğu yer, kabristan.

Mezarlık, öbür dünyanın buradan görünen ucu; dünyanın geçiciliğinin ibretli ispatı; ölümün sürekli var olduğunun ikazı; çürümenin ya da doğaya geri dönüşün simgesel mekânı; ölüm ve öldürme isteğinin imgesi ölüm ve aşk arasındaki çağrışımları harekete geçiren gerilimli ritmin mekânı olarak, şiirin ilişkide olduğu bir “öteki mekân”dır. Ötekidir; çünkü hem herkesin mekânı, hem de herkesin kaçtığı mekândır. Ötekidir; çünkü hem uhrevî hem de dünyevîdir (Narlı, 2014: 308).

*“Sultan isen koyma boynunda vebâl*

*Her işin sonunda var elbet zevâl*

*Bir **mezaristâna** git eyle suâl*

*Kimdir o hâk ile yeksân olanlar”* (Yüksel, 1987: 112).

*Âşık Seyrânî*

**Mezarlık:** Mezarların bulunduğu yer, kabristan, gömütlük, sinlik, tahtalıköy, mezaristan, bamyaratlası (TDK, 2011: 1674).

Eski Mısır’da firavunlar önemli devlet başkanlarıydı fakat öldükten sonra da cenazelerine yine büyük bir önem verilmiştir. Ölen firavunlar sarılıp mumyalanırdı bundan da ötesi firavunlar kendileri için binlerce insanı çalıştırıp anıt mezarlıklar yaptırmaktaydılar

bu mezarlıklar günümüzde piramitler olarak bilinmektedirler. Dünyanın yedi harikasından biri olarak gösterilen piramitler aslında firavunlar için hazırlanmış mezarlıklardan ibarettir.

*“Mısır’da Firavun yapıp **mezarlık***

*Bekler iken neye vardı pazarlık*

*Tanrılık da ’vasın ettirdi varlık*

*Aza kanâati elden bırakma” (Yüksel, 1987: 33).*

*Âşık Seyrânî*

**Mezra:** Ekime elverişi, ekilecek tarla veya yer, ekenek (TDK, 2011: 1675).

*“Yüzünü süsleyen cins cins otlarla,*

*Yaşam kaynağıdır kır, **mezra**, tarla,*

*Kiraz, elma, armut, dut, ayva, narla,*

*Değerli ne varsa sendedir, toprak.” (Gündoğdu, 2016: 59).*

*Yusufelili Yetimî*

**Mihrap:** Sözlükte “oda, çardak, evin veya odanın yüksek ve kıymetli yeri, baş köşesi” anlamına gelen mihrâb, istilahta, camilerin kible tarafında bulunan, cemaatle namaz kılınırken imamın durduğu, genellikle duvardan dışa doğru çıkıntılı olan yere denir. Caminin en değerli mekânı olduğu için bu isim verilmiştir. Mihraplar, mimari tarzına göre değişik şekillerde süslenmiş ve tezyin edilmiştir. Mihrapların üzerinde genellikle Âl-i İmrân sûresinin 37. veya Bakara sûresinin 144. âyeti yazılıdır. Kur’ân’da bu kelime; İsa (a.s)’ın annesi Hz. Meryem’in Mescid-i Aksada kaldığı oda, Dâvûd (a.s)’ın odası ve mabed anlamında kullanılmıştır (Karaman ve diğ., 2009: 390-391).

*“Her köşede varıdr tablolar süsü,*

*Camekân içinde minber, kürsüsü,*

**Mihrapta** imamlar ne güzel sesi,

*Bu dünya durdukça dur Ulu cami.” (Yılmaz, 2012: 75).*

*Âşık Dervişan*

**Mina:** “Mekke’ye 4,5 km. mesafede, Arafat’a giden yol üzerinde, Müzdelife ile Mekke arasında, Harem sınırları içerisinde bir bölgenin ismidir. Büyük, orta ve küçük cemreler buradadır. Terviye günü (Zilhiccenin 8. Günü) güneş doğduktan sonra ihramlı olarak Mekke’den Mina’ya gelip burada öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazını kılmak, burada geceleme, arefe günü sabah namazını kıldıktan sonra Arafat’a gitmek sünnettir. Hanefîlere göre şeytan taşlama günlerinde Minâ’da geceleme sünnettir. Diğer mezheplere göre ise vaciptir. Zilhicce ayının 10. Günü sabahı hacılar Müzdelife vakfesinden sonra, Meş’arü’l- Haram’dan Mina’ya intikal ederler ve buraada teşrik günlerinde ikamet ederler. Hacılar Minâ’ya gelince Akabe cemresine yedi taş atarlar, kurban keserler ve traş olarak ihramdan çıkarlar. Zilhiccenin 11, 12 ve 13. Günleri ise, üç cemreye yedişer taş atılır. Ancak, dördüncü gün orda kalarak şeytan taşlamak zorunlu değildir” (Karaman ve diğ., 2009: 391).

“İnince **Mîna**’ya taşlarız şeytan

Bayram tıraş olur keseriz kurban

Haccımızı mebrûk eylesün Yezdan

Tekrar nasib-itsin yol Arafat’a” (Halıcı, 1982: 94).

Âşık Şem’î

**Minber:** Sözlükte “yüksek yer” anlamına gelen minber, ıstılahta camilerde imam-hatiplerin cuma ve bayram hutbelerini okudukları, basamakla çıkılan yüksek yerlere denir. Peygamberimiz (a.s) önceleri hurma kütüğü üzerine çıkarak hutbe okumuş, daha sonra minber yapılmıştır. Her caminin bir minberi vardır. Camilerimizde ağaçtan, taştan ve mermerden yapılmış, çeşitli şekillerde süslenmiş ve tezyin edilmiş muhteşem birer sanat eseri niteliğinde minberler bulunmaktadır. Hadislerde bu kelime, cennette kurulacak tahtlar anlamında da kullanılmıştır. Allah için birbirlerini sevenlerin, âdil olanların ve cömertlerin nurdan minberler üzerinde oturacakları bildirilmiştir (Karaman ve diğ., 2009: 392).

“Melekler sadayı işitir yirden

Göklerin kapusu açılır birden

İmam hutbe okur iner **minberden**

Bırakır isyanın kul Arafat’a” (Halıcı, 1982: 94).

Âşık Şem’î

**Mirrih:** Merih, Mars gezegeni. Behram. Yıldız ilmi içinde gezegenler önemli yer tutar. Merih ise nahs-ı asgar (küçük uğursuzluk) olarak kabul edilir. Yıldızların burçlar üzerinde etkisinden dolayı Mirrih aşırı derecede ateşli ve kurudur. Neşe, yiğitlik, kırgınlık, sefahat, kuvvet, savaş, hıyanet, gazap gibi özellikler onunla ilgili görülürdü. Feleğin başkomutanı mesabesindedir. Elinde bir kılıç veya hançer ile tasvir edilir. Yunan mitolojisinde savaş tanrısı olarak bilinir. Burçlar içinde yıldızı Merih olanlar kuvvetli, öfkeli, sert ve cüretkâr olurlarmış. Kararlılık ve girişkenlik ile dolu, ama devamlı kavgacı imişler. Beşinci felek Merih'in etkisi altındadır. Kendisi de o gökte bulunur. Cumartesi gecesi ve Salı gündüzlerine hâkimdir. Kırmızı renk de Merih'e aittir (Pala, 2014: 323).

*“Hass-ı haşin bir kal’asın güzelden*

*Sana düşmen zafer bulmaz tez elden*

*İmârına mıstar çekmiş ezelden*

**Mirrih** sâ’atinde ezel mi’mârı” (Sakaoğlu, 2016: 142).

*Bayburtlu Zihnî*

**Misafirhane:** 1.Konukevi. 2. Yolcuların konakladıkları han, kervansaray vb. (TDK, 2011: 1689).

Divan edebiyatında çoğunlukla dinî ve tasavvufî bakış açısıyla değerlendirilen dünya kavramı, yüzyıllar boyunca çok farklı unsurlarla sembolize edilmiş, çoğu zaman fiziki ve coğrafi bir varlık olmaktan ziyade insanların ona yüklediği anlamlarla değerlendirilmiştir. Bu da dünya kavramının ahlaki bir kavram olarak ele alınmasına zemin hazırlamıştır. Bu anlayıştan dolayı edebî metinlerde dünya, çoğunlukla uzak durulması gereken bir unsur olarak telakki edilmiştir ve dünya kavramına ilişkin yapılan benzetmeler de bu doğrultuda çoğunlukla olumsuz nitelikte olmuştur. Edebî metinlerde, kimi zaman bir oyun yeri, kimi zaman bir pazar, kimi zaman bir acuze, kimi zaman da bir yılan olarak algılanan dünyanın vefasızlığına, döneçliğine, kararsızlığına da ayrıca dikkat çekilmiştir (Çavuşoğlu, 2019: 224).

Dünya'nın fani ahiretin ise bâki olduğu düşüncesi İslam ahlâkı ile beraber şiirlerimizde de kendine çokça yer bulmaktadır. Dünya'nın misafirhane olarak kabul edilmesi ölümü her zaman yakın görmek ve unutmamayı da beraberinde getirmektedir.

*“Misafirhanedir dünya*

*İşte geldik gidiyoruz*

*Geçti günler oldu rüya*

*İşte geldik gidiyoruz” (Artvinli, 2001: 149).*

*Âşık Pervanî*

**Musalla:** Sözlükte “ *seccade, namaz yeri*” anlamına gelen musalla, dinî bir kavram olarak, daha çok bayram namazları için hazırlanan, kible tarafında mihrap veya bunun yerine dikili bir taş bulunan, üstü açık mescide; cami ve mezarlık civarında cenaze namazı kılınan yere verilen isimdir. Musalla namazın edası konusunda mescit hükmündedir. Bayram namazları için hazırlanan musallaya ülkemizde namazgâh da denmektedir (Karaman ve diğ., 2009: 414-415).

*“Musallada bizim köyün ağası*

*Gittim gördüm emekleri boş gibi*

*Kırılmış boynuzu çıkmıyor sesi*

*Bir gün evvel dövüşürken koç gibi” (Düzgün, 1997: 128).*

*Âşık Reyhani*

**Mutfak:** Yemeklerin yapılıp hazırlandığı yerdir.

*“Mutfığa ne girse pay alıyorlar,*

*Bulaşık kapları hep yalıyorlar,*

*Bilemezsin nasıl çoğalıyorlar?*

*Kâr etmez istersen bur; farelere.” (Gündoğdu, 2012: 160).*

*Yusufelili Yetimî*

**Müftülük:** Fetva kelimesinden türeyen müftü kelimesi, fıkhi bir meselenin hükmünü açıklama, fetva verme gibi yetkileri olan kişiye denmektedir. Günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bünyesinde müftülük denen, müftünün ve diğer memurların içerisinde bulunduğu binalara müftülük denmektedir.

*“Yoksulu bay eyler Hakk’ın masası*

*Kime nazar kılsa dolar kesesi*

*Biri vilâyette meclis azası*

*Biri **müftülükte** şöret şandadır”* (Alim, 2012: 149).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Müze:** Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer veya yapı (TDK, 2011: 1740).

*“Eser anıt heykel resim **müzesi***

*Sayısızdır evliyalar türbesi*

*İlin merkezidir çok medresesi*

*Sanat teknik bilim dalı Bursa’da”* (İvgin, 2004: 64).

*Âşık Yoksul Derviş*

**Müzdelife:** Mekke’de Arafat ile Mina arasında Harem sınırları içinde bulunan bir bölgenin adıdır. Arafat’ta vakfe yapıldıktan sonra Müzdelife’ye gelinir. Burada vakfe yapılır. Bayram gecesini burada geçirmek, vakfeyi Meş’ar-ı Harem’in yakınında yapmak sünnet, bu mevkide vakfe yapmak ise vaciptir. Müzdelife’de vakfe, arefe günü güneşin batmasından kurban bayramının birinci günü güneşin doğmasına kadar ki zaman diliminde yapılır. Bu zaman diliminden, Hanefiler, Kurban bayramının birinci günü fecr-i sâdıktan güneşin doğmasına kadar olan zamanı, Şâfiî ve Hanbeliler, arefe günü gece yarısından fecr-i sâdık’a kadar ki zamanı, Malikiler ise arefe günü güneşin batmasından fecr-i sâdık’a kadar olan zamanı tercih etmişlerdir. Bu zaman diliminde bir müddet Müzdelife’de kalan kimse vakfe yapmış sayılır. Gecenin tamamını Müzdelife’de geçirmek sünnettir. Arefe günü akşam ile yatsı namazı Müzdelife’de yatsı vaktinde birleştirilerek kılınır. Cemerata atılacak taşlar, buradan toplanır (Karaman ve diğ., 2009: 446).

*“**Müzdelife** büyük sevda,*

*Canım bu yerlere feda,*

*İki vakti ettik eda,*

*Hakk’a indirdik başları.”* (Bahadır, 2015a: 77).

*Âşık Kevserî*

-N-

**Namazgâh:** Açıkta namaz kılmak için hazırlanmış olan ve kible yönüne doğru dikili bir taşı bulunan yer, musalla (TDK, 2011: 1749).

Eskiden coğrafyanın her tarafında günümüzdeki gibi camiler yoktu, insanlar geçiş noktalarını kervansaray, konak gibi insanların toplu olarak bulunduğu yerlerin yakınlarını namazgâh olarak kullanırdı.

*“Tarihî bin yıllık bir **namazgâhı***

*Hacivatın Karagözün mizahı*

*Kılıç aslan ilke Süleyman şahı*

*Selçuklu Osmanlı ili Bursa’da” (İvgin, 2004: 64).*

*Âşık Yoksul Derviş*

**Napızar:** Evlere yakın tarla. Her yıl ekilebilen, toprağı kuvvetli verimli toprak.

Daha çok Doğu Karadeniz ağızlarında görülen bu kelime Anadolu kadınının kuvvetli ve verimli olması dolayısıyla şiirde napızara benzetildiğini görüyoruz. Zaten toprak ve kadın ilişkisi birbirine benzer iki unsurdur. İkisi de üretkenliğin, verimin, çoğalmanın sembolüdür.

*“Omuzda çapasi, elda küreği,*

*Yığar yığışturur dolmaz meragi,*

*Yorulmuş tarladur onun yüragi,*

*Bir evlek **napızar** Artvin kadını. (Kolukısa, 2016: 260).*

*Âşık Cinasî*

**Nazargâh:** Nazar edilen, bakılan veya bakılacak yer (Devellioğlu, 2010: 951).

*“Hep **nazargâhım** senin üzerindedir*

*Ne yerde ne gökte bir tek gözlerindedir*

*Sevdiğim güzel bana ellerin getir*

*Yoksa cevabın, sana bakan elleri getir” (Baytan, 2016: 56).*

*Şair Mehmet Ali Efendi*

**Nehir:** Yer altından veya yeryüzünden kaynağını alarak deniz ve göl kütlelerine akan geniş akarsu.

*“Hüsn-i ahlak hasma vurup öldürmez*

*Hiçbir bağı güllerini soldurmaz*

*Yüz bin **nehir** bir denizi doldurmaz*

*İbretle nazar kıl eyle seyranı”* (Alim, 2012: 88).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Nil:** Dünyanın en uzun nehri olma özelliğine sahip olan Nil Nehri Afrika’yı baştanbaşa dolaşır ve en sonunda Akdeniz’e dökülür.

Güneyden kuzeye doğru akar ve üç ana kolu vardır: Beyaz Nil Nehri, Mavi Nil Nehri ve Atbera Nehri. Kahire yakınlarında “*Nil Deltası*”nı oluşturur ve İskenderiye ile Dimyat’tan Akdeniz’e dökülür. Denize dökülen yer olan ağız kısmı yaklaşık olarak 300 km uzunluğundadır. “*Nil*” sözcüğü Yunanca “*nehir yatağı*” anlamına gelen Neilos sözcüğünden gelmektedir. Antik Mısır Dili’nde nehir iteru diye adlandırılmıştır. İteru, “büyük nehir” anlamına gelir (Uğur, 2015: 214-215).

Eski Mısırlılar nehrin taşmaması için her yıl bir kızı nehre atarak kurban ederlermiş. Hz. Ömer zamanında bu âdet kaldırılmıştır. Nil kuruma veya donma tehlikesi gösterince Hz. Ömer, içinde “*Elinde ise akma. Allah’ın irâdesine tâbî isen sakinleş ve ak*” manasında bir yazı olan bir kâğıt parçasını gönderir. Mısırlılar kağıdı nehre atınca nehir durulur. İçinde timsahlar da bulunan Nil, mavi rengi ile de şiirlerde söz konusu edilir. Bu kullanımda Farsça nîl (çivit otu, çivit rengi) kelimesinin de etkisi büyüktür.

*“Üstadım girmedik meydan alınmaz*

*Ondan başkasına refik olunmaz*

*Püryanî bir nehir ardı bulunmaz*

*Sakin gel yanaşma **Nil** kenarına”* (Alim, 2012: 196).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Nişangâh:** Genellikle silahlarda bulunan bir alettir fakat edebi açıdan bu kelime gidilecek yer ve hedef manasında kullanılmaktadır.

“Gam-ı miras verdi ol Adem peder

Tecelli taksimde bu işe kadar

Gönül dergâhında ben oldum kemter

Düşene dek **nişangâhlar** devroldu” (Erkal, 2010: 369).

Âşık Sümmânî

**Nısf-ı Cihân:** Nısıf, kelime olarak yarım anlamına gelmektedir yani kelimenin tam anlamı dünyanın yarısıdır. Bazı yerlerde ise İsfahan şehrini nısf-ı cihân diye tanımlarlar. Şiirde âşık, sevgilinin değerini dünyanın yarısına denk gelecek şekilde tanımlamış ve aşkını bu şekilde dizelerine yansıtmıştır

“Gel seninen kavl edelim sâdikane sevdiğim

Dahi kemlik yapmayasın ben civâne sevdiğim

Verseler **nısf-ı cihânı** vermezem bir telini

Van ile İran’a değer Horasan’a sevdiğim” (Zeyrek, 2001: 147).

Âşık Mazlûmî

-O-

**Oba:** Göçebelerin konak yeri (TDK, 2011: 1785).

Türk milletinin geçmişinde olan göçebe yaşam tarzının etkisiyle, zamanın koşullarında insanlar çadırlarda yaşamak zorunda kalıyorlardı ve devamında tekrar göç ediliyordu. Kurulan çadırlar belli başlı bir yerde ve imkânların daha verimli olduğu yerlere kuruluyordu; topluca çadırların kurulduğu bu mekân ise oba adıyla anılıyordu, hatta Divan-ı Lügat-it Türk isimli Kaşgarlı Mahmut’un kitabında da oba kelimesine rastlanmıştır.

“Murad’ın oğlunun bulunmaz eşi

**Obanın** içinde bir köşe taşı

Alice Ali Ağa bir tavus kuşu

Ne süslü Eroğlu eriniz sizin” (Tekin, 1997: 9).

Âşık Meryem

**Ocak:** Kelime birçok farklı manaya gelmekle birlikte şiirde ev, aile ve kişinin yaşıyıp yetiştiği yeri anlatmaktadır.

*“Düşmanda bulunur merdin koçağı*

*Darb ile ölene vurma bıçağı*

*Bizim ocağımız yetim ocağı*

*Zehirle söndürüp ballama beni”* (Alim, 2012: 234).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Oda:** Evde yaşamak için olanak sağlayan, oturmak, yatmak gibi işlevlerde daha çok kullanılan evin bölümleri.

*“Kaçma turnam kaçma avcı değilim*

*Çöller yakışığı ceranım gitme*

*Korkma benden can alıcı değilim*

*Ak odanın süsü meralım gitme”* (Başgöz, 1979: 37).

*Âşık Ali İzzet*

**Okul:** Günümüzde eğitim öğretim işlerinin topluca yapıldığı büyük bina, eski adıyla mektep.

Okul çeşitli bilgilerin okutulup öğretildiği yerdir. Okuma-yazmadan başlayarak bilime, sanata kadar eğitimin öğrenimin her aşaması okullarda gerçekleşir. Okul kelimesinin anlamı sonradan daha da genişlemiş daha başka alanlara da yayılmıştır. Ülkemizde her mahallede olduğu için mahalle mektebi, taştan yapıldığından ötürü ise taş mektepler yıllarca varlığını sürdürmüştür. Bu okullarda kız-erkek karışık ders alabildiği gibi ayrı ayrı da dersler alınabiliyordu. Günümüze geldiğimizde ise okullarda çocuklar en modern ve teknolojik imkânlarla eğitimlerini özel ve devlet okullarında almaktadırlar.

*“Amcası Hacer’e bir dua etsin,*

*Sınıfta birinci olası Hacer...*

**Okulu** bitirip yükseğe gitsin,

*Sevinip, şad olup gülesi Hacer...”* (Halaçoğlu, 1993: 52).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Okyanus:** Kıta parçalarını birbirinden ayıran, denizlerden büyük su kütesidir.

Dünya üzerinde üç okyanus vardır; Atlas Okyanusu, Büyük Okyanus, Hint Okyanusu. Bu okyanuslar dünya üzerinde yüzde yetmiş birlik bir alanı kapsarlar ve dünyamızın ihtiyacı olan oksijenin büyük bir kısmı bu okyanuslar içerisindeki yosunlar tarafından karşılanmaktadır

*“Yordu beni yıllar geçti genç çağım*

*Hiç karı kalkmayan dumanlı dağım*

**Okyanus** dibinde boğulacağım

*Denize ne desem göle ne desem”* (Kaya, 2010: 30).

*Âşık Coşari*

**Ordugâh:** Ordudaki askerlerin durup dinlendiği, konakladıkları yer.

*“Bez-i cân eden var işbu râhlarda*

*Nice tuzaklar var destigâhlarda*

*İkinci üçüncü ordugâhlarda*

*Vasfı kabul değil tufan göründü”* (Erkal, 2010: 503).

*Âşık Sümmânî*

**Orman:** Ağaçların sık ve fazla olduğu doğada geniş halde rastlanan alan.

Ormanlar, insanlığa sağlık ve estetik katkılar sunması yanında iktisadi bir kaynaktır aynı zamanda. Başlangıçta insanlar için günlük ihtiyaç kaynağı olan ormanlar, modern çağda artık yaşamın her alanında vazgeçilmez bir unsur oldu. Ormanlar, sadece maddi bir unsur değil, estetik bir olgu olarak öne çıkmaya da başladı

*“Kaftar küskü sinirlisen gıştarını şil eylerem*

**Ormanda** meşe sansarı çingülda çakal eylerem

*Ters pelenk yapılı gaban ağzı bağlı mal eylerem*

*Gâh atar sahraya düze gâh nahırda kâl eylerem”* (Aslan, 1992: 54).

*Çıldırli Âşık Şenlik*

**Otağ:** Genellikle Türk kültüründe rastlanılan büyük çadır.

Türklerde büyük ve görkemli hükümdar ya da başkomutan çadırıdır. Manas Destanı'nda birkaç yerde otağdan bahsedilir bu da otağ kültürünün Türklerde ne kadar uzun süredir olduğunu ispatlar niteliktedir.

Eski göçebe Türk yaşamında otağlar hanların gücünü yansıtan simgesel bir nitelik de taşırdı. Akın ve seferlerde, kışlak ve yaylak yerleşimlerinde dinlenme ve geceleme için kurulup çözülen otağlar hükümdarın ya da danışmanlarının çalışmalarını, resmi ilişkilerini ve özel yaşamlarını sürdürmelerine olanak verecek genişlikte, büyük ve süslü olurdu.

*“Bizim yaylanın kuşuna*

*Can dayanmaz ötüşüne*

*Serin yaylalar başına*

*Kuraydım **otağı** şimdi”* (Sakaoğlu, 1993: 87).

*Dadaloğlu*

**Otel:** Yolcu ve turistlere geceleme imkânı sağlamak, bunun yanında yemek, eğlence vb. hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş işletme (TDK, 2011: 1821).

Mekânsal bağlamın bir ucundan bakılırsa, modernizm, evlerden, konaklardan apartmana ve konuta geçiş süreci olduğu gibi, hanlardan, kervansaraylardan da otellere geçişin sürecidir. Hiç kuşku yok ki, şehir modernleşmesinin en tipik görüntülerinden biri otellerdir. Otel, cemaatin değil, bireyin; yerlinin değil yabancıların mekânıdır. Hanların, kervansarayların, mekânın geçici misafirlerini tanıştıran yapısı, bağımsız odalarla kaybolmuştur. Otel, sadece şehre geçici olarak gelen insanların mekânı değildir. Şehrin içinde yaşayan, modernizmin “ev”lendiremediği ya da “evsiz” bıraktığı “şehirli yabancı”nın da mekânıdır (Narlı, 2014: 305).

*“Kahveler **oteller** dükkânlar açtım*

*Kaçtı oğullarım şaşkırdım şaşkırdım*

*Sebeup avrat idi bahtına düştüm*

*Ya ilahi yandım avrat elinden”* (Düzgün, 1997: 194).

*Âşık Reyhani*

**Otlak:** Büyük ve küçükbaş hayvanların otlatıldığı yeşil alan ve meralık alana otlak denir

Kuru, yağışsız çöller ve sık, yağışlı ormanlar arasında kalan alanlar, genellikle; otlak olarak adlandırılırlar. Bu bölgelerde; ya tam yağışlı ya da tam kurak mevsimler görülür. Yağışlı mevsimde otlar çok çabuk büyür, çiçek açar ve tohum verir. Kurak mevsimde ise ölür veya büyümmez. Otun büyük bölümü toprağın altındadır. Yani; diğer bitkilere oranla, kuraklığa, yangına dayanıklıdır ve yine aynı zamanda hayvanların beslenmesi için ideal alanlardır.

*“Dağlar bu hususta olmuşum Ferhâd*

*Sizdedir o şîrîn kâmet-i şimşâd*

*Ya verin ya olun yek cihet berbâd*

*Ya savulun yâr **otlağı** görünsün”* (Sakaoğlu, 2016: 132).

*Bayburtlu Zihnî*

**Otogar:** Şehirler arası çalışan motorlu taşıtların yolcularını aldıkları ve indirdikleri yer (TDK, 2011: 1822).

*“**Otogarda** kimse kadim kalamaz*

*Arayanlar orda beni bulamaz*

*Kimse benim nasibimi alamaz*

*Herkes ektiğini biçecek bir gün”* (Gösterir, 2017: 98).

*Âşık Hicabî*

**Ova:** Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlük yazı (TDK, 2011: 1826).

Ovalar akarsuların taşıdığı alüvyonların birikmesi sonucu oluştuğu için verimli topraklardır. Tarım faaliyetleri için oldukça elverişli olduğundan bu bölgelerde yerleşim de buna bağlı olarak çoktur. Maden suları ve sıcak su kaynakları yönünden zengindirler.

“Turâba garkolmuş yerededir yüzü

Arzulayıp akar Karadeniz’i

Cemreler düştükçe sökülür buzu

**Ovalara çıkar seli Tuna’nın**” (Kabaklı, 2006: 53).

Öksüz Âşık

**Oymak:** İzçilerin durup çadır kurduğu orada dinlenip karınlarını doyurdukları yer.

“Kalbi mahzun olanların

Görek diye evenlerin

Dadaloğlu beylerinin

Sis’tedir **oymağı** şimdi” (Sakaoğlu, 1993: 87).

Dadaloğlu

-P-

**Park:** Bir yerleşme merkezinde halkın gezip hava alması için düzenlenmiş ağaçlı ve çiçekli büyük bahçe (TDK, 2011: 1889).

Âşıklar günlük hayatta yaşadıkları olayları da şiirlerine bir anda nakşedebilirler. Âşığımız doğup büyüdüğü yerin güzelliklerinin yanında, bulunduğu ünlü parkı da şiirinde zikretmiştir.

“Alaaddin **parkın** seyran ederken,

İki güzel gördüm çalgı çalıyor.

Gezip etrafını devran ederken,

Hep gelen eğlenip orda kalıyor.” (Sakaoğlu, 2014: 565).

Âşık Mehmet

**Pavyon:** Genellikle geç saatlerde açılıp sabaha doğru kapatılan içkili eğlence mekânı.

*“Arada gariřih rüya görirem*

*Hele boş kafaya hayra yorirem*

*Nerde **pavyon** görsem orda durirem*

*Sağa sola bahir hemen dalirem” (Düzgün, 1997: 169).*

*Âşık Reyhani*

**Pazar:** Satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer (TDK, 2011: 1904).

Farsça bazaar kelimesinden dilimize geçmiş olan pazar kelimesi dünyanın hemen hemen birçok yerinde bu manasıyla kullanılmaktadır. Bizim kültürümüzde pazar birçok sosyo-ekonomik sınıfın homojen bir şekilde karıştığı nadir mekânlardan biridir aslında, çünkü pazar alışverişi, hem ucuz hem taze malların sergilendiği; alıcıya sunulduğu bir yerdir ve hemen hemen her ev için geçerlidir.

Sokak alışverişi kültürünün mabedi olan ve her türlü sesi, rengi, kokuyu içinde barındıran semt pazarları büyük, küçük her yaştan insanın uğrak yeri oluyor. Pazar alışverişi Türkiye’deki her evin vazgeçilmezidir. Haftanın belli günleri, belli semtlerde kurulan pazarlarda birçok farklı ürünü bulmak mümkün oluyor.

Semt pazarlarının Türk alışveriş kültüründeki en önemli yeri ise insanların kaynaştığı, selamlaştığı ve konuştuğu yerler olmasıdır. Her hafta düzenli olarak pazara giden kişiler bir süre sonra birbirlerini tanır ve konuşmaya, ilişkiler kurmaya başlarlar. Toplumsal kaynaşmanın ve milli bilincin oluştuğu mekânların başında pazarlar gelmektedir.

Bunun yanı sıra edebiyat ve tasavvufi düşünce içerisinde pazar, tasavvufî ıstılahta ise İlahi nurların ortaya çıktığı yerdir. Kesret ve tefrika mertebesidir. Bu terim “aşk pazarı” ve “melâmet pazarı” şeklinde de kullanılır. Aşk pazarı Allah aşkından düşen kişiyi, melâmet pazarı da çile ve belaları ifade eder. Pazarda bir dükkân açmak için nasıl sermaye gerekiyorsa aşka ulaşmak için de çile ve belalara katlanmak gerektir (Cebecioğlu, 2005: 499).

“Sanki Türkiye’ye biz yeni geldik,  
Sarsıldı milletim bilmem ne olduk,  
Çarşıda, **pazarda** gezemez olduk,  
Patates, portakal, muza zam geldi...” (Halaçoğlu, 1993: 71).

Âşık Mehmet Halaçoğlu

**Peg:** Eskiden evin veya bir inşaatın bulunduğu viran arsa anlamına gelmektedir, bazen ise Anadolu’da çöplük anlamıyla da kullanılmaktadır.

“Evini terk etsin eşin,  
Tavuk gibi çöpte deşin,  
**Peglerde** çürüsün leşin,  
Bir hasır geren olmasın.” (Kolukisa, 2016: 159).

Âşık Cinasî

**Penâh:** Bir kelime ile birleştiğinde kullanılan kelimenin de anlamına göre sığınlan, korunulan yer manası katar. Bu sebepten ötürü mekân olarak da algılanabilir.

“Gel Dertli’ye cefa eyleme şâhım  
Semâda melekler duymasın âhım  
Kible-gâhım secde-gâhım **penâhım**  
İki kaşın arasındır sevdiğim” (Düzgün, 2011: 138).

Dertli

**Perdegâh:** Perde yeri veya sınır çizgisi manasına gelmektedir.

“Bu aşkın ezeli olmuştur nehar  
Sekiz **perdegâhtır** on iki pınar  
Hûb yığnağında sevmese bir yâr  
Canını od’lara yakar beyhude” (San, 1987: 82).

Âşık Hicrânî

**Pınar:** Suyun çıktığı yer, asıl kaynak.

*“Ağ gelin’in evi kalenin dibi*

*Cihanda bulunmaz Ağ gelin gibi*

*Altın tas elinde kalaylı kabı*

**Pınarın başında yuyarken gördüm”** (Alim, 2012: 229).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Pınarbaşı:** Çeşmenin etrafı, suyun bulunduğu kaynak yeri.

Yıllar öncesinde günümüzdeki gibi herkesin evinde çeşmeleri, aktıkça akan suları yoktu, buna benzer olarak modern şehirler, kentler de yoktu. İnsanlar sevdiklerini köyün veya kasabanın ortasındaki çeşmenin etrafında kabını yıkarken veya evlerine su doldurmaya geldiklerinde görürlermiş şair de şiirinde sevdiği kadını pınarbaşında uzun bir süre beklemesine karşın gelmediğini dolayısıyla onun tarafından sevilmediğini bize anlatmaktadır.

*“Sensin bu hallere düştüğüm neden*

*Aklaştı saçlarım büküldü beden*

**Pınarbaşında bekleye bekleye**

*Derler ki Coşari öldü geç kaldın”* (Kaya, 2010: 119).

*Âşık Coşari*

**Pingel:** Tavukların kümeslerde yumurtladıkları yer, folluk. Kümesin bir kısmı olarak bilinen pingel, Ermeni dilinden bizlere geçmiştir.

*“Birisine gidiş, birisine gel*

*Birisine kuvvet, birisine del*

*Çil horoza, çöplük, tavuğa pingel*

*Çürük yumurtaya zer nasip eyle”* (Aslan, 1979: 6).

*Âşık Gülhani*

**Plaj:** Genellikle denizlerin kıyısında insanların güneşlenme, eğlenme vb. aktiviteleri için düzenlenmiş su ile karanın birleştiği alan.

Plajlar, genel olarak, kıyı boyunca uzanan geniş kumluklarda yapılır. İnce kumlu kıyılar iri kumlu, çakıllı kıyılara tercih edilir. Bir deniz kıyısı plaj olarak seçilmeden önce suyunun derinliği de göz önünde bulundurulur. Birden derinleşen kıyılar, kayalıklar plaj yapılmaya elverişli değildir.

Günümüz plajlarında insanlar sadece denize girmek ve güneşlenmek için plajlara başvurmaz o bölgede kurulmuş olan tesislerde birçok ihtiyacını da karşılarlar. Denizin sığ olduğu yerde bulunan plajlarda, derinliğin olduğu yerler deniz üzerindeki şamandıralar yardımıyla işaretlenir. Bunların yanı sıra plajlarda her türlü boğulma tehdidine karşı cankurtaran bulunur ve yüksekçe bir kuleden plajdaki insanları seyreder.

*“Plaja gel de gör yazın*

*Açılsın şu paslı gözün*

*Sizde şalvar fistan uzun*

*Mini etek şal bilmezsin” (Artun, 1996: 84).*

*Âşık İmami*

**Puthâne:** Bazı ilkel toplumlarda özel güçleri olduğundan ötürü canlı veya cansız maddelere tapılırdı, bunların bulunduğu yere ise puthane denir.

*“Puthânelerin bânîsiyim yadigârımdır*

*Âyin-i hurâfât-ı Nasârâ eserimdir*

*Dünyâyı harâb eylerim âhir seferimdir*

*Deryâlar altın püskürdecek ma’rifetimden” (Alparslan, 2009: 73).*

*Âşık Mısdılı*

**-R-**

**Ravz:** Ağaçlı, çimenli yer, bahçe.

*“Seni buldum ben bu gece*

*Bu güller içinde bu **ravzda***

*Gonca güledir sevdam aşkım*

*Sendedir kement-i aşkım” (Baytan, 2016: 52).*

*Şair Mehmet Ali Efendi*

**Ravza:** Temiz bahçe demektir. Bu tâbir; Medine’de Mescid-i Nebevî’de Peygamber (a.s)’in kabri ile minberi arasındaki bölüme denir. Bir ev büyüklüğü kadar bir alandır. Peygamber (a.s), “*Evimle minberim arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir.*” demiştir.

*“Âşık uğrunda yana,*

**Ravza** *’ya yol dayana,*

*Ser küçük, sevda büyük,*

*Engelse yol da yana.”* (Kolukisa, 2016: 146).

*Âşık Cinasî*

**Riva:** Kıyı, sulu yer manasına gelen riva kelimesi, İstanbul’da deniz kenarında plaj ve kumsalı olan insanların eğlenme amacıyla gittikleri bir semttir. Şiirde de bu kelime her iki anlamıyla kullanılmış olabilir.

*“Konuşur mecliste böbürlenerek*

**Rivayla** *camie gider everek*

*Yalandan öksürür kibirlenerek*

*Leke sürer ehli kâmil irfana”* (Aslan, 1979: 4).

*Âşık Gülhani*

**Ruhban Okulu:** Hristiyan din adamı yetiştiren okula denir. Heybeliada’da açılan bu okul, döneminde birçok olayın başrolünü üstlenmiştir. Yıllar boyunca açılıp kapanan bu okulun mezunları ülkemizde din adamlığından daha çok siyaset ile ilgili şahıslar olmuşlardır. Şiirin bu dörtlüğünde ise âşık bu durumdan duyduğu endişeyi dile getirmektedir.

*“Denizer dertlidir gözleri dolu*

*Gösterdiler gence hep yanlış yolu*

*Yurdumda açtılar **ruhban okulu***

*Halen uyanmadı İslâm Dünyası.”* (Yardımcı, 2007: 178).

*Âşık Muhlis*

**Rûy-i Zemin:** Yeryüzü.

*“Haçan ki emrolur Melekü’l-Mevte*

*Ne ayrı ne yılı ne günü gözler*

*Emr-i Huda birdir **rûy-i zeminde***

*Ne takdir ne nesil ne sin’i gözler”* (Zeyrek, 2001: 43).

*Âşık Mazlûmî*

-S-

**Sağlık Ocağı:** Mahalle, köy gibi şehirden uzak kesimlerde devletin eliyle o alana kurulmuş, küçük çaplı sağlık hizmeti veren bina.

Sağlık ocakları; hastaneler kadar personel, donanım ve kaynağa sahip olmayan hizmetlerini bölgesel olarak veren sağlık hizmet kurumlarıdır. Günümüzde ise haftanın bir günü belli köylere giden sağlık ocağı doktorları; orada sağlık ihtiyacı duyan hastalara şifa olmaktadır.

*“Üç yüz nüfuslu köyümde olmayınca tek bebe*

*Küçük **sağlık ocağını** terk etti gitti ebe*

*Öğretmenler hep sürgünde kalmayınca talebe*

*Antika karatahtayla üç beş de sıra kaldı”* (Kaya, 2010: 73).

*Âşık Coşari*

**Sahil:** Kara parçasının deniz, ırmak, göl vb. su kütleleriyle birleştiği yer.

*“Aşıkların derdi boyundan aşkın*

*Kalkar dev dalgalar **sahilden** taşkın*

*Duramaz yerinde dolaşır şaşkın*

*Kaçar sağa sola koşar Engüni”* (Kaya, 2010: 46).

*Âşık Coşari*

**Sahra:** Bkz. Çöl.

*“Deli gönül abdaal olmuş kışta birdir yazda bir*

*Dolanır bağı **sahrayı** çöl de birdir düz de bir*

*Gönül arar sevgisini düşmüşem ah-u zara*

*Bütün dünya benim olsa çoh da birdir az da bir” (Aslan, 1992: 30).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Salon:** 1 Bir evde konukları ağırlamakta kullanılan en geniş oda. 2. Toplantıların, kutlamaların, gösterilerin yapıldığı geniş yer (TDK, 2011: 2021).

Şiirde beyzâdelerin yaya olarak yürütmesi; salon beyefendisi diye tabir edilen eğlencelerden, toplantılardan uzak kalmayan zengin kesim ima edilmiş olabilir, bu yüzden de kelimenin her iki anlamına da bakma gereği duyduk.

*“Dumanlı dağları yelken bürüyor*

*Kar ile makine cenge giriyor*

*İndi beyzâdeler yayan yürüyor*

**Salonlar içinde hastalar kaldı” (Alim, 2012: 201).**

*Âşık Seyit Yalçın*

**Sanayi:** Bu kelimenin asıl anlamı bir mekâna işaret etmese de şiirde sanayinin yoğun olarak yer aldığı bölgeyi anlatmaktadır.

Şiirde ise; geçmişteki dağ bayır olan yerlerin beşeriyet ve nüfusun etkisiyle birer birer doğallığını yitirerek beton yığınları hâline dönmesini eleştirirken günümüzü de Karacaoğlan’a şikayet etmektedir.

*“Alo Karac’Oğlan alo*

*Gel gör şimdi ne hâl oldu,*

*Gezip dolaştığın yerler,*

**Sanayi, barajla doldu.” (Sakaoğlu, 2014: 82).**

*Âşık Murat Coşkun*

**Santral:** Şehirdeki telefonların bağlı bulundukları merkezi bina yapısı.

Telefon santrali, genel olarak birçok telefonun bir merkeze bağlı olarak aralarında iletişim sürekliliğini sağlamak amacıyla geliştirilmiş olup gelen ve giden aramaları otomatik olarak yönlendiren sistemlerin bütünüdür.

Santraller ilk üretildiklerinde elle çalışıyorlardı kişi santrali arayıp konuşmak istediği kişiyi veya numarayı beyan ettikten sonra operatördeki kişinin yardımıyla konuşmasını gerçekleştirebiliyordu.

*“Yetimî kardeşçe severdi seni,*

*Kendine bir dünya kurmuştun yeni,*

**Santral**de bulduk o nazik bedeni,

*Havuzda bir tutam saçtın Mehlika.”* (Gündoğdu, 2016: 175).

*Yusufelili Yetimî*

**Saray:** İçinde çokça bölümleri, odaları bulunan devletin başındaki kişinin veya hükümdarın ikamet ettiği yer.

*“İstemem dünyada köşkû, **saray**ı*

*Din-iman yoldaş ver savam sırayı*

*Süleyman kazandı suyu karayı*

*Sonra dönüp seyredene kalmadı”* (Alim, 2012: 81).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Sarbistan:** Dik ve çıkılması, geçilmesi zor olan dağlık, kayalık yer.

*“Başıma konalı bu hicran tacı*

*Her derde getirsem türlü ilacı*

*Sözüm altun olsa dişlerim inci*

*Yene **sarbistanda** kayalık derler”* (San, 1987: 111).

*Âşık Hicrânî*

**Sarp:** Tırmanılması zor olan dik yer.

Pir Sultan'ın şiirinde de görüldüğü gibi zor yollar, aşılmaz dağlar âşık için zor gelmez. O yolda çekilen acı tasavvuf dilinde şerbet olarak sofralarına konmaktadır. Sabretmek ve tevekkülde bulunarak bu yolda ilerlemek tasavvufun, Hak dostu olabilmenin inceliklerindendir.

*“Pir Sultan ’ım eydür, niyazım Hak’dan*

*Sensin cümlemizi yoktan var eden*

*Âşıklar usanmaz bayırdan **sarptan***

*Erenler yol kurmuş, yola gideriz” (Öztelli, 1983: 362).*

*Pir Sultan Abdal*

**Sayvan:** Evlere bitişik, önü açık, direkler üzerine çekilen dam saçağı gibi düz veya eğimli örtü (TDK, 2011: 2050).

Köy ve kasaba gibi kırsalda hayvancılık için gerekli olan otların saklandığı veya muhafazası için gerekli olan yer için de sayvan kelimesi kullanılabilir. Doğanın koşullarından korumak için ahır veya ev gibi yerleşim yerlerinin hemen bitişiğinde görmeye alışkın olduğumuz bu yer birkaç yüksek tahta sıruk ve üzerine örtülen bir örtüden ibarettir.

*“Yağmur yağar, yeşil otlar bitirir*

*Yel estikçe rayihasın getirir*

*Sarı çiçek **sayvan** kurmuş oturur*

*Çimeni leylâğa karışan dağlar.” (Kabaklı, 2006: 42).*

*Karacaoğlan*

**Saz:** Genellikle suda veya suların yakınlarında yetişen bir bitkidir. Şiirde ise bunların çokça bulunduğu sazlık veya orman gibi anlamlar çıkmaktadır.

Sığ göllerde çok geniş alanları kaplarken, derin göllerde yalnızca kıyılarda gelişme olanağı bulurlar. Bazı göller de, göl niteliğini kaybetmiş oldukları için, sazlık olarak isimlendirilir. Sazlar genellikle tatlı suların bulunduğu yerlerde yetişirler çünkü tuz faktörü

sazlık alan oluşması için sıkıntılı bir durumdur. Tuzun çok olduğu yerlerde sazlığın bulunması zordur.

*“Biz de gezer idik irfanda sazda*

*Bile bulunurduk cemde niyazda*

*Bize de gel oldu kanlı Sivas’da*

*Hızır Paşa bizi asdı bulunmaz” (Öztelli, 1983: 208).*

*Pir Sultan Abdal*

**Secdegâh:** Secde, yere kapanmak, yüzü yere sürmek gibi anlamları içinde barındırır gâh ise yer manası katmasından dolayı “*secde yeri*” anlamı çıkmaktadır.

*Kur’ân-ı Kerim’de secde kelimesi, hem ıstılah anlamında, hem de sözlük manasına uygun olarak itaat etmek, boyun eğmek anlamında kullanılmıştır. Yüce Allah, “Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah’a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.” (Hac, 22/18). İstılah manasında, Allah’a ibadet etmek maksadıyla alnı yere koymak namaz içerisinde ve müstakil olmak üzere ikiye ayrılır (Karaman ve diğ., 2009: 508-509).*

*“Göz açıp dünyaya geldiğim zamân*

*Bu dilime geldi zikr-i lâilâh*

*Aşk imâmdır bana gönül cemâat*

*Dost eteği Kâbe her dem **secde-gâh**” (Düzgün, 2011: 90).*

*Dertli*

**Sefa Merve:** Hz İbrahim’in karısı Hz. Hacer, bebeği Hz. İsmail ile beraber Sefa ve Merve tepeleri arasında kalmış devamında sıcağın otürü daha bebek olan Hz. İsmail’e süt veya su gerekliliği. Hiçbir medeniyet izi ve insanın bulunmadığı yerde Hz. Hacer, bebeğinin susuzluğunun verdiği panikle bir sağa bir sola koşmaya başlamış. Hz. Cebrail Hz. Hacer’i durdurup zezem suyunun çıktığı yeri göstermiş ve devamında Hz. İsmail ve Hz. Hacer hayatta kalmıştır. Günümüzde de Hac görevi yerine getirilirken Sefa ve Merve tepeleri arasında Sefa’dan başlayarak dört gidiş, üç geliş olmak üzere yedi kez bu tepeler

arasında say denilen yürüyüş yapılmaktadır, bu olayın hatırlanması, Hac ibadeti için önemli zorunluluklardan biridir.

*“Hacer ana sahasında,*

*İçtik zembem tasında*

**Sefa Merve** arasında

*Hızlı tutuk varışları”* (Bahadır, 2015a: 76).

*Âşık Kevserî*

**Sehergâh:** Sabahları güneşin ilk ışıklarının olduğu yer.

*“Matlaından doğar dilber sehergâh*

*Cemâline mihr-i dırahşan pes der*

*Hâtem-i la’lini hıfz ide Allah*

*Şevket-i hüsnüne Süleyman pes der”* (Elçin, 1998: 312).

*Gevherî*

**Seki:** Evlerde evin en çok oturulan yerine yapılmış olan yüksekçe oturma yeri, eskiden daha çok kullanılsa da şimdilerde de Anadolu’nun kırsal kesimlerinde görmek mümkündür. Divan kelimesiyle benzer bir şekilde dilde kullanılmaktadır.

*“Nisan ayı seyre çıkar dadaşlar*

*Rüzgâr sakinleşir yolcu yavaşlar*

*Sultan sekisinde ötüşür kuşlar*

*Telli turna oldu kulun Eyerdağ”* (Düzgün, 1997: 113).

*Âşık Reyhani*

**Sema:** Hava, gökyüzü ve gök gibi anlamları içerisinde barındırır. Sonsuzluğa giden bir yolun ilk başlangıcı olarak görülen sema insanoğlunun dua ritüellerinde de yerini almıştır eller hep semadadır. Gökyüzü kutsal görülmekle birlikte bulutların, özgür kuşların da mekânıdır. Gündüz açık havalarda maviliğiyle ferahlığı simgelerken de geceleri de yıldızların ve ayın bulunduğu bir yerdir.

“Şeyhim İhramcızade

İhvan ardına **sema**

Pir Geylanî’ye eşti

Hak emrine amade” (Alim, 2012: 256).

Âşık Seyit Yalçın

**Semt-i Dilâra:** Sevgilinin olduğu yer kastedilmektedir. Klasik edebiyatta sıkça gördüğümüz sevgilinin köyü bu şiirde ise semt olarak karşımıza çıkmıştır. Bunun nedeni ise şiirler arasında yüzyıl farkları ve dolayısıyla şehir yapılaşmalarındaki gelişimler etkili olmuştur.

“Ruhsat virilür **semt-i dilâraya** bu bir mah

Cânân ile vuslat demidir siz olun agâh

Zeyn-itti şükûfeyle kamu yer yüzün Allah

Âşıklara ancak bu demin seyri ilâzım” (Halıcı, 1982: 52).

Âşık Şem’î

**Sera:** Sebze ve meyvelerin yetiştirildiği ve hava şartlarına karşı korunduğu cam ve naylonla kaplı yer (TDK, 2011: 2068).

“Bülbül deresi’nde bülbülün sesi

Çiçek Dağı sanki bir gül **serası**

Göz göz olmuş iken halkın yâresi

Sarıldığı yerdir başkent Ankara” (İvgin, 2004: 62).

Âşık Yoksul Derviş

**Seyrangâh:** İzleme, eğlenme ve gezme yeri.

“Daha **seyrangâha** çıkamaz mısın

Çıkıp da bağlara bakamaz mısın

Kaldırsam ayağa kalkamaz mısın

Ver bana tutayım, ellerin hani?” (Kabaklı, 2006: 160).

Kağızmanlı Hıfzı

**Sığınak:** Genellikle doğal afetler ve bazen de savaşlar nedeniyle insanların kendini korumalarını sağlayan, çoğunlukla yeraltında olan güvenli, sığınılacak yer.

İnsanoğlu bugüne kadar korunma ve barınma ihtiyacı duymuştur. Doğal veya beşeri sebeplerle de bu korunma ve barınma mekânlarından uzak kalmak zorunluluğuna düşmüştür. Bunlardan ders alınarak insanlar günümüzde apartmanlarının altına veya evlerinin yanlarına yerin altında sığınaklar inşa etmişlerdir. Bu mekânlar uzun süreli bir yoksunluk hâli düşünülerek içlerinde haftalarca yetebilecek yiyecek ve su bulundurma dışında telefon, elektrik gibi teknolojik koşullar da sağlamaktadır.

Şiirde ise sığınak kelimesi; kişinin ölümünden sonra indirildiği, dünyanın bütün dertlerinden arınmış insanın mezarını temsil eder. Zaman zaman şiirlerde karşımıza çıkan anne karnının korunaklı yapısı bu kez de kabir için kullanılmıştır ve bunda Hakk’a teslimiyetin etkisi de apaçık görülmektedir.

*“Tabi herkes binecekmiş*

*Dört kaptanlı o gemiye*

*Bir sığnağa inecekmiş*

*Dört tarafı toprak duvar”* (Taşlıova, 1990: 24).

*Âşık Şeref Taşlıova*

**Sıla:** Gurbetteki bir kimse için doğup büyüdüğü ve özlediği yer (TDK, 2011: 2095).

*“Gönül arzuladı kaşı karayı*

*Sevdiceğim senle açtık arayı*

*Bak sonunda terk eyledi sılayı*

*Sonu Bahattin’i delirtti gitti.”* (Alparslan, 2012: 51).

*Âşık Bahattin Kılıç*

**Sılayı Rahim:** İnsanın ana babasını ziyaret etmesi ve onların bulunduğu yer anlamına gelir. Hatta sılayı rahimi ziyaret etmeyenin amellerinin kabul olunmayacağı da bir hadiste Peygamberimiz tarafından söylenmiştir.

*“Halaçoğlum burda bitsin sözümüz,*

*Kalsın Hürü, Yeter gelin kızımız,*

*Dede yurdun görmek idi arzumuz,*

*Biz sılayı rahîm kıldık efendim.”* (Halaçoğlu, 1993: 75).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Sınır Ötesi:** İki devlet arasındaki çizilmiş hudut boyuna sınır denir, sınır ötesi de başka ülkeleri, başka toprakları anlatmak için kullanılan bir kelimedir.

*“Bugün oldu bizim mutlu günümüz,*

*Şerefli bir geçmiş idi dünümüz,*

***Sınır ötesini** aştı ünümüz,*

*Ne mutlu bize, Köy Enstitüliyüz.”* (Gündoğdu, 2016: 50).

*Yusufelili Yetimî*

**Sırça Saray:** Sırça kelime anlamı olarak cam demektir, Kendini sosyallikten, toplumdan ayrı tutan ve insanlardan kaçan kişinin kendi içerisinde oluşturup yaşadığı dünyaya ise sırça saray denmektedir.

*“Hak ile Hak olur oturamazsın*

*Gönül ele alıp getiremezsin*

*Gönül **sırça saray**, yetiremezsin*

*Benden sana emanet, değme gönle”* (Öztelli, 1983: 244).

*Pir Sultan Abdal*

**Sin:** Ölülerin gömüldüğü yer, mezar.

*“Ortaya koyup tüm cesaretimi,*

*Öğütler veririm dertli Yetimî,*

***Sinde** yılan-çıyan yerken etimi,*

*Merteklerdir örtüm, döşek yün değil.”* (Gündoğdu, 2016: 71).

*Yusufelili Yetimî*

**Sina:** Arap Yarımadası'nın Mısır ile birleştiği yerde bir müselles (üçgen) teşkil eden yarımada. İsrailoğulları Hz. Mûsâ ile kırk sene yol bulamayıp burada dolaşmışlar ve Hz. Mûsâ buradaki Tûr-i Sinâ'da Allah'ın hitâbına nâil olmuştur (Devellioğlu, 2010: 1114).

*“Buldun şahlar şahını*

*Göster bize rahını*

*İhvan gözler Şeyhini*

*Sevgim kaldı Sina'da”* (Alim, 2012: 256).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Sinema:** Filmlerin izlenmesi maksadıyla geniş toplulukları içine alabilen ve onlar için gerekli imkânları sunan kapalı gösteri alanıdır.

Şiir üzerinden bu kelimeye bakılacak olursa eski dönemlerde sinema hem sevgililerin hem arkadaşların boş zamanlarında gidip eğlenebildiği nadir mekânların başında gelmekteydi. Zamanın ve eğlence alışkanlıklarının daha üst bir perdeye ulaşması sonucu sinemanın eski önemini yitirmesine değinilmiştir.

*“Sinemadan hoşlanmıyom pavyon olsun bar olsun*

*Uzun saçlı delikanlı teklif etsin yar olsun*

*Ay kardeşim pantolonum geniş olmuş dar olsun*

*Meyhaneden koca seçen melunlar haline bak”* (Altınkaynak, 2019: 245).

*Âşık Bahattin Yıldızoğlu*

**Sirk:** İnsanların eğlenmesi maksadıyla içinde insan ve hayvanların gösteri yaptıkları, taşınabilen kapalı yer.

Sirkler yüzyıllardan beri insanoğlunun eğlenebilmesi için performans hayatına devam etmektedir. Sirklerde pek çok farklı alanda şovlar sergilenmektedir ve insanların görsel bir keyif alabilmeleri hedeflenmektedir. Sirklerde akrobatlar, palyaçolar, illüzyonistler ve hayvanlar tarafından birtakım şovlar gerçekleştirilir. Sirkler genelde büyükçe bir çadırıdır ve gittikleri yerlerde birkaç hafta kaldıktan sonra farklı bir kente doğru yol alırlar.

*“İşler imiş çarkların*

*Otuzların kırkların*

*Aç kalır bu **sirklerin***

*Ayısı olmayanlar”* (Kaya, 2010: 97).

*Âşık Coşari*

**Siper:** Savaşlarda askerlerin kendilerini koruyabilmek maksadıyla kazılmış veya toprak setleri çekilmiş korunaklı yer.

Milletimizin savaşlarda bunca yıldır sırt verdiği, evi yerine koyduğu siperler harplerin en ateşli zamanlarında dinlenme ve korunma mekânı olarak mehmetçiğimize kucak açmıştır.

*“Er meydanlarından Ferhatlar gibi,*

***Siperden** sipere afatlar gibi,*

*Çakal sürüsünü bozkurtlar gibi,*

*Süreceğiz Allah izin verirse.”* (Kaya, 1997: 28).

*Âşık Hasan Coşarî*

**Sofra:** İnsanların yemeklerini yemek için başında toplandıkları yer.

Eskiden sofra kurulumunda yemek yenecek oda veya mutfakın ortasına sofra bezi serilir sonrasında ise sini veya yine sofra isimli dört ayaklı yuvarlak tahta üzerine yemekler konurdu. Geleneksel Türk sofra adabında sofraya oturmadan eller yıkanır, edepli bir şekilde oturulurdu. Başkalarıyla yenecekse herkesin sofraya oturması beklenir. Kültürümüz incelendiğinde yemek yenilen bu mekâna saygının fazla olması nimete ve insana verilen değerendir.

*“Âşık der ki cefasında,*

*Gönlü kaldı sefasında,*

*Ben o yârin **sofrasında**,*

*Ekmeğine aş olaydım.”* (Kafkasyalı, 1998: 159).

*Âşık Murat Çobanoğlu*

**Sokak:** Yanlarında ev ve dükkân gibi yerleşim yerleri bulunan dar ve kısa bir yoldan oluşan mekân.

Halk şiiirinde sokak, sevgilinin zorlukla görüleceği mekânlardan biridir. Aynı sokakta oturan sevgiliyi görmek için aşışın gözleri sokağın başına ve sonuna dikilir çünkü iki saniye dahi olsa sevgiliyi görmek âşık için yeterli olacaktır.

*“Ledün ilmi derler mahremi oldum.*

*Katre-i vücudun külzemi oldum.*

*Şu tıflı şî’arının meryemi oldum.*

*Geçtim o tenhaca sokaklardan.” (İvgin, Yardımcı, 1996: 52).*

*Zileli Âşık Ceyhunî*

**Stadyum:** Takım oyunları, atletizm karşılaşmaları ve çeşitli törenlerin yapılabilmesi, seyircilerin de bunları izleyebilmesi için elverişli oturma yerleri olan alan, stat (TDK, 2011: 2160-2161).

Stadyumlar eski Yunanlılardan dünya mirasına kalmış eserlerden biridir, olimpiyat geleneği sayesinde bu yapıyı inşa eden Yunanlılar, olimpiyat oyunlarının ilgi çekmesiyle beraber seyirci sayısının artması için daha geniş ve bol kapasiteli tribünler yapmaya başladılar. Günümüzde ise yüzbinlerce insanın spor izlemesi dışında birçok ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mega tesisler hâlinde varlıklarını sürdürmektedirler.

*“Tarihboyu yükseliyor şerefın,*

*Ata sporunun canı Kırkpınar.*

*Naralar yükselir boz bulutlara,*

*Mahşer ettin stadyumu Kırkpınar.” (Kaya, 1997: 91).*

*Âşık Hasan Coşarî*

**Sürgün:** Yaptığı bir suç veya hata nedeniyle kişinin belli bir yere veya belli bir yerin dışına sürüldüğü yer.

Hz. Âdem yaratıldığında Allah derhal meleklerle secde etmelerini emretmiş meleklerin hepsi secde etmiş fakat cinlerden olan yalnız meleklerin arasında ibadet eden iblis, Âdem’e kibirlenerek ve Allah’a da itaatsizlik yaparak ona secde etmemiştir. Allah

Hız. Âdem'e Havva isminde bir eş yaratır ve her ikisi cennette bulunurken şeytan onları tuzaga düşürme niyetindedir. Allah tarafından yaklaşılmaması yasaklanan ağaca yaklaşan Âdem ve eşi Havva, şeytana uydukları için cennetten kovulur ve dünyaya sürgün edilir, şiirin bu dörtlüğünde ise şair, özetlediğimiz hikâyeye atıfta bulunuyor.

*“Şeytan yığvasıyla yolunu şaşan*

*Mevlam **sürgün** edif cennetden düşen*

*Eraset'de Havva ile görüşen*

*Adem ata peygamberi neyledin.” (Aslan, 1992: 183).*

*Çıldırli Âşık Şenlik*

**Sütunsuz Kubbe:** Gökyüzü.

*“Ezzi bir sensen Mevlâm*

*Bir nur bir sensen Mevlâm*

*Bu **sütunsuz kubbenin***

*Zaptı bir sensen Mevlâm” (Aslan, 1992: 45).*

*Çıldırli Âşık Şenlik*

-Ş-

**Şar:** Belde, kent.

*“Biz kimseye kin tutmayız*

*Ağyar dahi dosttur bize*

*Kanda ıssızlık var ise*

*Mahalle vü **şardır** bize” (Yağcı, 2011: 155).*

*Yunus Emre*

**Şark:** Doğu. Dünya asırlar boyunca medeniyet olarak doğuyu ve batıyı ön planda tutmuştur. Bu süreçler boyunca da birbirlerinden farklılıkları konuşulmuştur. Bu kültürlerin farklılıkları beraberinde zıtlıkları da yanında getirmiştir. Pusulanın iki zıt

kutbunda yer alan doğu ve batı elbette ki zıtlıkları da barındıracaktır. Şiirde şark kelimesi ile doğunun sıcakkanlı ve İslamiyet'in etkisiyle huzur bulmuş kalplerin olduğu beldeler ele alınmış ek olarak garp kelimesi ile kullanımıyla beraber anlama bir genişlik katılmıştır ve büyük bir coğrafya kastedilmiştir.

*“Kalbine doldurmuş ilahi gurbi*

*Deryadan ummandan coşkundur harkı*

*Cevherle doldurmuş **şark** ile garbı*

*Sarraflar namına tel açtı gitti” (Alim, 2012: 90).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Şato:** Avrupa'da soylu kimselerin oturduğu, çevresi hendek, sur ve kulelerle çevrili konak (TDK, 2011: 2209).

*“Saray, **şato**, villa, kale beylerin oynucağı*

*Bülbülle gül, hârla diken tamamlamış bir bağı*

*Âlim, ârif, kâmil, eren fark etmiş olacağı*

*Dalak, böbrek, ciğerle kalp sinenin içindedir” (Yardımcı, 2007: 271).*

*Âşık Divani*

**Şehir:** Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site (TDK, 2011: 2211).

Kimi şairler, şehri, doğal ve sıradan yaşamakların mekânı olarak görürler. Şehri, insanda güzellik ve uyum düşüncesi uyandıran manzaralar olarak gösteren şairler olduğu gibi; yoksulların ve varlıklıların uyumsuzluk içinde yaşadıkları bir çatışma alanı olarak gören şairler de vardır. Bazı şiirlerde, şehir, insanı bireyleştiren ve özgürleştiren yer olarak görünürken; bazı şiirlerde, insanî değerleri yiyip bitiren yok edici bir mekân olarak görünür (Narlı, 2014: 172).

Örnek olarak verdiğimiz dörtlükte ise yine şehrin yıkıcı, yok edici etkisi devamında gelen modernizmin şehirden köye sıçrayışını görüyoruz. Şair de bunun karşısında bir cephe aldığı, karşı durduğu tutumu görmekteyiz.

*“Asıllar bozuldu **şehir**de köyde*

*Kardeş kardeşine ok atar yayda*

*Bütün dünya senin olsa ne fayda*

*Hesap var soru var mahşer yerinde” (Alim, 2012: 79).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Şehitlik:** Şehitlerin gömüldüğü mezarlık, meşhet (TDK, 2011: 2212).

*“Ballı ’nın üstünden doğan bir güneş,*

*Karadeniz ’e mi battı Ardanuç?*

*Çevremizde bulunmazdı emsali eşi,*

*Yoksa **şehitlik** mi yuttu Ardanuç?” (Bahadır, 2016: 50).*

*Âşık Engünî*

**Şehristan:** Büyük şehir. Tarih boyunca dünya nüfusunun çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamıştır. Ülkemizde de yakın tarihlere kadar kırsal nüfus kent nüfusundan daha fazlaydı. Teknoloji ve olanakların gelişmesiyle şehirler büyüdü ve bir cazibe merkezi hâline geldi. Kırsal insanının olanaksızlıkları ve iş sıkıntısı sebebiyle şehirlere göçü başladı ve yıldan yıla artmaya devam etti. Bu göç dalgası ile beraber şehirlerin nüfusu arttı ve yeni yeni binalar kurulmaya başladı. Şair de belli bir süre sonra gittiği küçük şehirlerin büyüdüklerini ve günümüzde kullanılan mega kent kelimesiyle yakın anlam taşıyan şehristan olduklarını şaşkın bir dille bizlere iletiyor.

*“Seksen üç tarihte aydınlık geldi*

*Adliniz defterden silinmez beyler*

*Dört evli karyeler **şehristan** oldu*

*Zannetmem bu ihsan bilinmez beyler” (Alim,2012: 179).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Şekeristan:** Şekerden kasıt şeker kamışıdır, -istan kelimesi de yer ve mekân anlamı katmasından dolayı aslından biraz daha farklı olarak şeker kamışının yetiştiği alanı, tarlayı

kastetmektedir. Şeker kamışı türünün özelliği olarak, çok fazla uzayabilen bir bitkidir bu da adeta şekerden bir orman tasvirini şairin gözünde canlandırmasına sebep olacaktır.

*“Dost yüzünü gördü gözüm*

*Erenlere toprak yüzüm*

*Söz anlayana bu sözüm*

*Gerek şekeristan ola”* (Yağcı, 2011: 295).

*Yunus Emre*

**Şelale:** Büyük veya küçük bir akarsuyun belli bir yükseklikten aşağı doğru dökülmesidir, çağlayan olarak da bilinir.

Şelaleler suyun döküldüğü yer olan dev kazanı ile beraber izleme açısından insanlara çok hoş ve keyifli dakikalar sunan coğrafi yerlerden biridir. İçerisinde su barındırması nedeniyle hayat verici özelliği dışında görsel bir seyir zevkine de ortam hazırlamaktadır, bundan ötürü geçmişteki medeniyetlerin de bu yerlerin yakınlarına yerleşim yeri kurmalarına sebep olmuştur. Her yıl milyonlarca turist bu yerleri gezip görmek için seferlere katılmaktadırlar. Şelalede önemli olan suyun ne kadar yüksekten dev kazanına aktığıdır, buna bağlı olarak yükseklik ne kadar artarsa şelalenin ihtişamı ve cazibesi de o derece artmaktadır. Dünyanın en yüksekten akan şelalesi de Angel Şelalesidir.

*“Şu dağları birbirine bağlasam*

*Üzerinde bulut olup ağlasam*

*Bir şelale misalinde çağlasam*

*Akar gider deryalara suyumuz”* (Atılğan, 1998: 36).

*Âşık Dertli Kâzım*

**Şems:** Güneş. Dünyayı sıcaklığı ve aydınlığıyla hayata bağlayan gök cisimidir. Edebiyatımızda ise genel olarak sevgili, etrafa parlaklık saçmasından dolayı güneşe benzetilmiştir. Güneş; dünya için en büyük enerji kaynağıdır. Aynı zamanda yaşamın devamlılığı için olmazsa olmaz bir yapıdır. Güneşin oldukça büyük potansiyele sahip enerjisi, hem bitkiler hem de insanlar için oldukça önemlidir, bütün iklim ve hava olaylarının gerçekleşmesinde en önemli rolleri oynamaktadır.

Şiirde Allah'ın güneşi yaratması devamında bir damla sudan insanoğlunun hayata göz açması dünyaya hükmeden şahlar haline gelmeleri bize bir zıtlığı da göstermektedir. Galaksinin en büyük gök cismi olan Güneş ve bir suyun en ufak hâli olan damlanın Allah'ın elinde olduğu “ol” diyerek oldurması yani, El- Hâlık ism-i celiliyle tecelli etmesi; insanoğlunun kendi selâmeti için tevekkül ve dua ile baş eğmesi gerektiğinin nasihatini alıyoruz.

*“Yoktan verdin gökten şems ü mahları*

*Yerde kalmaz mazlum kulun ahları*

*Tek bir damla sudan verdin şahları*

*Şah-ı Hünkâr beni sana yâr eyle”* (Alim, 2012: 77).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Şifahane:** Bkz. Hastane.

*“Etrafa açıldı şifahaneler*

*Hemi medreseler kütüphaneler*

*Yapıldı her yana hamamlar hanlar*

*İşte Karacahmet Sultan dediler”* (İvgin, 2004: 34).

*Âşık Yoksul Derviş*

**Şirket:** İki veya daha fazla kişinin ticaret yapabilmek için sermaye, iş gücü, vb. şeylerini birleştirdikleri ortaklık, şiirde ise bu ortaklık bütününden ziyâde bir mekân öne çıkmaktadır. Bu da bu ortaklığın ve ticaretin yapıldığı kuruluşun yeri, binası kastedilmektedir.

*“Avşarören atmış cami temeli*

*Şirketten gayretli hocalar da var*

*Kul olan Hak için işler ameli*

*Ol mübarek Cuma gecelerde var”* (Alim, 2012: 187).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Tabiat:** Doğa. Arapça menşeli olan bu kelime dışardaki canlı veya cansız varlıkların tümünü ve beraberinde bulundukları mekânı da kapsar. Âşıklar yüzyıllarca kendi memleketini bırakıp farklı köy ve kasabalara kendi maharetlerini, ilimlerini göstermek maksadıyla geziler halinde yaşayışlarını sürdürmüşlerdir. Bazen yaya bazen ise belli bir yük hayvanı ile yollara düşen âşıklar gezip gördüğü bu doğal mekânın güzelliğine de bir yandan hayran kalmışlardır. Şiirlerde çokça karşımıza çıkan tabiat, çeşitli tasvirlerle şiirlerde varlığını devam ettirmiştir.

*“Geniştir bu dünya incitmez bir kuş*

*Dolanıp dikene gelme yola gel*

*Düşün **tabiatı** yaratan kimmiş*

*Şahlar şahıdır o arzuhale gel” (Alim, 2012: 118).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Tabya:** Bir bölgeyi savunmak için yapılan ve silahlarla güçlendirilen yapı (TDK, 2011: 2240).

Yerleşim yerlerinden uzakta önemli stratejik tepeler üzerine kurulan tabyalarda, yalnızca askerin konaklamasına elverişli barınaklar ve istihkâmlar bulunmaktadır. Mimari olarak ta diğer askeri yapılardan farklılık gösteren tabyalar, kısmen toprağa gömülü olup uzaktan fark edilmeleri zordur. Düşman saldırılarına karşı ilk müdahale edecek askeri kuvvet bu tabyalarda mevzilenmiştir. Ülkemizde Kars ve Erzurum tabyaları düşman işgaline karşı gelmiş, hâlen daha turizm anlamında önemli tabyalardandır.

*“Savaşın başladı tipide karda*

*Allah sesi yankı yaptı dağlarda*

*Düşmanın topunu **tabyalarda***

*Yumrukla devirdin koca Erzurum” (Aslan, 1979: 54).*

*Âşık Gülhani*

**Tahtessera:** Toprak altı, mezar. Kur’ân’da Karun’un zenginliğinden bahsedilir. Karun, fakir bir adamdır ve bir vesile ile simya ilmini öğrenerek zenginleşmeye başlar.

İyice artan zenginliği namı çeşitli coğrafyalara yayılmıştır. İbadetlerini yerine getiren Karun, zenginliği sonrası ibadeti bırakır devamında da bütün mal ve mülkünün kendisinin eseri olduğunu söyler. Hz. Musa'ya dahi karşı gelen Karun Allah'ın Hz. Musa'ya verdiği güçle olduğu yerde malı, mülkü ve adamlarıyla beraber toprağa gömülürler. İşte dünya hayatında böyle bir gaflet içinde ömrünü tüketip, ahiret için hazırlıkta bulunmayanlar bu akıbetle karşılaşabilirler düşüncesi Yunus Emre'nin şiirinde de Karun'un yerin altına nasıl bir anda indiğiyle beraber örneklendirilmiştir.

*“Tez indirirler*

***Tahtesseraya***

*Bir karun gibi*

*Dünya kovarı”* (Yağcı, 2011: 88).

*Yunus Emre*

**Tahtgâh:** Kralların, hükümdarların, padişahların koltuğu, oturdukları makama taht denir, yine “-gah” ekiyle birlikte bir yer anlamı ortaya çıkmaktadır. Devletin başındaki kişi her daim başkentte olduğundan ötürü tahtın olduğu yerden kasıt da başkenttir.

*“O şehrin nedendir râhı*

*Nedendir şemsi ve mâhı*

*Mazbûttur onun tahtgâhı*

*Sultânı ona hû diyer”* (Erkal, 2010: 419).

*Âşık Sümmânî*

**Tahtı Zemin:** Toprağın altı, mezar.

*“Dört kitaptır yüz de suhuf hamdülillah bilmişem*

*Yedi derya kâfi gelmez bahr ummana dalmışam*

*Kızıl Öküüzün adıdır gökte yok yerde ola*

***Tahtı zemin*** meskânıdır o mekânda bilmişem” (Aslan, 1992: 111).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Talimgâh:** Çeşitli uzmanlık dallarına gerekli olan uzman, öğretici vb. ni yetiştirmek amacıyla uygulamalı olarak eğitim ve öğretim vermek için oluşturulmuş askerî kuruluş (TDK, 2011: 2255).

*“Dayanamam hasretine ahına*

*Seni ısmarladım şahlar şahına*

*Temel taburunun talimgâhına*

*Sıtkı hulus ile giresin yavrum” (Aslan, 1979: 110).*

*Âşık Gülhani*

**Tandır:** Daha çok köylerde görülen, derin çukur halinde et, ekmek vb. yiyecekleri pişirmeye yarayan ocak. Tandırların etrafında insanların saatlerce oturması ve o yiyeceklerin yapılması için kapalı bir alana ihtiyaç duyulur çoğu zaman, bunun için tandırlar bir oda hâlinindedir ve bazı bölgelerde tandırın bulunduğu yer için tandır evi tabiri kullanılmaktadır. Bundan ötürüdür ki bir ocak türevi olarak bilinen tandır bir mekânı anlatabilmektedir.

*“Anam evi döşürdü,*

*Tandırda evi pişirdi,*

*Çocuklar da aşırırdı,*

*Ogün o saat olsaydı.” (Kafkasyalı, 1998: 145).*

*Âşık Murat Çobanoğlu*

**Tarla:** Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belli toprak parçası (TDK, 2011: 2271). Tarlalar kırsalda yaşayan halkın gelir kaynaklarının en başında yer alırlar. Mahsulün zamanında ekilip biçilmesi, su ve sıcaklık tarladaki ürünün gelişimi açısından çok önemlidir. Bundan dolayı tarlada çalışan insanlar bazen yılın en sıcak günlerinde, bazen ise sağlık koşulları kötü olduklarında dahi çalışmaya devam etmişlerdir. Tarladan mahsul çıkmayınca aç kalacağını bilen kırsal insanı dış mekânda yer alan bu ekmek tekneleri içinde birçok zorlukla başa gelmişlerdir.

Bağ, bahçe, tarla bereketli mekânlardır. Ağacın, çiçeğin, buğdayın, meyvenin yetiştiği verimli alanlar döngüyü, yenilenmeyi, doğurganlığı temsil ederek şiiir içerisinde güzel çağrışımlar yapar (Erkal, 2012: 164).

“Düşüncelerin çok ırak

Her şeyi kadere bırak

**Tarlada** çekersin orak

Yorulursun köylü kızı” (Kabaklı, 2006: 179).

*Efkâri*

**Taşahor:** Taşlı tarla. Diğer ağızlarda taşahır olarak bilinen bu kelime Artvin’in Yusufeli İlçesi’nin bazı köylerinde taşahor olarak telaffuz edilir. Taşlı olduğundan ötürü bu tarlalarda makine çalışması çok güçtür ve aynı zamanda tarladaki ekilecek yerlerin bir kısmını taşlar kapattığından ötürü tarlada ekilecek yerin azalmasına sebep olur.

“Çok bataklıkları **taşahor** düzü,

Şenlettik cenaze benzedi yüzü

Tarlaya deli zay, huysuz öküzü,

Korkmadan koşardık enstitülerde.” (Gündoğdu, 2016: 46).

*Yusufelili Yetimî*

**Tekke:** Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh (TDK, 2011: 2304).

Tekkeler kuruldukları yerdeki yardıma muhtaç insanlara yardım için elinden geleni yaparlar. Yoldan geçen yolculara bir dinlenme mekânı olarak kolaylık sağlarlar. Genellikle yerleşim merkezlerine veya bu merkezlerin yanında yer alan ve içerisinde sürekli barınan derviş ve müritlerin bulunduğu tarikat yapısıdır. Tekkeler bir yapı bütünlüğü içerisinde birden fazla ihtiyaca cevap verebilecek mekânlardan oluşan bu binaların küçüğüne zaviye, büyüğüne ise âsitane denir.

“Çifte küheylânı bağlı

Hünkâr padişahdan tuğlu

Bin yaşasın Mursaloğlu

**Tekke** açtı yol üstüne” (Tekin, 1997: 23).

*Âşık Meryem*

**Teneşir:** Cenazenin defnedilmeden önce yıkıldığı yer.

Eski dönemlerde tahtadan yapılan teneşirler seyyar hâlde, bazı camilerin dış bölümlerinde dururdu ama günümüzde mezarlıkların gasil hanelerinin olduğu bina yapıları mevcut ve eskisi gibi tahtadan yapılmak yerine daha dayanaklı olan mermerler kullanılmaktadır. İnsanoğlunun İslam inancına göre Allah'ın karşısına tertemiz çıkması gerektiğinden kişinin son kez temizlendiği ona ait bir mekân gibi görünür teneşir fakat binlercesi teneşir denen o temizlik mekânından gelip geçecektir, tıpkı dünyadan gelip geçtiğimiz gibi...

*“Vücudu edince terk, can kuşumuz,*

*O gün anımsanır dost oluşumuz,*

***Teneşirde** olur gasil düşümüz,*

*Bir işe yaramaz leğenlerimiz” (Gündoğdu, 2016: 102).*

*Yusufelili Yetimi*

**Tenha:** Kalabalığın olmadığı, sakin yer.

*“Siz avukat bizde şair*

*Gel sizinle konuşalım*

*Tayin eyle **tenha** bir yer*

*İçli dışlı anlaşalım” (Biber, 1989: 135).*

*Âşık Meraki*

**Terminal:** Otobüs, uçak vb. taşıtların yolcularını ilk aldığı veya son bıraktığı yer (TDK, 2011: 2331).

*“**Terminalde** yastık ettin taşları,*

*Gözünden akıttın kanlı yaşları,*

*Ela göz üstünde siyah kaşları,*

*Söyle çekip çekip yoldu mu Murat?” (Bahadır, 2016: 52).*

*Âşık Engüni*

**Tepe:** Yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi (TDK, 2011: 2324).

Daha çok coğrafi bir terim olarak dağların küçükleri olarak adlandırılabilir, genel olarak bu yükseltilerden beş yüz metrenin altında olan yeryüzü kabartı ve çıkıntıları tepe olarak görülmektedir. İnsanlar için dağlar kadar yüksek olmamasından ötürü doruk noktasına biraz daha kolay çıkılması ve sonrasında güzel bir manzara sunması kır hayatının en güzel yanlarından biridir.

*“Dereli, tepeli gezdiğim yerler*

*Eminler, kekeçler, topallar, körler*

*Hasanca, Osmanca, Kocaçopurlar*

*Döner değirmene periniz sizin” (Tekin, 1997: 9).*

*Âşık Meryem*

**Tezgâh:** Tezgâh, genellikle bir ürünün üzerine konulduğu, alıcının ise seçip aldığı yerdir, satıcı bir bakıma aracıdır fakat halk şiirinde anlamı dolaylı da olsa biraz değişmektedir. Âşıkların deyişlerini söyledikleri yere tezgâh denir fakat yine kendi şiir ve deyişlerini bir bakıma satma çabası içerisinde âşıklar ve bulundukları yere tezgâh denmesi de bundandır.

*“Âlemde Hudâ’nın lütf-ü nazarı*

*Sarrafına gösteririz pazarı*

*Aşkın tezgâhında sevrâ hızarı*

*Hicân hançerleriyle biçenlerdeniz” (San, 1987: 87).*

*Âşık Hicrânî*

**Tımarhane:** Eski dönemlerde akıl hastanesi yerine kullanılan sözcük.

Tımar kelimesi bilindiği üzere atlar ile alakalı bir terim olarak gözümüze çarpmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde hastaneler çağın şartlarının da etkisiyle biraz ihmal edildiğinden ötürü akıl sağlıkları yerinde olmayan hastalar atların bulunduğu bir yerde atlarla beraber barınmaya mecbur kalmışlardır ve bu insanları da halk dışardan

izlemeye dahi gelmiştir. İşte tımarhane terimi, ruhsal ve aklî hastalıkları olan kişilerin atların bakımının yapıldığı yani tımar edildiği yerlerde barındırılmalarından gelmektedir.

Günümüzde tımarhanelerin yerine akıl hastanesi veya akıl ve ruh sağlığı merkezleri adında yapılan binalar hizmet vermektedir. Edirne’de ise Osmanlı döneminde tımarhane olarak kullanılan bir yapı şu an müze olarak günümüzde ziyarete açık haldedir ve oraya gelen insanlara dönemin akıl hastaneleri hakkında görseller sunmaktadır.

*“Cemâlin Yâkubdur o pervâneyi*

*Buldu âşıkların aşk-ı meyhâneyi*

*Bekleyüp dururlar **tımarhâneyi***

*Divâne olanlar al yanağına”* (Yüksel, 1987: 36).

*Âşık Seyrânî*

**Toy:** Eski Türklerden kalma bir toplantı, ziyafet ve buluşma yeri anlamı taşıyan sözcüktür. Genellikle büyük bir çadırdaki yapıydı. Bu açıklamaya ek olarak tarihi kaynaklarda toy kelimesinin düğün, şenlik gibi de bir anlamı vardır. Kurultaylarda devlete ait kararlar ve kanunlar görüşülmekte, aynı zamanda milletin meseleleri masaya yatırılmaktadır. Burada bir şekilde halk ile müşavere edilip görüşmeler yapılmaktaydı. Şiirde geçen toy kelimesi şairin yaşadığı döneme ve şiirin tamamına bakılarak bir düğünün, bir ziyafetin kurulduğu neşeli bir mekânın tasviri ve olanağının daha güçlü olduğu kanaatindeyiz.

*“Perver Hanım tavus kuşu*

*Güzellerin deste başı*

*Ağ ceylânın yürüyüşü*

*Sallanışın **toyda** gördüm”* (Tekin, 1997: 21).

*Âşık Meryem*

**Trakya:** Balkanların doğu tarafına verilen isimdir, üç tarafı denizlerle kaplı olan bu bölge, Osmanlı zamanında mübadeleler görmüş yerlerden biridir. Bu bakımdan halk şiirine bir göçmen kızının konu olması ve mekân olarak da Trakya’nın geçmesi bölgede yaşayan Türklerin; Rum, Arnavut vb. ırklardan olan göçmen diye tabir edilen milletlerle ilişkisi bir aşk vasıtasıyla şiirde dile getirilmiştir.

*“İbrişim saçlıdır sırma tellidir*

*Aslı **Trakyalı** garip ellidir*

*Al yanakta bir nişanım bellidir*

*Emdim bal eyledi bir göçmen kızı” (Alim, 2012: 197).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Tumarhana:** Tımarhane kelimesinin daha çok doğu ağızlarında kullanılan şeklidir. Ayrıntılı tanım için tımarhane bahsine bakabilirsiniz.

*“Nasıl anlayasın ne diyim sana*

*Her zekâ anlar mı mantıkta mana*

*Benim sevmediğim bu **tumarhana***

*Nice çok deliyi yola getirmiş” (Aslan, 1979: 99).*

*Âşık Gülhani*

**Tur-i Sina:** Sina çölünde bir dağın özel adı olup Tur-ı Sina veya Tur dağı olarak bilinir. Musa peygamber, kendine inananlar ve Mısır’dan çıkıp giderken Allah’ın davetiyle bu dağa çıkıp orada Allah ile konuşmuştur. Bu yüzden “*Kelîm*” sıfatını almıştır. Yine bu dağda Allah’ı görmek isteğinde bulunur ve Allah dağa tecelli edince dağ paramparça olur. Hakkındaki bu inanışlar ile şiirimizde çok anılır. Tasavvufta Tûr dağı, insanın maddî yapısını temsil eder. Nitekim bu maddî yapı, Allah’ın tecellisi ile yok olur. Bunun için önce varlığı yok etmek gerekir (Pala, 2014: 461).

Kur’ân’da da Tur isminde bir sure vardır ve bu dağda yine Hz. Musa’ya dört semavi kitaptan biri olan Tevrat indirilmiştir. Tevrat Süryanicedir ve tur ise “*dağ*” demektir. Bu dağ Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’a göre kutsal yerlerin başında gelmektedir.

*“Boş vakit geçirmek başa beladır*

*Salât-ü selâma bir nazar eyle*

*Gördüğün cebeller **Tur-i Sina**’dır*

*Musa’yı kelama bir nazar eyle” (Alim, 2012: 78).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Tüneke:** Kuşların geceleri geçirdikleri korunaklı tüneme yeri, yuva.

*“Yarım bilmez kalbimdeki köşkü ile konağı*

*Gönlüm sanki kafes olmuş sanki bülbüllerin **tüneği***

*Saçlarını kokladım da öptüm iki yanağı*

*Balda başka şeker başka yanaktaki tat başka”* (Atılğan, 1998: 23).

*Âşık Dertli Kâzım*

**Türbe:** Mezar üzerine çatılan yapı, türbe. Üstü örtülmüş mezar. Büyük insanlar öldükleri zaman kendilerini diğer insanlardan ayrı tutmak için ayrıca, bir mezar yaptırıp oraya gömülmeyi vasiyet ederlerdi. Hatta türbeyi açıp kapamak, orada Kur’ân-ı Kerîm okumak için türbedâr adıyla bir görevli bulundurulmuş türbeler de vardır. Tarihimizdeki mimârî değeri yüksek türbelerin de hayli çok olduğu dikkat çeker (Pala, 2014: 462).

*“Dert oldu Seyit’e söyler bu meşki*

*Kalbim karargâhı Mevlâ’nın aşkı*

*İnşallah ahrette Cennet’tir köşkü*

***Türbesi** dağlarda tahtı yüce olmuş”* (Alim, 2012: 191).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Türkiye:** Üç yanı denizle çevrili, Asya ve Avrupa arasındaki bağlantıyı sağlayan ülkemiz, öncesinde Osmanlı İmparatorluğu olan asil bir devletin günümüze mirası olan topraklarıdır.

*“Vatanım **Türkiye**, islâmdır yurdum,*

*Hastaneye yattım çok hülya kurdum,*

*Yardımlar bağzımı aldılar derdim,*

*Şükür mevlâmıza, zor da gelmedi...”* (Halaçoğlu, 1993: 66).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Umman:** *Okyanus, büyük deniz. Umman adıyla bilinen Arap yarımadasındaki ülkeden Hind kıyılarına dek uzanan Hind okyanusuna da bahr-i Ummân denilir* (Pala, 2014: 465).

*“Derviş Yunus gel imdi*

**Umman***lara dal imdi*

*Ummana dalmayınca*

*Sen derviş olamazsın”* (Süreyya, 2018: 33).

*Yunus Emre*

**Urum:** Rum ülkesi, Rum toprakları ya da Anadolu kastediliyor olabilir. Dönemin şartlarını göze alırsak günümüzdeki yönetsel birimsel kadar kesin olmadığını ve bu sınırların halk tarafından tam bilinmeyeceğini de göze almak gerekiyor. Öte yandan Rum-Urum adının zamanla kapsamı da daralmaya uğramıştır. Eski Türkçe’de ve yine günümüzde doğu ağızlarında Rum yerine Urum kelimesinin kullanımını görmek mümkündür.

Şiire de bakılacak olursa Pir Sultan Abdal’ın şiirlerinde Rum-Urum denilen yer; gelinen, sefer yapılan, egemen olunması ya da ele geçirilmesi gereken bir yerdir genelde ve bundan ötürü Urum kelimesinden kasıt; Rum toprakları, Rum ülkesi olma ihtimali daha da yükselmektedir.

*“Hep devşire gele iller*

*Şah’a köle ola kullar*

**Urum***’da ağlayan sefiller*

*Şâd ola da güle bir gün”* (Öztelli, 1983: 137).

*Pir Sultan Abdal*

**Uzak:** Ulaşılmaması zor, ötede olup yakın olmayan yer.

*“Dostlar hep toplanıp gamım alamaz*

*Hasretlik çok acı yüzüm gülmez*

*Çocuklar toplanıp seni bulamaz*

**Uzağ***amı gittin gel gayrı eşim”* (Halaçoğlu, 1993: 151).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Uzay:** 1. Bütün varlıkların içinde bulunduğu sonsuz boşluk, feza, mekân. 2. Bütün gök cisimlerinin içinde bulunduğu sınırsız boşluk (TDK, 2011: 2436).

*“Niye tarihini karıştırmadın?*

*Bilgini, çağ ile yarıştırmadın*

*Sen, kendi kendini araştırmadın*

**Uzayı** tarıyor, *elin adamı!*” (Yardımcı, 2007: 189).

*Âşık Kazanoğlu*

-V-

**Vaha:** Çöllerde çoğu kez yüze çıkan yer altı sularının yarattığı tarım veya yerleşme bölgesi (TDK, 2011: 2462).

*“Dünya ahret arası bir **vahada**,*

*Gün aydın olur mu bilmem daha da*

*Bir canlının olmadığı sahada*

*Ruhumla başbaşa bulurlar beni.”* (Yardımcı, 2007: 227).

*Âşık Harabi*

**Vahdethâne:** Vahdet, teklik birlik gibi kavramları karşıladığından belirtilen bu mekân cami veya başka bir ibadethâneyi karşılıyor olabilir. Şiirin tamamına bakıldığı zaman dünyadan bir vazgeçiş görülüyor ve öbür dünyaya bir gönderme var bu dünyada olup da diğer dünyaya yatırım yapıldığı mekân olarak kastedilenin cami vb. bir mekân olduğunun kuvvetlenmesini sağlamaktadır.

*“Nesine aldanam dâr-ı dünyanın*

*Dahi bundan böyle rahat mı kaldı*

*Tutalım payını **vahdethânenin***

*Şimdiden gayrı lezzet mi kaldı”* (Erkal, 2010: 215).

*Âşık Sümmânî*

**Vatan:** Belli bir devletin sınırlarını çizdiği ve insanların üzerinde doğup büyüdüğü toprak parçasıdır.

Türk Milleti için vatan, karnını doyurduğu bir toprak parçası değil, atalarından kendine miras kalmış mukaddes bir yadigâr, ecdadının şehit kanı pahasına korunabilmiş kutlu bir varlık, toprak altındaki ve üstündeki tarihi zenginliklerini, Türk kültür ürünlerini sinesinde saklayan bir hazinedir. Bu yönüyle vatan Türklerce kutsal sayılan bir anlayıştır.

Türkler vatanlarını namusları gibi görürler, vatan toprakları ana gibidir. Bundan ötürüdür ki işgalci güçlere karşı bu millet her seferinde göğsünü siper etmiştir ve günümüzde de etmektedir. Esasen vatan uğruna ölmenin bir mükâfat ve müjde olduğu İslam dininin de etkisiyle destanlarımızda, marşlarımızda, türkülerimizde, şarkılarımızda ve şiirlerimizde oldukça zengin motiflerle beraber görünmektedir.

*“Düşmana göğüs ger dosttan sakınma*

**Vatan** *bizim kötü gözle bakınma*

*Ali Dayı besmelesiz dokunma*

*Yakar ellerini nar parçasıdır”* (Dürlü, 1992: 10).

*Âşık Ali Dayı*

**Vilayet:** Bir valinin tayin edildiği ve onun tarafından yönetilen vilayet ismi Arapça kökenli olup bir sorumluluk üstüne alma gibi anlamları da içinde barındırmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde bir coğrafi terimden ziyade bir yönetim biçimi terimi olarak daha çok kullanılmıştır. Cumhuriyetten sonra ise vilayet kelimesinin yerine daha çok günümüzde kullanılan il kelimesi yerleşmiştir.

*“Şirvân ilinden Tebriz’e ulaştık,*

*Nice başlar kestik, kana bulaştık,*

*Acem evleri seyrettik dolaştık:*

**Vilâyet** *Hünkârın, seyran bizimdir”* (Kabaklı, 2006: 62).

*Köroğlu*

**Villa:** Yazlıkta veya şehir dışında, bahçeli, müstakil ev (TDK, 2011: 2486).

*“Saray, şato, **villa**, kale beylerin oyuncağı*

*Bülbülle gül, hârla diken tamamlamış bir bağı*

*Âlim, ârif, kâmil, eren fark etmiş olacağı*

*Dalak, böbrek, ciğerle kalp sinenin içindedir”* (Yardımcı, 2007: 271).

*Âşık Divani*

**Viran:** Yıkılmış, dökülmüş, harabe hâline gelmiş olan yer.

*“Coşari yüceltir insanı her an*

*Bireyin yuvası olmasın **viran***

*Aslandan kurtulan yaralı ceylan*

*Yorulur çaresiz kaplanı bekler”* (Kaya, 2010: 63).

*Âşık Coşari*

**Virane:** Yıkılmış veya yanmış olan yapılardan geriye kalan, yıkıntı (TDK, 2011: 2486).

Aşk öyle bir duygudur ki sevgilinin olduğu şehir en güzel şehirdir. Onun olmadığı her yer ise boş ve virane mekânlardan farksızdır. Şiirde de bu inceliğe yer verilmiş sevgilinin yokluğunda yaşanılacak viraneye dikkat çekilmiştir.

*“Seven sevdiğine divane olur.*

*Oturduğu saray **virane** olur.*

*İçinde misafir bir tane olur.*

*Ona ondan başka aş yeri mi var.”* (Taşlıova, 1990: 28).

*Âşık Şeref Taşlıova*

**Yâdel:** Gurbet, uzak memleket.

Yâd klasik şiirde gitmiş sevgiliye verilen isimlerden biridir. Eller ise yabancı anlamına geldiğinden ötürü yadelin tam anlamını; uzaklara, yabancılara gitmiş olarak açıklayabiliriz. Mesafeler çoğu zaman aşklara engel olmuştur. Günümüzde araç ve vasıtalar hayli çoğalsa da kilometreler hızla kat edilse de eskiden sevgilinin uzaklarda, yadelerde olması mesafeyle beraber ayrılığı da beraberinde getirmiştir. Şiirde de bunu görmekteyiz.

*“Dilden dile düştü feryadü ahım*

*Şimdi yâdelerde o yüzü mahım*

*Gece gündüz geçer ah ile vahım*

*Kimseler gayretim çekmiyor kardeş”* (Biber, 1989: 18).

*Âşık Meraki*

**Yalı:** Su kıyısında yapılmış, büyük görkemli ev (TDK, 2011: 2513).

Yalının manası zaten deniz kıyısında bulunan demektir. Bundan ötürüdür ki denizin yanı başındaki bu evler yalı ismine uygun görülmüştür. En güzel yalı örnekleri İstanbul Boğazında, Marmara Denizi’nin kıyısındaki evlerdir. Yalıları genelde iki üç katlı olup, çok zengin insanlar tarafından ikamet edilen küçük saraylar diyebileceğimiz görkemli yerlerdir. İstanbul’da halihazırda yüzlerce yalı bulunmakta ve bunların çoğu Osmanlı döneminden kaldığı için tarihi eser özellikleri de bulunmaktadır.

*“Torun değil imiş bunlar, bunlar torumuş*

*Kiminin yalısı boz, kimi kır ırmış*

*Nesneleri bol elleri darırmış*

*Hak’tan helâk kırılalı kolları”* (Tekin, 1997: 14).

*Âşık Meryem*

**Yamaç:** Dağ, tepe gibi yükseltisi olan yerlerin yan tarafı.

*“Anaç kurt yaylada ava çıkınca*

*Yamaca çökecek dumanı bekler*

*Meler körpe kuzu çok acıkınca*

*Anası gelecek zamanı bekler”* (Kaya, 2010: 63).

*Âşık Coşarı*

**Yanardağ:** Magmanın yer içinden yüzeye çıktığı veya geçmişte çıkmış olduğu, genellikle koni biçiminde, tepesinde bir püskürme ağzı bulunan dağ, volkan (TDK, 2011: 2518).

Dünyanın jeolojik yapısının etkisiyle yanardağlar her coğrafyada görünmezler. Bulundukları belli bir kuşak vardır ve bu yanardağların çoğu sönmüş halde olmasına rağmen birkaç yüz tanesi aktif bir şekilde doruk noktasından lav püskürtme işlemlerini nadiren de olsa yapmaktadır. Yanardağlar aktif hale geçince, yeryüzüne kızgın lavlar iner ve havaya da kül ve toz bulutları dağılır. Bu kül bulutları o kadar şiddetli büyüklükte olabilir ki, dünyadaki hava yolu ulaşımını rahatlıkla aksatabilir, geçmişte de bunun örnekleri görünmüştür.

*“Yanardağdan lavlar akar özüme*

*Bu dünya cehennem olur gözüme*

*Söndürmez deryalar aksa közüme*

*Hayali gözümde tüttüğü zaman.”* (Gülçınar, 2004: 25).

*Âşık Ayten Gülçınar*

**Yatak:** Bir şeyin çok bulunduğu yer (TDK, 2011: 2548).

*“Dumanlıdır Aladağ’ın alanı*

*Ortasında sarı çiçek savranı*

*Yiğitler durağı aslan yatağı*

*Dilberlerin hep de böyle ala mı”* (Sakaoğlu, 1993: 73).

*Dadaloğlu*

**Yavru Kıbrıs (Yavru Vatan):** Yarı bağımsız olan Kıbrıs adası için bizler yavru vatan tabirini kullanmaktayız. Şair de ölçüyü tutturabilmek maksadıyla olsa gerek “Yavru

*Kıbrıs*” tabirini uygun görmüştür. Kastedilen Akdeniz’de bulunan; Yunan ve Türkler arasında bölünmüş olan Kıbrıs adasıdır.

“*Yavru Kıbrıs hasretini çekerim,  
Sana varmak için yollar kalmadı...  
Görmek için boyunumu bükerim,  
Şükür aramızda beller kalmadı...*” (Halaçoğlu, 1993: 61).

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Yayla:** Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan hayvan otlatma veya dinlenme yeri (TDK, 2011: 2557).

Yayla dağlık bölgelerde kışın geçilmesi güç, yazın ise serin olan yüksek yerlerdeki hayvan otlatma yerleridir. Köylü insanı yazın daha serin olan bu bölgelerde kışlık ürünleri için çalışır. Rakım açısından biraz daha yüksekçe yerlerde kurulan yaylalar hem taze otlak hem de soğuk ve temiz su kaynaklarının bir mekânıdır.

“*Köy boşalmış Kamil Şamil Şaban yok  
Tarım bitmiş orak tırpan saban yok  
Yaylalar boş sürü yitik çoban yok  
İnsan geçmişini özler Artvin’de*” (Kaya, 2010: 19).

*Âşık Coşarı*

**Yaylak:** Yayla olarak kabul edilip yüksek irtifada bulunan otlak yeşil alan.

Kaşgarlı Mahmut’un sözlüğünde ilk olarak “*yaylağ*” olarak kullanıldığı bilinmektedir ve yazılan yer anlamını barındırmaktadır (Aktaran: Atalay, 1985: 764).

“*Koç yiğitler cirit oynar dökekte  
Geyikleri yaylın eder yaylakta  
Bir koku var toprağında ırmakta  
Gözüm yaşı davarında kala mı*” (Sakaoğlu, 1993: 73).

*Dadaloğlu*

**Yemen:** Arap yarımadasındaki bir toprak parçasıdır. İslam’ın yayılmasında etkisi olan bu toprak Osmanlı’nın da himâyesi altındaydı fakat 1.Dünya Savaşı sonrası kendi

özgürlüğünü ilân ettiler. Akik taşının burada çok bulunduğunun bilinmesi üzerine de Türk şiirinde değerli taşların madeni olarak da bilinir.

*“Bahar der ki ismim izzet şanımdır*

*Bin bir türlü çiçek elvan donumdur*

**Yemen** ile Bağdat ili benimdir

*O diyarda hoş müddetim var benim.” (Aslan, 1992: 156).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Yer:** Gezilebilen, ayakla basılabilen toprak, taban, zemin, yerküre.

Mekânı; bireyin var oluşu, doğal ve yapılı çevre ile kurduğu ilişki, mekân içinde şekillenen toplumsal ilişkiler, güç ve denetim mekânizmaları bağlamında ele almak, mekânın anlam yüklenmiş halidir ve aslında “yer” kelimesi ile özdeşleşir. mekânın coğrafi bir konumdan daha fazlasını işaret etmesi de “yer” kavramıyla ilişkilendirilebilir.

*“Ne yerdeyiz ne gökteyiz*

*Dün ü günü firkatmeyiz*

*Elim ermez hasretmeyiz*

*Kul olmağa geldim sana” (Kabaklı, 2006: 51).*

*Kul Mehmet*

**Yeraltı:** Yerkürenin altında kalan kısmı. Halk arasında ve halk şiirinde genelde ölümü ve mezarı anlatmak için kullanılır.

*“Yeryüzünde Yaratan’ı bulmayan*

**Yeraltı**nda hazne bulman gerekmez

*Gece-gündüz isyanını bilmeyen*

*Nefse uygun zevke salman gerekmez” (Alim, 2012: 175).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Yeryüzü:** Dünya üzerinde ayak basılan katman, yer kabuğu.

*“Anlımıza yazılır yazılar*

*Mürit olan mürşidini arzular*

***Yeryüzünde** yer kalmadı gaziler*

*Ar yüzünden bir yol gider ol burca”* (Bozkurt, 2018: 101).

*Hacı Bektaş-i Veli*

**Yöre:** Bir bölgenin belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölümü, havali, mahal, civar (TDK, 2011: 2612).

Oğuzca’da bir şeyin etrafı ve çevre gibi anlamları karşılamaktadır (Aktaran: Atalay, 1985: 805).

*“Bağ, bahçe yemyeşil, hava tertemiz,*

*Sanki bir yalancı cennet **yöremiz**,*

*Sütler saf, sular pak, etlerse semiz,*

*Ye, nasıl pompalar kalbe kanı, gör.”* (Gündoğdu, 2016: 40).

*Yusufelili Yetimî*

**Yurt:** Bir milletin başındaki bir devlet kontrolünde yaşadığı toprakların bütünü, doğulan büyülen yer, vatan.

*“Guşanın gılcı geyinin donu*

*Kavga bulutları sardı her yanı*

*Doğdu koçyiğidin şan alma günü*

*Can sağ iken **yurt** vermeyiz düşmana”* (Aslan, 1992: 42).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Yuva:** Kuşların ve başka hayvanların barınak, yumurtlamak, kuluçkaya yatmak, yavrularını büyütmek veya yavrulamak için türlü şeylerden yaptıkları ve türlü biçimlerde hazırladıkları barınak (TDK, 2011: 2619).

*“Soğuk değirmende oruç tutulmaz*

*Kirli elbiseyle namaz kılınmaz*

*Evlatsız-yuvasız bayram yapılmaz*

*Felek benim evim barkım haniya?” (Alim, 2012: 60).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**-Z-**

**Zemzem:** Kâbe’nin avlusunda, binanın yirmi metre güneydoğusundaki kutsal kuyu ve bu kuyunun suyudur. Bu suyun cennetten çıktığına inanılır.

Peygamber İbrahim ya da eşi Hacer ya da oğulları İsmail tarafından bulunduğu kabul edilir. “İsmail’in kuyusu” da denir. Arapçada “*çok bol su*” anlamına gelir. Kuran’da hakkında herhangi bir ayet bulunmamaktadır. İslam öncesinde de bu kuyunun suyunun kutsal olduğu inancı vardı. Hacca giden Müslümanlar bu sudan içerek kutsandıklarına inanırlar. Arafat Dağı yakınlarında da “*zemzem pınarı*” adı verilen bir su vardır (Uğur, 2015: 204).

*“Ezelden inanıp iman etmeyen*

*Benlik perdesini yırtıp atmayan*

*İçini dışını temiz tutmayan*

**Zemzem** ile yunsa mümin olur mu” (Uğur, 2015: 205).

*Pir Sultan Abdal*

**Zindan:** Mahkûm ve tutukluların cezalarını çekmeleri için yapılmış kapalı yer, hapisane.

Zindanlar genelde karanlık yerlerdir. Karanlık mekânda insanın görme yetisiyle paralel olarak hareketler kısıtlanır ve birey edilgen duruma düşer. Burada kısıtlılık, yoksunluk söz konusudur. Işıktan yoksun mekânların olumsuz nitelikleri artar (Erkal, 2012: 166).

*“Dadaloğlu’m söyler size adını*

*Şimdiden yok bilsin hasım kendini*

*Bağlasalar parçalarım bendimi*

*Yatacağım bilsem bile **zindanda**”* (Sakaoğlu, 1993: 89).

*Dadaloğlu*

**Zühre:** Güneş sisteminde, Güneş’e uzaklık bakımından ikinci sıradaki Venüs gezegenidir. Diğerleriyle ters yönde döner. Halk arasında “Çolpan” veya “Çoban Yıldızı” olarak da bilinir. Büyüklüğü açısından benzerlik gösterdiği Dünya ile kardeş gezegen olarak bilinmektedir.

Roma astrolojisinde Lucifer adıyla geçer. Eski Mısır’ın Hermesçiliğinde göğün üçüncü katı olduğu kabul edilir; birbirini unutan ruhlar, onun elinde tuttuğu aşk aynasında buluşurlar. Kendi eksenini etrafında, Güneş sistemindeki diğer tüm gezegenlerin tersi yönde saat yönünde döner. Gökyüzünde Güneş’e yakın konumda bulunduğu ve yörüngesi Dünya’ninkine göre Güneş’e daha yakın olduğundan yeryüzünden sadece Güneş doğmadan önce veya battıktan sonra görülebilir. Bu yüzden halk arasında “Akşam Yıldızı”, “Sabah Yıldızı” veya “Tan Yıldızı” olarak da adlandırılır. Görülebildiği zamanlar gökyüzündeki en parlak cisim olarak dikkat çeker. Güneş sistemindeki farklı konumu ve gökyüzündeki en parlak cisim olması, onun etrafında pek çok efsanenin doğması sonucunu doğurmuştur. Edebiyat literatüründe “aşk tanrıçası” olarak değerlendirilir; eski Yunan’daki adı da Afrodite’tir zaten. Harut, Marut ve Zehra ilişkisi, Hz. Ali’nin alnında Zühre Yıldızı’nın olduğu gibi pek çok efsane vardır (Uğur, 2015: 236-237).

*“Erenler derilip geldiği demdir*

*Kırkların semai kurduğu demdir*

***Zühre** Yıldızı’nı gösteren kimdir*

*Kim var Hacı Bektaş Veli’den gayrı”* (Uğur, 2015: 239).

*Pir Sultan Abdal*

## 2.2. Soyut Mekân Terimleri

### -A-

**Ahret:** Sözlükte “*sonra olan ve son*” gün anlamına gelen âhiret kavramıyla hem bu dünyanın sonu, hem de ölümle başlayan dünya hayatından farklı ve ebedî olan hayat kastedilmektedir. Dini terimler sözlüğünde sözcükleri din kavramı açısından değerlendirirken şunları söylenmektedir: “*Din kavramı açısından bu sözcük, dört büyük melekten biri olarak kabul edilen Hz. İsrâfil’in emriyle alakalıdır. Kıyametin kopması için Sûr’a ilk defa üflemesinden ikinci defa üflemesine, daha sonra hak edenlerin cennete, cehennemi hak edenlerin de cehenneme girmelerine kadarki süre zarfı veya Sûr’a ikinci üfürülüştten başlayıp, sonsuza dek devam edecek olan süre zarfı manasında kullanılmıştır. Nisâ, suresinde (4/136) ise “Ahirete iman, İslâm inanç esaslarından biridir. Ahirete ve ahiret gününe olan inanç İslam dininde büyük bir rol oynar. Bunu kabul etmeyenlerin kâfir olarak cehenneme gideceklerine kanaat getirilir. Yüce kitap Kur’an’da bunu anlatan birçok ayet yer almaktadır.”* (Karaman ve diğ., 2009: 11).

Metafizik âleminde olarak kabul edilebileceğimiz bir mekân olan ahiret, insanoğlunda var olan duyular ötesi konuları da beraberinde temsil ettiği için, insanın tecrübeleri sonucu çıkarımlarda bulunabileceği gözlem ve deney yoluna dayandırılan ilmi bilimler ve akıl yürütme metotlarıyla açıklanamaz bir haldedir. Ele aldığımız bu konuyla ilgili tek güvenilir kaynak İslam dini açısından; Allah’tan Hz. Peygambere Cebrail aracılığıyla ulaştırılan vahiylerdir. Vahiyleri de Kur’an ve gerçek hadisler ışığında daha net görebiliriz (Karaman ve diğ., 2009: 11). Bunun ötesinde daha fazla aklî yorumlara gitmek doğru değildir. Örnek olarak verilen şiirde ise gizli bir mekân olarak “ev” görülür.

*“İki avrat alan beynava kullar*

*Ahret azabını dünyada çeker*

*Bir kışide iki avrat bulunsa*

*Daima çekmekte yas köpeoğlu”* (Aslan, 1992: 29).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Arasat:** Arasat kelimesi, arsa kelimesinin çoğulu anlamındadır fakat bizim dini inanışlarımıza göre yeri ve anlamı çok daha derindir. *“Din dilinde ise kıyâmetin kopması neticesinde diriltilecek olanların, yaşamış olduğu dünyadaki inanma şekilleri, laflar, hareket ve davranışlarından ötürü bir sorgulanma düsturu üzerine gönderilecekleri bir metafiziksel alandır. Belirtmiş olduğumuz bu alana mevkif ve daha çok bilinen bir kelime olan mahşer de denir. Hadislerde denk gelinen bu mekân; Kur’an’da yer almamaktadır”* (Karaman ve diğ., 2009: 24).

*“Arasat’ta kaldım yine düşmedim*

*Aşkın ile yandım yandım ölmedim*

*Günyüzü görürüm dedim görmedim*

*Vakit geçti şimdi anlarsın beni”* (Baytan, 2016: 12).

*Şair Mehmet Ali Efendi*

**Arş:** Yükseklik, tavan, çadır, çardak anlamında kullanılır. *“Genel olarak âlem diye bilinen yerlerii, gökleri, cehennemi, cenneti, sidreyi ve kürsiyi tamamıyla kaplayan ilâhî büyük makam ve hükümdarlık”* anlamında kullanılır” (Karaman ve diğ., 2009: 27).

Arş kelimesi İslam’a göre üç şekilde anlamını bulur: İlki arş ile en büyük cisim kastedilmiştir. Bu da en büyük bina ve yapıların arş manasına geldiğine işaret eder. Ele alınan bu konu hakkında yüce kitabımız bizlere şu bilgileri vermektedir. *“Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, sonra arşa istivâ eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah’tır. (Bunların her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip âyetleri açıklamaktadır (Ra’d, 13/2.)”* (Karaman ve diğ., 2009: 27).

*“Yeryüzünün damarları durulur*

*Gökyüzünün yıldızları derilir*

*Semanın arşına direk verilir*

*Dur bakalım canım, gökler kalır mı”* (Süreyya, 2018: 90).

*Karacaoğlan*

**Arş-ı Âlâ:** Gökyüzünün en yüksek tabakasına denir. Sümmânî’nin örnek olarak verdiğimiz şiirinde de peygamberimizin burak adlı atla birlikte miraca yükselmesi yani

gökyüzünün katmanlarını tek tek aşmasıyla ilgili bir dörtlük vardır. Son katman ise arş-ı âlâdır, peygamberin bu kata da ulaştığını ve orada Hz. Ali'nin onu karşıladığını belirtir. Bu olay zaten dini litaretürde, çoğunlukla da Alevi-Bektaşî inanişında doğru olarak kabul edilmektedir, Sümmanî'nin son mısra da anlatmak istediğı de bu olaydır.

*“Ceng-i cidâl etti zemin-i sahrâda*

*Esrâr-ı nihandır feyz-i ulyâda*

*Çün hatemi aldı arş-ı âlâda*

*Baktı Resûl gördü semâda Ali”* (Erkal, 2010: 227).

*Âşık Sümmanî*

**-B-**

**Bağ-ı İrem:** “İslam rivayetlerine göre, Ad kavminin hükümdarı olan Şeddat cennete benzetmek için bir bahçe yaptırır ve bu ismi verir. Bu bahçe Allah'ın emriyle bir tufan sebep kılınarak tarumar bir hale geldi ve yıkılıp gitti. Edebiyatımızda şairlerimiz sevgilinin o muhteşem yüzü ile tatlı güzelliklerini tenasüp kurark bu bahçeye benzetirler.” (Pala, 2014: 54).

Daha çok klasik edebiyatta kullanılan bir mekân olarak karşımıza çıkan bağ-ı irem kelimesi sıkça kullanılmasından ve hikâyesinin ününden olsa gerek halk edebiyatında da karşımıza çıkmaktadır.

*“Azrail pençesin vurdu sinemden*

*Bağlayın yükümü hasretten gamdan*

*İster ayna getir o bağ-ı irem'den*

*Günüm bitti su tükendi kısmet yok”* (San, 1987: 193)

*Âşık Hicrânî*

**Bahçe-i Rıdvan:** Cennet'in bekçisi olan meleğin ismi Rıdvan'dır. Bahçe-i Rıdvan kelimesinde de Rıdvan'ın bahçesi gibi bir mana ortaya çıkmaktadır. Bahçeden kastedilen ise cennettir.

Hicranî'den örnek olarak alınan şiir de bilinen türküler arasındadır ve her bahçenin o bahçe olmadığını, dünyanın yalan güzelliklerine kanıp, baki olarak içinde bulunacağımız asıl bahçeye ulaşmak gerektiğini anlatmıştır.

*“Bülbülsüz gül şikârlanmaz*

*Sevdâsız dert efkârlanmaz*

*Her bir bahçe icarlanmaz*

***Bahçe-i Rıdvan lâzımdır***” (San, 1987: 211).

*Âşık Hicrânî*

**Batın:** Duyu organları ile anlaşılabilen nesnel varlık alanı değil; sadece içe kapanıp düşünmeyle kavranan, metafizik düşüncede gerçek bir varlık alanıdır.

*“Zahir **batın** ders verildi alana*

*Mecnun derler Leyla'sını bulan*

*Derman idi nice dertli olana*

*Azmiş yareleri saranım göçmüş*” (Gösterir, 2017: 91).

*Âşık Hicabî*

**Beyt-ül Ma'mur:** “*Îmar edilmiş olan ev*” anlamına gelen el-beytü'l-ma'mûr kelimesi, gökyüzünün yedinci katında melekler için yapılmış ve yetmiş bin meleğin günlük olarak ziyaret ettiği kutsal bir mekândır (Karaman ve diğ., 2009: 62).

Yaradanımız Hz. Âdemi yaptığı hatadan ötürü dünyaya indirmiştir devamında Hz. Âdem tövbe ve istiğfarda bulunmuş. Sonsuz affedici olan Allah, onun tövbelerini kabul ederek Beyt-ül Ma'mur'u da ona hane olsun diye yeryüzüne indirmiştir ve günümüzde bilinen Kâbe'nin yerine koymuştur ki ona cennet hayatından bir anı olarak kalsın ve etrafını tavaf ederek kendine ibadette bulunsun. Nuh ile beraber bilinen tufan geldiği için Allah tarafından tekrar cennete konuşlandırılmıştır. Bugünkü Hacer-i Esvet diye bilinen taş da bu yapıdan kalma ve dünyaya yadigâr bir taştır (İbrahim Hakkı, 1992: 35).

*“Musa ağdığı Tûru*

***Yoksa Beyt-ül Ma'mur'u***

*İsrafil çalan sûru*

*Cümle vücutta bulduk*” (Yağcı, 2011: 303).

*Yunus Emre*

**Bezm-i Adem:** “Farsçadaki “sohbet meclisi” anlamına gelen bezm kelimesiyle Arapça’da “ben değil miyim” anlamındaki fiil olan elestü’den oluşan bezm-i elest terkiibi “Ben sizin Rabbiniz değil miyim” hitabının yapıldığı ve ruhların da “belâ/evet” diye cevap verdikleri toplanılan yer anlamında kullanılmaktadır. Kur’ân’da geçmişte Allah’ın Âdemoğullarından yani onların sırtlarından zürriyetini çıkardığı, kendilerini nefisi isteklerine şahit tuttuğu ve onlara “Ben sizin Rabbiniz değil miyim” diye hitap ettiği onların da evet dedikleri anlatılmaktadır. Allah’la insanlar arasında meydana gelen bu sözleşmeye misâk, kâlu belâ, rûz-i elest, bezm-i ezel, belâ ahdi gibi çeşitli isimler verilmiştir.” (Karaman ve diğ., 2009: 64).

Şiirde kullanılan adem kelimesi bizim düşüncemize göre hem “yokluk” hem de Hz. Âdem’i temsil etmektedir. Buna kanıt olarak da Allah’ın insanlardan aldığı söz insanın henüz yeryüzüne uğramadan önce gerçekleşmiştir yani insanın “hiçlik” halinde verdiği bir ahittir. Diğer taraftan ise ilk yaratılan insan ise Hz. Âdem’dir ve bütün insanların geçmişi ve silsilesi Hz. Âdem’in bedeninden zerrelere hâlinde vücut bulmuş, zekâ ve ruhları onlara verilerek kendilerine hitap edilme şerefine nail olmuşlar, onlar da bu kutlu davete gerektiği gibi cevaplarını vermişlerdir.

“Harâba kul olduk **bezm-i adem**de

Âbâd olsak da bir olmasak da bir

Düştük, çare nedir, dâma âlemde

Azâd olsak da bir olmasak da bir” (Kabaklı, 2006: 116).

Derdli

-C-

**Câhim:** Ateş kelimesiyle alakalı olarak “c-h-m” seslerinden zuhur eden bu kelime çok sıcak derin bir kuyu olarak tasvir edilmektedir. Buna ek olarak cehennem’in en azaplı ve yakıcı olan bölümünü karşılamaktadır.

Yüce kitabımızın birçok ayetinde yer alan bu kelime Hz İbrahim’in atıldığı ateş olarak da karşımıza çıkmaktadır. Cahim denilen yerin altından zakkum ağacının çıktığı ve cehennemlik olanların bu ağaçtan istifade ederek karınlarını doyurmaya çalıştıkları

devamında ise susuzluk çekerek üstlerine dökülen kaynayan suyu içmeye çalışırlar. Kur'ân-ı Kerim'de cahim denen bu yerin en kötü ve azgınlık içinde olanların Allah'a inanmayanların ve günahları kalplerini bütünüyle kaplamış olanların câhime girecekleri bildirilmiştir. Belirtilen özelliklere sahip olan insanların zincirlerle bağlanarak cahime atılacağından bahsedilir ve yine çokça azaplı bir yer olduğundan; melekler, cahim azabından korunmaları için Müslümanlara dua ederler (Karaman ve diğ., 2009: 72).

*“Fakirde sabır yok figanlar eder,*

*Zengin servet için fırsatlar güder,*

*Biri cennet, biri **câhime** gider,*

*Göstermişler burda iki yol sana...” (Halaçoğlu, 1993: 102).*

*Âşık Mehmet Halaçoğlu*

**Cehennem:** İnsanların öldükten sonra dünyada işlemiş oldukları günahların bedelini ödeyecekleri azap yeri.

Müslümanlığın kutsal kitabı olan Kur'ân'da cennet ve cehennem gibi düşünmek ile algılanabilecek soyut mekânların tasvirleri çok canlı ve çarpıcı bir şekilde yer alır. “*Cehennem, Allah'ın emrettiklerine karşı gelip, uzak durun dediği şeylere yaklaşan insanlar için bir duraktır. Kur'ân'da çoğu kez de nâr, sakar, lâza, sa'ir, hutâme, haviye kelimeleriyle de karşımıza çıkan cehennemin birçok sıfatı ateşle alakalı sıfatlara delalet eder. Bazı ulemalar en üstte cehennemin olduğunu beyan ederler. Bizim tasavvufumuza göre bu yedi kat adâlet, iffet ve hikmetin karşıtları olarak görünür. Adil olmanın zıttı zalimlerden olup zulmetmektir. Cehennemden bir iğne deliği kadar yer açılrsa bütün dünya, içindekilerle birlikte yanardı. Cehennemin yedi kapısı vardır. Her kapıdan yetmiş bin şehre girilir*” (Pala, 2014: 85-86).

*“Senin o Muamman hile cazdır*

**Cehennem** *içinin karı buzudur*

*Deniz kenarında balık izidir*

*Arayıp bulmuşam Âşık İzani” (Aslan, 1992: 103).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Cennet:** Yeşillik ve ağaçlarla örtülü yer ve bahçe manasına gelen cennet kelimesi İslam dini açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü Allah'ın sevdiği ve affettiği kulları bu mekâna girme şerefine nail olacaklardır. Kutsal kitap, Kur'an-ı Kerim'de cennet için şu ifadeler de yer almaktadır: Adn cenneti, esenlik yurdu, ebedi durulacak yer.

*“Cennetin içerisinde içtikçe içilen baldan daha tatlı akarsular, sarhoş etmeyen fakat içen kişiye zevk veren tatlı içecekler, giymeye kıyılmayan en güzel elbiseler, oturması ferah seyrangahlar, köşkler ve bunların yanında en lezzetli yiyeceklerin de olduğu Kur'an'da bildirilmektedir”* (Karaman ve diğ., 2009: 86).

*“Cennet ortasında iki gül bitti*

*Kondu dalına bülbüller öttü*

*Hakk'ın rahmetleri dünyayı tuttu*

*Sicim sicim yağmur yağar sabahtan”* (Tekin, 2018: 51).

*Pir Sultan Abdal*

**Cennet-i Âlâ:** Cennetin katlarından en yüksekte olan yerdir.

Genç Osman bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin padişahlarından birisidir. Onun adına yazılan bu destanda ise onun kahramanlıkları ve şehit olduğunda gideceği cennet makamının ismini ve ne kadar ulu bir mertebe olduğunu görmekteyiz. Şehadet şerbeti kişiyi Cennete sokmakla beraber onu Cennet'in en yüksek, en güzel katına götürmeye de vesile olmaktadır.

*“Bağdat'ın kapısını Genç Osman açtı*

*Gören kâfirlerin tedbiri şaştı*

*Kelle koltuğunda üç gün savaştı*

*Cennet-i âlâya göçtü Genç Osman”* (Kabaklı, 2006: 82).

*Kayıkçı Kul Mustafa*

**Cinân:** Cennetler, uçmaklar; bahçeler (Devellioğlu, 2010: 161).

*“Ne günlere kaldık yetmişden sonra,*

*Çalışdım, çalışdım gülemiyorum...*

*Bir şey yazam dedim geçmişden sonra,*

*Ne cinâna düştüm bilemiyorum...”* (Baytan, 2016: 48)

*Şair Mehmet Ali Efendi*

-D-

**Dareyn:** Bu dünya ile ölümden sonraki yaşanılacak yer kastedilmektedir. “*Dar*” kelimesi kapı anlamında “-eyn” ise ikiye kastetmektedir.

*“Ben dareyni boş bulamam*

*Dosta layık baş bulamam*

*Sağ defterde beş bulamam*

*Solda milyon peşin gönül”* (Baytan, 2016: 17)

*Şair Mehmet Ali Efendi*

**Darulmualla:** En yüce yer. Dini açıdan ulu âlimler, sahabeler vardır fakat darulmualla denilen yer; hak dostlarının bulunduğu, bizim kalp gözümüzün göremeyeceği, metafizik açısından ele alınan bir mekân olarak algılanabilir.

*“Deliler kırklarla dolaşır kata*

***Darulmuallada** maşrıkta yatar*

*Tanyıldızı gibi görünür batar*

*Beş vakit Kâbe’de kılanı vardır”* (Baytan, 2016: 53).

*Şair Mehmet Ali Efendi*

**Divan-ı Kübrâ:** İslamiyet’e göre ebedi âlem için kurulacak olan yüce divan, yüce mahkeme.

*“İlhâmî dünyaya bağlandın niçin*

***Divan-ı kübrâda** olun ser-nigün*

*Fırsat elindedir fevt etme bugün*

*Dünyadan erzâkın kurtulmadıkça”* (Apaydın, Çavuşoğlu, 2004: 72).

*Âşık İlhami*

**Durak:** Günümüzde toplu taşıma araçlarının yolcu alıp indirdikleri yer anlamındadır fakat edebi açıdan bakacak olursak ve örnek olarak verilen dörtlükte de görüldüğü gibi dinde Fenafillah’a ulaşma gayesi vardır burada karşılaşılan basamaklar durak diye adlandırılır.

*“Pir Sultan Abdal’ım bu **durakta** dur dedi*

*Hazret-i Muhammed, Ali er dedi*

*Bunu bilmeyenin işi zor dedi*

*Yine bir mürşide varmadan olmaz” (Öztelli, 1983: 173).*

*Pir Sultan Abdal*

**-E-**

**Elestü Bezm:** Allah, insanların ruhlarını yaratıp onlara “*Ben sizin rabbiniz değil miyim?*” diye sormuştur. Bu olayın gerçekleşmesi kalu bela olarak da bilinmektedir. Bu olayın gerçekleştiği mekân ise Elestü Bezm olarak bilinmektedir.

*“**Elestü bezm**in de ikrarı andın*

*Unuttun bu handa kahrım sandın*

*O yüce makamdan ne maksat indin*

*Levh ile kaleme bir nazar eyle” (Alim, 2012: 78).*

*Âşık Seyit Yalçın*

**Ervah-ı Ezel:** Allah’ın ruhları yarattığı onlara “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*” diye sorduğu ve karşılığında “*Evet*” cevabını aldığı yer kastedilmektedir. Bu da insanların yaratıldığı günden bu güne kadar geçen süreyi kapsamaktadır.

*“**Ervah-ı ezel**de ulu dergâhım*

*Artırır gönlümde feryadı ahım*

*Erciyes, Ağrı’dan fazla günahım*

*Rahmetinden umut kesmem Ya Rabbi” (Alim, 2012: 96).*

*Âşık Seyit Yalçın*

-F-

**Felek Zindanı:** Yaşanılan dünyanın kişiye zindan gibi görünmesi ve bu görünen mekândan yani hayattan zevk, mutluluk duymama olayını anlatmakla beraber hayali bir mekâna işaret eder.

*“Vakıf ol efendim vasfedim halın*

*Fikri bahri gama daldı Kars’ın*

**Felek zindanında** zir-i dest etdi

*Zevki zulumata dönüftü Kars’ın.”* (Aslan, 1992: 176).

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**Finnar:** Ateş anlamına gelmektedir, dolaylı olarak öteki dünyadaki ateş manasında cehennem kelimesini karşılamaktadır.

*“Vermezse muradım ol Perverdigar*

*Girmezsem cenneti kılsa yadigar*

*Sıratı sualde yok isem eğer*

*Dolanıp Finnar’da arasın beni”* (San, 1987: 189).

*Âşık Hicrânî*

**Firdevs:** “Cennet” sözcüğünün anlamdaşlarından biridir. İslamlık öncesinde “verimli vadi” karşılığı kullanılıyordu. Osmanlı edebiyatında da “sevgilinin yüzü, evi, eşiği, bahçesi” anlamlarında geçer. İslam kaynakları “Firdevs”i cennetin bir bölümü, ortası, katmanlarından biri, en yüksek tabakası vb. bir mana olarak da değerlendirmiştir.

Şiire de bakacak olursak, Pir Sultan Abdal’ın şiirlerinde en çok Firdevs-i âlâ biçiminde geçer. Alevi-Bektaşî kültüründe, daha çok, “Tanrı ile ölmeden önce bütünleşmek” ve “ehlibeyt yolunda ayrılmayanların gittiği yol” anlamlarında kullanılır (Uğur, 2015: 253).

*“Bülbül gibi şakır m’ola dilleri*

*Sema döner, kadeh tutar elleri*

**Firdevs** bahçesinde gonca gülleri

*Derdiğim aklıma geldi bu gece”* (Uğur, 2015: 254).

*Pir Sultan Abdal*

**Gamhâne:** Kişinin yaşadığı yer, dünya manasına gelmektedir. Tasavvufta dünya çilehanedir, gamhânedir. Asıl güzelliklerin görüleceği, zevkin ve mutluluğun hazzını ahirette alacaktır insanoğlu, bundan dolayıdır ki bu dünyada çekilecek bütün sıkıntılar ahirete yatırımın bir parçasıdır. Sabretmek ve tahammül etmek tasavvufun ilk kaidelerindendir.

*“Kırklar kâlesinden bâde nûş etti*

*Gönül mekân tuttu meyhânelerde*

*Cihânın malını ferâmuş etti*

*Sûretâ gezeriz **gamhâneler**de”* (Yüksel, 1987: 43).

*Âşık Seyrânî*

**Gam Şehri:** İnsan için hüznü veren onu derde sokan bir şehrin varlığı ve bu şehre verilen soyut bir mekân olarak *Gam Şehri* tamlama gibi kullanılır. Gam Şehri diye gördüğümüz bir başka şiirde “*Kalp şehri*”, “*Hayal şehri*” veya “*Yalancı şehri*” isimleriyle de karşımıza çıkabilirdi. Genellikle “*Şehir*” kelimesi tasavvufî anlamda kullanılır ve dünyanın boş oluşu devamında ise kesretten vahdete ilerleyen bir yol gözükür. Şiirde de yine aynı şekilde dünyanın gelip geçici olduğu ve âşığın “*gönül*” diyerek kendine bu hatırlatmayı yaptığını görmekteyiz.

*“Nizam-ı âlemi seyran edersin*

*Gönül **gam şehrinde** zevki n’edersin*

*Gelenler gitmekte sen de gidersin*

*Uy kervana yolda kalman gerekmez”* (Alim, 2012: 175).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Gayya:** Cehennemde bir kuyu veya dere olduğuna inanılan yer. Gayya, tanımlarda “*cehennem çukuru*” olarak geçen, rivayetlerde ise en zararlı ve can alıcı bölüm olarak beyan edilen yerdir. Ancak, bu çukur “*dünya*” dâhilindedir. Yani, insanoğlu doğasına karşı olan her türlü fiil ile muhatap olan bireylerin içinde bulunduğu yıkıcı durumdur.. İnsanlık “*Gayya*” kuyusuna hapsolmuş, kendilerini kurtaracak zebun edicileri beklerken, yanı başında bulunan gerçeklerin yozlaştırılışına sessiz kalarak, çöküntü ve hezimet

hızlandırmaktadır. Yunus Emre bu şiirinde aslında günümüzü yüzyıllar evvelinden tahayyül edip de yazdı bu kelimeleri belki de, altında gayyalar üzerinde ise serin bir gölgelik olan zıtlıklar mekânıdır dünya. Kısacası cennet de cehennem de bu dünyadadır aslında.

*“Altında **gayya** vardır*

*İçi nar ile pürdür*

*Varıp ol gölgelikte*

*Biraz yatasım gelir.”* (Yağcı, 2011: 112)

*Yunus Emre*

**-H-**

**Huzûr-ı Mahşer:** İslam inancına göre; insanların öldükten sonraki hayatlarında dirilip toplanacağı ve devamında sorguya çekilecekleri meydan, yer.

Karacaoğlan’dan alınan ve sonrasında bestelenip musiki içerisine de dâhil olan şiirin bu dörtlüğünde mahşer yerinin kısa bir tasviri yapılmış ve bu mekânın insana etkisi anlatılmıştır.

*“Dirilirler dirilirler gelirler*

***Huzûr-ı mahşerde** divân dururlar.*

*Harami var diye korku verirler*

*Benim ipek yüklü kervanım mı var?”* (Kabaklı, 2006: 41).

*Karacaoğlan*

**-K-**

**Kafdağı:** Genel manasıyla edebiyatımızda Anka kuşunun yaşadığına inanıldığı ulaşılmaz zor yüksek ve bilinmez bir yerde olan hayali dağdır. Bu dağın belli rivayetlere göre Kafkas Dağları olduğuna inanılır, ayrıca Türkmenistan’da da Kafdağı diye bir dağ vardır. Genel inanişâ göre dünyanın çevresi, gemilerin geçemediği, kıyıları görülmeyen bir

su kütlesi ile kaplıdır. Kafdağı da bu su kütlesinin etrafını çevreler. Başka bir yaygın inanişaya göre, Kafdağı, dünyadaki diğer dağların anasıdır ve bu dağlar damarlarla Kafdağı'na bağlanırlar. "Bir diğer yandan efsane ve mitlerde de karşımıza çıkan bu dağ şu şekilde tanımlanmıştır: Mitolojik bir dağ olan Kafdağı dünyayı çeviren, yeşil zebercetten bir dağdır" (Gökyay, 1982: 405).

Dünyanın etrafını çevrelediğine ve aşılmasının imkânsızlığına inanılan dağlar zinciri. Efsaneye göre Ye'cûc ile Me'cûc, Anka, cinler, şeytanlar bu dağın arkasındadır. Masallarda çok anılır. Ejderha melekler tarafından bu dağların arkasına atılmış. Bu dağın yüksekliği 500 fersah imiş. Birçok yerleri su içindeymiş. Güneşin ışıkları bu dağa çarptıkça yeşile boyanır ve oradan aksedince de maviye bürünürmüş. Gökyüzündeki mavilik de bu ışıkların okyanuslardan yansmasıyla ortaya çıkarmış. Yüksekliğin, uzaklığın, ihtişamın ve kâinatın sembolü olarak şiirlerde Anka ile birlikte anılır. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Kaf sûresi "Kaf" harfi ile başlar. Bazı müfessirler bu harfi "Kafdağı" olarak tefsir etmişlerdir ki yeşil zebercetten olduğunu ve semanın onun üzerinde bulunduğunu söylerler. İsrailiyyâtan olmak üzere bu dağın ucu, dünyanın altında bulunan kayaya değermiş ki zelzelelerin kaynağı burasıymış. Tasavvufta Kafdağı mürşid-i kâmilin vücududur (Pala, 2014: 248).

*"Kimisini Kaf dağından aşırttın*

*Derya gibi dalgalattın taşırttın*

*Kimisini düz ovada şaşırttın*

*Bir derdin arttırıp üçyüz eyledin."* (İvgin ve Yardımcı, 1996: 69).

*Zileli Âşık Ceyhuni*

**Kaf-ı Kûh Dağı:** Bkz. Kafdağı.

*"Şah-ı Merdan gibi meydan arasam*

*Yıksam kaleleri çıksam dolansam*

**Kaf-ı kûh** dağına her gün uğrasam

*Gülmedi garip başım yine gönlüm hoş değil n'eyleyim* (Alim, 2012: 116).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Kırklar Meclisi:** Kırk sayısı Türk Edebiyatı'nda da İslam dininde de önemli bir yere sahiptir. Kırk hadis, kırklara karışmak vb. gibi. Kırklardan kasıt; kırk ulu erenden bahsedilir, onlar insanlara yardımlarda bulunurlar, halk âşıklarının rüyalarında, halk hikâyelerinde karşılarız. Onların karar verdikleri ve bulundukları ulu ortam ise kırklar meclisi olarak bilinmektedir.

Kırk sayısının Türk folklorundaki önemli yeri yanında “*erbain*”, “*çile*” gibi tasavvufi terimlerle de değeri artmış ve şiiirlerde çok kullanılmıştır. Özellikle “*kırklar*” diye bilinen Hak erenleri tasavvufta sıkça geçer. Dünyayı idare eden bu kırk erenin başında kutb, yahut kutbu'l-aktâb bulunur. Bunların “*yediler*” ve “*üçler*” gibi üst makamları vardır. Alevî-Bektaşî inanişında kırklar meclisi vardır. Kırkların başında Hz. Ali bulunuyormuş. Kırklar meydanı, kırklar şerbeti, kırklar meclisi vs. deyimler hep bunlara aittir. Özellikle tekke edebiyatında ve Alevî-Bektaşî şiiirlerinde çokça yer edinmiştir (Pala, 2014: 270).

*“Her gün meyhanenin yolunu tutarak*

*İçip içip küp dibinde yatarak*

*Hasankalesi'nden kendin atarak*

***Kırklar Meclisine dalanı vardır***” (Alim, 2012: 152).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Kudret Mektebi:** Âşıkların çalma, söyleme yeteneğini aldığı rüya âleminde ders aldığı, kırklar şerbetinden içtiği hayali yer.

***“Gudret mektebinde verdiler dersi***

*Zahirde göründü arş ile kurşu*

*Hıfzımda zapt oldu arabi farsî*

*Lügat-ı imranı seçtim bu gece.”* (Aslan, 1992: 180).

*Çıldırli Âşık Şenlik*

**Kurtlar Sofrası:** Kurtlar kışın çok soğuk olduğu günlerde yiyecek ve avlayacak hayvan bulamadıklarında bir daire etrafında sürüdeki bütün kurtlar yürümeye başlar, bu yürüyüş saatler alabilir ve devamında hangisinin gücü tükenirse o yere yığılır ve diğer kurtlar da onu yerler. Bu durum deyim olarak güçlülerin içinde ne kadar güçlü olursan ol

bir yere kadardır ve zayıfladığın bir an sofrada yem sen olursun demeye getirilir. Diğerlerinin yaşamlarına devam etmeleri için güçsüz olanın yem olması gerektiği düşüncesi anlatılır. Burada kurtlar sofrası hayali bir terim olsa da mekân olarak alınabileceğini düşündük.

*“Nasıl anlatsam ki halimi size*

*Ömrüm geldi geçti dert dize*

***Kurtlar sofrasında ettiler meze***

*Umutları yenip unutulan benim” (Gülçınar, 2004: 99).*

*Âşık Ayten Gülçınar*

**-L-**

**Lâ Mekân:** *“Mekânsız. mekâna ihtiyacı olmayan, Allah. Tasavvufta mekân, var olan şey için söz konusudur. Bir şey varlık âlemine gelmedikçe mekâna girmez. Allah’ın bilgisi ise mekâna ihtiyaç duymaz. Yani hakikatlerin ve mana âleminin mekânı yoktur. İşte mekân âlemi olan bu âleme karşılık bir de mekânsızlık âlemi vardır ki buna lâmekân âlemi”* denir (Pala, 2014: 284).

*“Enasırdan halk olundu evvela imanımız*

*Yok iken var etti bizi asla **lâ mekânımız***

*Kûn buyurdu halk eyledi yeri göyü yaratan*

*Kef ile nun’dan yarattı ol Gâni Sübhanımız” (Aslan, 1992: 100).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

**-M-**

**Mahşer:** Bir araya gelinip toplanılan yer. Toplanma yeri. Bütün canlı varlıkların ölümden sonra Allah’ın emriyle dirilip toplanacakları yer. Bir rivayete göre mahşer yeri Şam civarında olacakmış. Kıyametten sonra dünya yayılacak ve düzlük hâlinde büyüyecekmiş. *“Rûz-ı mahşer”* kıyamet günü yerine kullanılır (Pala, 2014: 295).

“Tarikat-ı Nakşibendî usludan çok delimiz

Bin bir ismin hürmet için doğru götür yolumuz

Terazi-mizan hesap var nerde kalır halimiz

On iki fırka **mahşer**de divandan haberin ne” (Alim, 2012: 73).

Âşık Seyit Yalçın

**Miraç:** Kelime manası “merdiven” ise de Peygamberimizin göğe yükselmesine ad olmuştur. Peygamberimiz Recep ayının 27. Gecesi Mekke’deki Mescid-i Haram’dan Kudüs’teki Mescid-i Aksâ’ya gelmişti. Buna İsrâ denilir. “Peygamberimizin Mescid-i Aksâ’dan Sidre-i Müntehâ’ya dek olan yolculuğu da Mi’râc adını alır. Kur’ân-ı Kerîm’de Mi’râc ve İsrâ’nın anlatıldığı sûreye de İsrâ adı verilmiştir. Bu yolculuk bizim bilgi hududumuzu aşan gayb âleminde cereyan etmiştir. İsrâ ve Mi’râc hadiseleriyle ilgili birçok rivayetler, münakaşalar vardır. Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadislerde konuyla ilgili bilgi mevcuttur. En sahih görüşler doğrultusunda Mi’râc olayı şöyle vuku bulmuştur. Peygamberimiz amcasının kızı Ümmü Hânî’nin evinde bulunurken Cebrail, yanında cennet bineği olan Burak ile birlikte geldi. Peygamberimiz Burak’a bindi ve önce Mescid-i Aksâ’ya gittiler. Orada bütün peygamberler O’nu karşılayıp arkasında namaz kıldılar. Sonra mescidden çıktılar ve mi’râc ile karşılaştılar. Cebrail Peygamberimizi kanadına alarak veya bir rivayete göre Burak’a bindirerek göğe çıkardı. Peygamberimiz birinci kat gökte melekler tarafından karşılanır. Sonra her kat gökte ayrı ayrı peygamberlerce karşılanıp sohbet eder. Yedinci kat gökte meleklerin Beyt-i Ma’mûr’u tavaf ettiklerini görür. Sonra Sidretü’l-Müntehâ’ya varırlar. O zaman Cebrail “Buradan ileriye varırsam yanarım” diyerek Peygamberimize yalnız gitmesini söyler. Yetmiş hicâb sonra Refref denilen yeşil yaygı ile bir müddet daha yolculuk devam eder. Refref Peygamberimizi Kürsi’ye dek götürür. Buradan itibaren yalnız başına ilerleyerek yetmiş hicâb daha aşır Arş’a varır. Bu yetmiş hicâb içinde Cennet ve Cehennem’i de görmüştür. Arş’a varınca Arş’ın nuru kendisini kaplamıştır. O sırada kalp gözüyle veya beden gözüyle Allah’ı görür. Buna vasıtasız vahy geldi diyenler de vardır. Orada “Namaz” emrini alır ve Bakara sûresinin son ayeti ile birlikte geri döner. Geri dönüş sırasında aynı yolu izler. Refref ile Sidretü’l Müntehâ’ya gelirler ve oradan Burak’a binip Ümmü Hanî’nin evine dönerler. Bu manevî yolculuk Allah’ın yardımı ile o kadar kısa bir zamanda gerçekleşmiştir ki dönüşte peygamberimiz yatağını hâlâ sıcak bulur. Hadiseyi Peygamberimiz, bir hadîs-i şerifte şöyle anlatıyor: “Ben Mekke’de iken evimin (tavanı) ansızın yarıldı. Cibril indi. Göğsümü

yardıktan sonra (içini) Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve imân ile dolu altın bir leğen getirip içindekini göğsümün içine boşalttı ve göğsümü kapadı. Sonra elimden tutup beni semaya doğru çıkardı” (Pala, 2014: 322).

*“Yılar yılı evveli ol nebiye*

*Burak atı verildi gökten*

*Yedi kat gök üstünde*

***Miraç** kabul olundu üstüne”* ( Doğruyol, 2015: 30).

*Âşık Kara*

**-N-**

**Niran:** Bkz. Cehennem.

*“Frenk illetine olsun müptelâ*

*Ağzından burnundan gitmesin belâ*

*Hemen muhtaç olsun bir kara çula*

*Zebaniler sürsün onu **nirana**”* (Kaya, 1994: 50).

*Âşık Minhacî*

**-O-**

**On İki Kapılı Şehir:** Burada belli, kesin bir şehir isminden ziyade insan vücudunun anatomik yapısı münasebetiyle on iki delikten oluştuğunu ve bu şehrin insan vücudu olduğu anlaşılmaktadır.

*“Pîrim bana ismini bağışladı*

*Deftere yazıldım bir dün içinde*

***On iki kapılı şehre** uğradım*

*Yedi derya geçtim bir dün içinde”* (Öztelli, 1983: 69).

*Pir Sultan Abdal*

**On Sekiz Bin Âlem:** Kur'an-ı Kerîm “Âlemlerin rabbi olan Allah’a hamdolsun” Ayetiyle başlar. Müfessirler bu âyette geçen “âlemler” kelimesi hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Vehb b. Münebbih ile Ebû Cafer’e göre 18.000 veya 14.000 âlem vardır. Taberî 14.000, İbn Ebî Hâtim 1000, Mikâtil 80.000, Kurtubî ise 40.000 âlem bulunduğunu yaşadığımız âlemin ise bu âlemlerden yalnızca bir tanesi olduğunu söylerler. Bu rivayetleri İsrâilliyattan kabul etmek en doğru şekil olsa gerektir. Ancak 18.000 âlem olduğu inancı mutasavvıflar arasında hayli yaygın hale gelmiştir. Allah yaratıcı kudreti içinde akl-ı külle karşı nefs-i küllü yarattı. Bunlardan 9 gök oluşmuştur. 9 gök, içindeki yıldızlarla bir anâsır-ı erbaayı, o da mevâlîd-i selâse yi doğurmuştur. Bunların toplamı 18 eder. Bunların her biri bin âlem sayıldığında 18.000 âlem ortaya çıkmış olur (Pala, 2014: 17).

*“İnayet Hak’tan olmazsa bu yolda var çok cefa*

*Ümit kesmem ol canandan bir derde var bin şifa*

*Yüzüm kara geldim sana Ya Muhammed Mustafa*

**On sekiz bin âlem** içre yad insanı neleyim” (Alim, 2012: 119).

*Âşık Seyit Yalçın*

-S-

**Sırat:** Sözlükte “yol” manasına gelen sırat, cehennem üzerinde bulunan bir yol veya köprüdür. Müminler cennete bu yoldan geçerek ulaşacaklardır. Onun gerçek mahiyetini ise ancak Allah bilir. Bir rivâyete göre iyi veya kötü amel sahibi olan herkes cehenneme uğrayacak, fakat Yüce Allah iyileri cezalandırmayıp oradan kurtaracaktır. Müfessirlere göre âyet-i kerime de buna işaret etmektedir. “İçinizden oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür. Cehennem üzerinde cennete uzanan bu köprü, belki de insanın dünya hayatı boyunca güzel amellerle inşa ettiği bir köprüdür. İnsanın bu dünyadaki iyi amelleri, öteki dünyada onun önüne bir köprü olarak gelir. Onu cehenneme düşmeden cennete ulaştırır. Öyle anlaşıyor ki sırat, Allah ve Rasûlünün haber verdiği şekilde ve yalnız Allah’ın bildiği ve takdir ettiği keyfiyette mutlaka olacaktır. Bu hususta şu hadisler de rivâyet edilmiştir. “*Daha sonra cehennem üzerine bir köprü kurulur.*” Müminlerden bazıları şimşek misâli, bazıları esen bir rüzgar gibi, bazıları da cins atlar gibi üzerinden geçer. Münafıklar ise emekleyerek geçmeye çalışır ve ateşe düşerler.

Kâfirlere gelince köprüden hiç geçemeyip ateşe yuvarlanırlar (Karaman ve diğ., 2009: 518).

*“Öğret erkânımı dersim ver hoca*

*Hakk’a teslim bulun hem gündüz gece*

*Kılıçtan keskindir kalemden ince*

*Şol dumanlı yollar **sırata** bağlı”* (Alim, 2012: 83).

*Âşık Seyit Yalçın*

**Sidretül Münteha:** Sidre, Arabistan kirazı denilen nebk ağacıdır. Sidretü’l münteha; son sidre yani son ağaç demektir. Çünkü münteha son yer veya son sınır anlamına gelmektedir. Buna göre bir sıra ağacın en sonundaki ağaca atfen kullanılır. Tüm bilgiler sidretü’l müntehada son bulur. Ötede bulunanı ancak Allah bilir. “Andolsun onu, sidretü’l müntehanın yanında önceden bir defa daha görmüştü. Cennetü’l Me’va da onun yanındadır. Sidreyi kaplayan kaplamıştır” (Karaman ve diğ., 2009: 519).

Hadislere göre altıncı kat göktedir. Gökyüzüne yükselenler ancak buraya kadar çıkabilirlermiş. Nitekim Mi’râc gecesi Peygamberimiz de Cebrâil’i burada görmüştür. Sidre’nin yanında cennet vardır ve cennetin nehirleri onun altından akar. Sidre’nin ötesi Allah’ın Zat âlemidir. Sidre, beşer bilgisinin ve amellerinin son hudududur. Muttâkiler ve şehitlerin ruhları burada mahşeri bekleyeceklerdir (Pala, 2014: 404).

*“Benzerdi, güneşe, aya*

*Miraçta gitti mevlaya*

*Ol **sitretil müntehaya***

*Burakla erdi ağıladı”* (Aslan, 1979: 25).

*Âşık Gülhani*

**Sinegâh:** Sine kelimesine ek olarak getirilen gâh, yer manası katmasından dolayı göğüs anlamına gelen bu kelimenin dolaylı yoldan da olsa bir mekân olarak kabul edilebileceğini gösterir. Soyut olarak bir mekân olan göğüs, sine veya kalp; içinde mutluluk, güzellik, aşk, saadet vb. soyut kavramları barındıran bir kaynak halindedir.

*“Husûsan nehr-i Cennet olduğun i’lan eder Ceyhan*

*Buyurmuşdur cenâb-ı hazret-i Peygamber-i zîşân*

*Gülistan-ı hayâtın var iken i’sâline meydân*

*Se’âdet **sinegâh**ında nigahbân olduğun söyler* (Alparslan, 2009: 46).

*Âşık Misdılı*

-Ş-

**Şikestan:** Şikeste kelimesi yenik, yıkık, kırık gibi anlamları gelmektedir. –istan eki de yer ve ülke anlamındadır. Yenikler yurdu, yıkıklar ülkesi gibi bir mana ortaya çıkmaktadır.

*“Gevherî ayrıldı gül yüzlü dosttan*

*Beni divâne itti didesi mestan*

*Bir hâtır yıkıcı kalbi **şikestan***

*Kendimi kul ittim ikrar ucundan” (Elçin, 1998: 221).*

*Gevherî*

-Y-

**Yedi İklim Dört Köşe:** Aslında bir deyim olarak kullanılır ve akla gelebilecek her yer, her mekân kastedilir. Genellikle bir şeyi ve birini aramakta kullanılan bu deyim mübalağa sanatına yardımcı olmaktadır. Şiire bakacak olursak Şenlik de ulaşmak istediği bir şeyi aramaktadır.

*“Deli gönül bülbül olmuş dünyayı bir bağ bilir*

*Haber alsa secerini butağba butağ bilir*

*Kef’i nun’nan yaradııdı arşı âzim dağ bilir*

**Yedi iklim** *çar köşeyi dolandım sırayınan” (Aslan, 1992: 139).*

*Çıldırılı Âşık Şenlik*

## SONUÇ

Sözlük gereçleri genellikle yazılı dilden toplanır; oysa sözlü dilden veri toplamak, yazılı biçimlerin sözlü dildeki değişimlerini göstermek önemlidir. Gerçekten de veri seçiminde en önemli ilke, dilin bütününe olabildiğince yaklaşmaya çalışmaktır. Bu amaçla yüzyıllardan beri halk ağzından kâğıtlara, defterlere dökülen şiirlerdeki mekânsal kavramlar ve yerel ağızlarda bulunan kelime hazineleri sözlükbiliminden de faydalanılarak bu araştırmada ele alınmıştır.

Şiirle mekân ilişkisi sırasıyla odalar ve evler; sokak ve mahalleleriyle şehir; meyhane otel, hapishane ve mezarlık gibi yerler; Anadolu kırsalı; denizler ve dağlar örnek şiirler ile gösterilmeye çalışılmıştır. Türk halk şiirinde, bütün bu mekân kümelerinin şiirde nasıl görüldüğü konusunda bazı sonuçlara varmak mümkündür.

Mekân, tematik yapının algılanıp işlenmesini etkileyen bir kaynaktır; çünkü şairin ve şiirin bütün yaşantı ve düşleri, şehirlerin, evlerin, meyhanelerin, dağların ve denizlerin hafızalarında durmakta; aynalarında yansımaktadır (Narlı, 2014: 495).

Halk şairlerimiz, saz/söz ustalarımız, âşıklarımız, ozanlarımız; mazi ile geleceği birbirine bağlayan sağlam köprülerdir. Bizim tarihimiz, kültürümüz ve bütün folklor değerlerimiz, ecdat miraslarıdır. Gelecek nesillere aynen devredilmeli, yaşatılmalıdır.

Birçok âşık mekânları keşfetmiş, derinlere inmiş ve kendi iç âlemiyle tabiatı ve çevresindekileri birbirine sindirmiştir. Böylelikle mekân yaşanan yer olmanın ötesine geçmiştir. Onların duygu, düşünce, yaşantı ve hayallerini yansıtan anlatı ve imgeler olarak insanoğluna sanatsal hazzı tattırmışlardır.

Çok bilindik bir mekânsal kavram dahi şiirde öyle bir hâlde kullanılmış ki bu anlam bazen soyut bazen mitolojik bazen de tasavvufî bir söylem olarak okura kendini hissettirmiştir. Bu da mekândaki genişlemeyi ve şiirin farklı bir yorumla tekrar düşünülmesini sağlamaktadır. Halk şiiri ne kadar düz ve yalın olursa olsun; âşıklar, bazen imgeler yoluyla halka başka şeyleri çağrıştırmak istemişlerdir.

Çalışmamızda mitolojik, tasavvufî, coğrafi, kozmik vb. mekânsal kavramlara rastlanmıştır. Elimizden geldiğince çalışmamızın kapsam ve sınırlılıkları dâhilince bütün mekânları araştırmamıza yansıtmak istedik ama ne var ki eksik olan kavramların olduğunu da düşünmekteyiz.

Sümmanî, Gevherî, Dertlî, Huzûrî, Gülhanî ve Turabî divânları incelenmiş olup bunların yanı sıra yakın tarihlerde basılan şiir kitaplarının da taraması yapılmıştır. Sonuç olarak 402 somut, 43 soyut mekânsal kavram çalışmada incelenmiştir. Değerli 93 âşığın çeşitli şiirlerinden faydalanılmıştır. Kavramların şiir örnekleriyle beraber ele alınmasından ötürü öncelikle kavram ile ilgili bir şiir örneğine ulaşmak asıl gayemizdi. Araştırmalarımızın neticesinde âşık şiirlerinin çoğunun gün yüzüne çıkarılmadığına kanaat getirdik.

Belli başlı büyük şairler hakkında onlarca makale ve kitaplar sıralanırken; bölgesel nitelikli, tanınmamış âşıkların şiirleri bir araştırma konusu içerisine girmemiş, bu şiirler tarih içerisinde kaybolmaya mahkûm hale gelmişlerdir. Maddi olanağı olan şairler veya yakınları bir hatıra niteliğinde bu şiirleri toplayıp çok az sayıda bastırmışlardır. Şansımızın yardımıyla bu kitapların çok azına ulaşabildik fakat kitaplar işin ehli tarafından ele alınmadığı için birçok hata ile karşı karşıya kaldık. Bunun için alanımızın araştırmacıları Anadolu'nun bilinmeyen şairlerini ve şiirlerini gün yüzüne çıkarmaya daha çok gayret göstermeleri, alan için faydalı olacaktır.

Bu bağlamda Halk şiiri geleneği, Türk kültürel belleğinin dış dünyaya yansıyan anlam alanlarından biridir. Bu anlam alanı, geçmişle ilişki kurma ve bir hatırlama biçimi olma yanında Türk kültürel bütünlüğünü anlama ve anlamlandırma yönünden de önem taşımaktadır. Bu sebeple üzerinde çalıştığımız araştırma; özelde âşıklık geleneği, genelde halk şiiri ve kültür konusunda yapılacak çalışmalarda, bu anlam alanının da dikkate alınması, hem bazı problemlerin çözümüne hem de küreselleşen dünyada kimlikli bir ulus olarak yer alınabilmesine katkı sağlayacaktır.

## KAYNAKÇA

- Açıkgöz, H. (1990). *Gülme Zârıma – Âşık Deryamî*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Akbalık, E. (2015). “Çok Boyutlu Bir Temsil Aracı Olarak Mekân/Yer”. *Altüst Dergisi*, 14, ss. 1-9.
- Akkaya, N. (2010). “Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Halk Eğitimi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, ss. 7-19.
- Aksan, D. (1998). “Türklerde Sözlükçülük, Bugün Türkiye’de Sözlük”. *Kebikeç Dergisi*, 6, ss. 42-45.
- Aksan, D. (2016). *Halk Şiirimizin Gücü* (3. Baskı), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Alim, B. (2012). *Eskikarahisarlı Aşık Seyit Yalçın Hayatı-Şiirleri*, Sivas: Es-Form Ofset.
- Alparslan, İ. (2012). *Güller Benimdir-1 (Âşık Bahattin Kılıç)*, İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Alparslan, Y. (2009). *Büyük Hiciv Şâiri Âşık Mısdılı (Mustafa Hartlap’ın) Hayatı ve Şiirleri*, Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.
- Altınkaynak, E. (2019). “Âşık Bahttin Yıldızoğlu’nu Anlamak”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, 44, ss. 245.
- Altınok, B. Y. (2000). *Âşık Hüseyin*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Altınok, B. Y. (2016). *Turâbî Dîvânı & Yanbolulu Ali Turâbî Baba*, İstanbul: Horasan Yayınları.
- Alver, K. (2013). *Siteril Hayatlar*, Ankara: Hece Yayınları.
- Apaydın Y., Çavuşoğlu A. (2004). *Kangallı Âşık İlhamî ve Şiirleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Artun, E. (1995). *Ozandan Âşığa Halk Şiiri Geleneğinin Kültür Kaynakları*, Adana: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Artun, E. (1996). *Günümüzde Adana Aşıklık Geleneği (1966-1996) ve Aşık Feymanî*, Adana: İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

Artvinli, T. (2001). *Yusufelili Âşık Pervanî Hayatı, Şiirleri, Karşılaşmaları*, Ankara: Ürün Yayınları.

Aslan, E. (1979). *Aşık Gülhani Divanı*, Erzurum: Ayhan Matbaası.

Aslan, E. (1992). *Çıldırli Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri*, (İkinci Baskı), Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Atalay, B. (1985). *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atılğan, H. (1998). *Âşık Dertli Kâzım Hayatı-Şiirleri*, Ankara: Fersa Matbaacılık.

Ayaydın Cebe, G. Ö. (2011). “İşkâna Direnen Kimlik: Dadaloğlu’nun Coğrafyası”. *Milli Folklor Dergisi*, 90, ss. 20-22.

Aygün, R. (2018). *Torosların Sesi Dadaloğlu*, İstanbul: Halk Kitabevi.

Aytekin, C. (2014). *Yusufelili Aşık İzhari*, İstanbul: Has Matbaacılık.

Bachelard, G. (1996). *Mekânın Poetikası* (Çev. Aykut Derman), İstanbul: Kesit Yayınları.

Bahadır, S. (2015a). *Âşık Kevserî (Metin-İnceleme-Tasnif Çalışması)*, İstanbul: Pamiray Yayınları.

Bahadır, S. (2015b). *Artvinli Halk Şairi Gülden (Metin-İnceleme-Tasnif Çalışması)*, İstanbul: Pamiray Yayınları.

Bahadır, S. (2016a). *Ardanuçlu Âşık Engünî (Metin-İnceleme)*, İstanbul: Pamiray Yayınları.

Bahadır, S. (2016b). *Âşık Gülhanî’nin Şiir Dünyası (Metin-İnceleme)*, İstanbul: Pamiray Yayınları.

Balbay, M. (2018). *Gönül Gözünde Binbir Renk Âşık Veysel*, İstanbul: Halk Kitabevi.

Başgöz, İ. (1979). *Âşık Ali İzzet Özkan Yaşamı-Sanâtı-Şiirleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite*. (Çev: Sinan Okan Çavuş), İstanbul: Can Yayınları.

Baytan, N. (2016). *Şair Mehmet Ali Efendi*, Ankara: Payda Yayıncılık.

- Biber, Y. (1989). *Aşık Meraki*, Artvin: Artvin Matbaacılık.
- Boz, E. (2006). *Sözlük ve Sözcüklük Sorunu, Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bozkurt, T. (2018). *Hünkâr Hacı Bektaş-i Veli*, İstanbul: Halk Kitabevi.
- Cebecioğlu, E. (2005). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, (3.Baskı), İstanbul: Anka Yayınları.
- Çavuşoğlu, H. (2019). “Dört Asır Dört Şair Bağlamında Divan Edebiyatında Dünya Algısı”, *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*,14, ss. 13.
- Demir, M. (2015). *Sevda Çiçeği Âşık Sefil Kadimî Hayatı-Sanatı-Şiirleri*, Sivas: Vilayet Kitabevi.
- Demirel, M. (2015). *Huzûrî Divanı*, Samsun: Türker Matbaacılık.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (26. Baskı), Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğru, F. (2012). *Kamûs-ı Türkî'den Türkçe Sözlük'e Anlm Değişmeleri-Eylemler*, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Doğruyol, S. (2015). *İbrahim Aşık Kara Al Yeter*, İstanbul: Pamiray Yayınları.
- Dürlü, K. (1992). *Aşık Ali Dayı Hayatı ve Şiirleri*, Sivas: Esnaf Ofset Matbaacılık.
- Düzgün, D. (1997). *Aşık Reyhani Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Düzgün, D. (2011). *Dertli Divanı Karşılaştırmalı Metin*, Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Elçin, Ş. (1998). *Gevherî Divânı İnceleme-Metin-Dizin-Bibliyografya*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erkal, A. (2010). *Âşık Sümmânî Divanı*, Erzurum: Semih Ofset.
- Göka, Ş. (2001). *İnsan ve Mekân*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Gökay, O. Ş. (1982). *Destursuz Bağa Girenler*, İstanbul: Dergah Yayınevi.

Göregenli, M. (2010). *Çevre Psikolojisi: İnsan Mekân İlişkileri*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gösterir, İ. (2017). *Alıcıklı Âşık Hicabî Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

Gülçınar, A. (2004). *Gülçınar'ın Can Gülleri-Şiirler*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

Gündoğdu, Ş. K. (2016). *Yusufelili Yetimî Hayatı-Sanatı-Şiirlerinden Seçmeler*, Erzurum: Zafer Form Ofset.

Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekân Örgütlenmesi*, Trabzon: Gür Yayıncılık.

Halaçoğlu, A. (1993). *Kozanlı Halk Aşığı Mehmet Halaçoğlu*, Adana: Metin Ofset.

Halıcı, F. (1982). *Âşık Şem'i Hayatı ve Şiirleri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.

Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Çev. Mehmet Moralı), İstanbul: Metis Yayınları.

Işık, M. (1979). *Posoflu Aşık Müdami*, Ankara: Birlik Matbaası.

İbrahim Hakkı. (1992). *Mârifetnâme*. (Sad. Abdullah Aydın), İstanbul: Seda Yayınları.

İlhan, N. (2007). *Geçmişten Günümüze Sözlükçülük Geleneği ve Türk Dili Sözlükleri*, Elazığ: Manas Yayıncılık.

İvgin H., Yardımcı M. (1996). *Zileli Âşık Ceyhunî*, Ankara: Ürün Yayınları.

İvgin, H. (2004). *Destanlarım (Âşık Yoksul Derviş)*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

Kabaklı, A. (2006). *Âşık Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.

Kafkasyalı, A. (1998). *Âşık Murat Çobanoğlu Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara: Tasarım Yayınları.

Kanter, B. (2013). *Şiirsel Kimlikten Mekânsal Sınırlara*, İstanbul: Okur Kitaplığı.

Karaman, F., Karagöz İ., Paçacı İ., Canbulat M., Gelişen A. ve Ural İ. (2009). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Kaya, D. (1994). *Aşık Minhacî*, Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Kaya, D. (1997). *Sızırılı Aşık Hasan (Coşarî)*, Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Kaya, O. (2010). *Aşık Coşari Geç Kaldın*, Ankara: Kara Mavi Yayınları.
- Kocaman, A. (1998). “Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük”. *Kebikeç Dergisi*, 6, ss. 17.
- Koçak, A. (2012). “Âşık Sümmânî’nin Şiirlerinde Mekân Çözümlemesi”. (Ed. Abdulkadir Erkal). *1. Uluslararası Aşık Sümmânî ve Âşıklık geleneği Sempozyumu Bildirileri, 31 Mayıs- 2 Haziran 2012*, Erzurum: Birleşik Yayınevi, ss. 159-168.
- Kolukısa, H. (2016). *Aşık Cinasî*, İstanbul: Pamiray Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü* (4. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köksel, B. (2012). *20. Yüzyıl Aşık Şiiri Geleneğinde Kadın Âşıklar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, F. (1999a). *Edebiyat Araştırmaları* (3. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Köprülü, F. (1999b). *Türk Edebiyatı Tarihinde Usul*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kutsi, T. (1975). *Türk Halk Şiiri*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve Mekân* (2. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ozankan, C. (1960). *Kırk Halk Şairi Hayatları ve Eserleri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Özdemir, M. (2013). “Türk Kültüründe Dağ Kültü ve Bir Yüce Dağ: Halbaba”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, ss. 143.
- Özdenören, R. (2014). *Kent İlişkileri*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özkan, M. (2017). *Yaşlılarda Mekân Aidieti: Yaşlılık ve Mekân İlişkisine Sosyolojik Bakış*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Öztelli, C. (1983). *Pir Sultan Abdal Yaşamı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Pala, İ. (2014). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.

- Peker, S. (2015). *Mezar ve Türbelere Kült Merkezli Bir Bakış (Aksaray Örneği)*, Konya: Kömen Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1993). *Dadaloğlu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2014). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, Konya: Kömen Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2016). *Bayburtlu Zihnî*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sami, Ş. (2011). *Kâmûs-ı Türkî*. (Haz. Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel ve Ebul Faruk Önal), İstanbul: İdeal Kültür&Yayıncılık.
- San, S. Ö. (1987). *Âşık Hicrânî*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Schimmel, A. (2002). *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*. (Çev. Ekrem Demirli), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Solak, S. (2017). "Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.1, ss. 27.
- Süreyya, R. (2018a). *Anadolu Ozanı Karacaoğlu*, İstanbul: Halk Kitabevi.
- Süreyya, R. (2018b). *Yiğitlerin Ozanı Köroğlu*, İstanbul: Halk Kitabevi.
- Süreyya, R. (2018c). *Yunus Emre Şiirleri*, İstanbul: Halk Kitabevi.
- Süreyya, R. (2019). *Âşık Seyrânî*, İstanbul: Halk Kitabevi.
- Şengül, M. B. (2010). "Romanda Mekân Kavramı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3, ss. 39-48.
- Taşlıova, Ş. (1990). *Gönül Bahçesi*, Ankara: Feryal Matbaası.
- Tekin, M. (1997). *Hatayın Tek Kadın Halk Şairi Aşık Meryem*, Antakya: Zirem Basımevi.
- Tekin, N. (2018). *İnanç ve İsyan Ozanı Pir Sultan Abdal*, İstanbul: Halk Kitabevi.
- Turan, M. (1988). *Kağızman ve Aşık Hıfzı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğur, N. (2015). *Pir Sultan Abdal'ın Şiirlerinde Coğrafi Mekân*, İstanbul: Doruk Yayınları.

Haldun, İ. (2013). *Mukaddime 2*. (Çev. Süleyman Uludağ), İstanbul: Dergah Yayınları.

Yağcı, Ö. (2011). *Yunus Emre Yaşamı ve Şiirleri*, İstanbul: Yazın Basın Yayın Matbaacılık.

Yakıcı, A. (1989). “Konyalı Âşık Mehmet”, *Türk Dili Dergisi*, S.438, ss. 349.

Yardımcı, İ. (2007). *Saz Çalar Dil Söyler-Yaşayan Âşıklarımız (Güldeste)*, Konya: Dizgi Ofset Matbaacılık.

Yılar, Ö. (2007). *Halk Bilimi ve Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yıldız, N. (1998). “Eskiçağın Başvuru Eserleri, Eskiçağ Sözlükçülüğü ve Sözlükleri”, *Kebikeç Dergisi*, S.6, ss. 189.

Yılmaz, S. (2016). *Sevgi Bağları Âşık Dervişan Hayatı, Şiirleri ve Karşılaşmaları*, Bursa: Beyza Ofset.

Zeyrek, Y. (2001). *Hanaklı Mazlûmî Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara: Yazarın Kendi Yayını.

İnternet Kaynakları

(<http://www.ekdergi.com/mekân-algisi-ve-siirsel-mekânin-kaybi/> Erişim Tarihi: 22.05.2019).

([http://www.ahiska.org.tr/?page\\_id=1839](http://www.ahiska.org.tr/?page_id=1839) Erişim Tarihi: 15.02. 2019).

## ÖZGEÇMİŞ

|                                                           |                                                                 |                        |            |            |                 |
|-----------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|------------------------|------------|------------|-----------------|
| <b>Adı Soyadı:</b>                                        | Fatih KULUŞ                                                     |                        |            |            | <b>Fotoğraf</b> |
| <b>Doğum Yeri:</b>                                        | AZİZİYE/ERZURUM                                                 |                        |            |            |                 |
| <b>Doğum Tarihi:</b>                                      | 20.05.1993                                                      |                        |            |            |                 |
| <b>Medeni Durumu:</b>                                     | BEKÂR                                                           |                        |            |            |                 |
| <b>Öğrenim Durumu</b>                                     |                                                                 |                        |            |            |                 |
| <b>Derece</b>                                             | <b>Okulun Adı</b>                                               | <b>Program</b>         | <b>Yer</b> | <b>Yıl</b> |                 |
| <b>İlköğretim</b>                                         | Atatürk İlköğretim Okulu                                        |                        | ERZURUM    | 1999-2004  |                 |
| <b>Ortaöğretim</b>                                        | Atatürk İlköğretim Okulu                                        |                        | ERZURUM    | 2004-2007  |                 |
| <b>Lise</b>                                               | Aşkale Anadolu Lisesi                                           | Türkçe-Matematik       | ERZURUM    | 2007-2011  |                 |
| <b>Lisans</b>                                             | Artvin Çoruh Üniversitesi                                       | Türk Dili ve Edebiyatı | ARTVİN     | 2012-2016  |                 |
| <b>Yüksek Lisans</b>                                      | Artvin Çoruh Üniversitesi                                       | Türk Halk Edebiyatı    | ARTVİN     | 2017-2020  |                 |
| <b>İş Deneyimi:</b>                                       | Aziziye Halk Eğitim Merkezi'nde Diksiyon Eğitimliği             |                        |            |            |                 |
| <b>Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:</b> | Artvin Çoruh Üniversitesi Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Sedat BAHADIR |                        |            |            |                 |
| <b>e-posta</b>                                            | fatihkulus25@gmail.com                                          |                        |            |            |                 |
| <b>Yayınlaram:</b>                                        |                                                                 |                        |            |            |                 |